

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

**RUSKÉ A ČÍNSKÉ FRAZEOLGISMY
S ANIMALISMY**

RUSSIAN AND CHINESE ZOONYMIC IDIOMS

VYPRACOVAL: Jan Štefanides

VEDOUCÍ PRÁCE: prof. Ludmila Stěpanova, CSc.

2017

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vytvořil samostatně a uvedl všechny použité prameny.

V Olomouci dne 11. 4. 2017

Podpis

Děkuji tímto prof. Ludmile Stěpanove, CSc. za konzultace, cenné připomínky a rady, které mi během psaní diplomové práce poskytla.

Obsah

ÚVOD.....	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	3
1. KOGNITIVNÍ VĚDA A JAZYKOVÝ OBRAZ SVĚTA.....	3
2. FRAZEOLOGIE	7
2.1. VYMEZENÍ FRAZEOLOGIE.....	7
2.1.1. FRAZEOLOGIE A NEJAZYKOVÉ DISCIPLÍNY	8
2.1.2. FRAZEOLOGIE V ČÍNSKÉM KONTEXTU	9
2.2. FRAZEOLOGISMUS	10
2.2.1. FRAZÉM A IDIOM	10
2.2.2. FRAZEOLOGISMUS, JEHO ZNAKY A PŘÍZNAKY	10
2.2.3. KLASIFIKACE FRAZEOLOGISMŮ	13
2.2.3.1. KLASIFIKACE PODLE SÉMANTICKÉ SPJATOSTI	13
2.2.3.2. KLASIFIKACE PODLE LEXIKÁLNÍ STRUKTURY	15
2.2.3.3. KLASIFIKACE PODLE PŮVODU.....	16
2.2.3.4. KLASIFIKACE PODLE STYLOVÉHO ROZVRSTVENÍ.....	18
3. EKVIVALENCE A PŘEKLAD FRAZEOLOGISMŮ	26
3.1. PROBLEMATIKA EKVIVALENCE PŘEKLADU VE FRAZEOLOGII.....	26
3.1. KLASIFIKACE ZPŮSOBŮ PŘEKLADU FRAZEOLOGISMŮ	27
3.2. PŘEKLAD RUSKÝCH A ČÍNSKÝCH FRAZEOLOGISMŮ.....	30
I. PRAKTICKÁ ČÁST	34
4. FRAZEOLOGISMY S ANIMALISMY	34
4.1. KOČKA.....	35
4.2. PES	39
4.3. KŮŇ.....	46
4.4. TUR	51
4.5. MEDVĚD	55
4.6. OSEL.....	58
4.7. OVCE A KOZA	60
4.8. VEPŘ.....	64
4.9. VLK.....	66
4.10. LIŠKA	70
4.11. KUR.....	72
4.12. KRÁLÍK A ZAJÍC	76
4.13. MYŠ A KRYSA	79
4.14. PTÁK.....	82

4.15. RYBA.....	85
ZÁVĚR	90
PE3IOME	93
BIBLIOGRAFIE	103
ČLÁNKY Z ODBORNÝCH ČASOPISŮ	105
INTERNETOVÉ ZDROJE	105
ANOTACE	109

ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá ruskými a čínskými zoonymními frazeologismy. Frazeologie je nesmírně rozsáhlá a stále moderní disciplína a frazeologismy jsou oknem do světa konceptů v kultuře národů, tedy skupiny lidí, kterou spojuje používání společného hlavního dorozumívacího jazyka. Proto je důležité se jejímu studiu věnovat a pokud možno srovnávat co nejvíce jazyků mezi sebou. Analýzou můžeme dostat věrný obraz o mentalitě národa a jeho percepci fenoménů. Zvířata jsou fenoménem, který člověka provází od nepaměti, proto jsou ve staré literatuře často využívána jako metafory, které mají čtenáři něco přiblížit. Typickým příkladem je v západní kultuře (a ruská kultura je v kontextu čínské kultury považována za západní) Bible, která používá například ovci a stádo jako metaforu pro člověka – věřícího člena církve. Proto jsou idiomy s animalismy zajímavým polem, které má velkou vypovídající hodnotu o tom kterém jazykovém obrazu světa.

V rámci analýzy bylo nashromážděno 515 ruských frazeologismů, z nichž byla větší část použita, a asi 2000 čínských frazeologismů, z nichž byly vyňaty kvůli výrazné početní disproporci jen ty nejfrekventovanější. Kvůli odlišné typologii ruského a čínského jazyka si z toho důvodu práce neklade za cíl primárně zkoumání přesných počtů ekvivalentů v obou frazeologických systémech (není jich velké množství a záměrně byly vybrány co nejpodobnější frazeologismy), ale srovnání percepcí daných zvířat ve dvou odlišných kulturách.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou a praktickou. V teoretické části se představuje kognitivní lingvistika a jazykový obraz světa, jehož pilířem jsou metafory – základ frazeologie. Dále se vymezuje frazeologie jako taková a její vztah k ostatním vědním disciplínám. Prostor se věnuje přírodě čínské frazeologie, klasifikaci frazeologismů jak v ruštině, tak v čínštině, a to podle různých kritérií. V praktické části se nachází kapitoly věnované jednotlivým zoonymním komponentům s analýzou konkrétních idiomů. Čínské jednotky jsou napsány ve zjednodušených znacích, přičemž za každou takovou jednotkou následuje přepis v transkripci **pinyin**, která je obecně nejrozšířenější transkripcí čínštiny na světě. V závorce za čínskou jednotkou je překlad do češtiny po jednotlivých znacích,

který má osvětlit znění původní znění idiomu čtenáři, který nevládne čínským jazykem. Poté následuje vždy buď literární překlad idiomu, nebo osvětlující komentář. V každé kapitole je obsaženo shrnující srovnání použití daného zoonyma v ruštině a čínštině.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. KOGNITIVNÍ VĚDA A JAZYKOVÝ OBRAZ SVĚTA

Dlouhou dobu měli lingvisté za to, že „pravá strana“ Ogdenova a Richardsova trojúhelníku (tj. denotát, referent, objekt – a jeho vztah k designátu, myšlence, významu) je mimo jejich kompetenci. I. Vaňková cituje lingvistu Z. Muszynského (resp. jeho stať z roku 1996), který vyjádřil deprivaci tím, že většina zajímavých poznatků týkajících se významu slov se objevuje ve filosofii a psychologii, a ne v jazykovědě. Vyvstala potřeba nového vědního oboru – kognitivní lingvistiky. Vaňková píše, že: „Současná lingvistika – tedy zejména ta, která se vymezuje jako lingvistika kognitivní a/nebo kulturní (též lingvistika antropologická, etnolingvistika ap., srov. Anusiewicz, 1995) – však na tuto věc nahlíží podstatně jinak: zajímá se totiž právě o to, jaké svědectví nám může jazyk podat o podstatě naší mysli, o našem rozumění světu, o specifičnosti dané kultury (např. ve srovnání s kulturami jinými), a proto se nemůže zříkat žádného z vrcholů sémiotického trojúhelníku, žádné z jeho stran. Nevyhýbá se kontaktům s filosofií ani psychologií a dalšími vědami o člověku – a beze studu klade otázky typu: Na jakých principech funguje lidská mysl?“ (<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3858>)

Jak je psáno ve Stanfordské encyklopedii filozofie, kognitivní lingvistika, o které je řeč, vychází z kognitivní vědy, což je tedy mezidisciplinární studium mysli a inteligence, které zahrnuje studium filozofie, psychologie, umělé inteligence, neurologie, lingvistiky a antropologie. Její počátky sahají do poloviny 50. let 20. století, kdy několik výzkumníků z různých vědních disciplín začalo rozvíjet teorie výpočetních procesů a obrazových komplexů v mysli. V 70. letech byla potom založena Cognitive Science Society, načež 70 univerzit v Severní Americe, Evropě, Asii a Austrálii založilo studijní programy kognitivní vědy.

(<https://plato.stanford.edu/archives/fall2012/entries/cognitive-science/>)

Kognitivní lingvistika (z lat. cognitio – vědění, poznání), která tedy vznikla na konci 20. století, patří k novým paradigmatům v jazykovědě. (Попова, Стернин 2007: 7) Jejím cílem je zkoumat procesy vědění a poznávání, a také percepce

světa v procesu lidské činnosti. (Маслова 2007: 20) Mezi nejznámější kapacity v oboru kognitivní lingvistiky patří např. George Lakoff, Mark Johnson, Charles Fillmore. V Rusku bude hlavní rozkvět této vědní disciplíny datován k roku 1990. Je spojen mj. s pracemi E. S. Kubrjakokové (Части речи с когнитивной точки зрения), N. N. Boldyreva (Когнитивная семантика), a také sborník Структуры представления знаний в языке. (Попова, Стернин: 2007)

Základním termínem kognitivní lingvistiky je *koncept*. Jeho vnímání není jednoznačné. J. S. Stěpanov koncept popsal jako jev stejné úrovně, jako je význam slova, který je však zkoumán v jiném vztahovém systému. Význam se zkoumá v jazykovém systému a koncept v systému logických vztahů a forem, které se zkoumají jak v jazykovědě, tak v logice. (Степанов 1990: 384) K jeho vysvětlení existuje celá řada definic, např. „ментальная сущность, которая имеет имя в языке и отражает культурно-национальное представление человека о действительности” (Маслова, 2004: 4), „семантическое образование, отмеченное лингвокультурной спецификой и тем или иным образом характеризующее носителей определенной” (viz tamtéž: 21). Zároveň je to ale „квант знания, отражающий содержание всей человеческой деятельности. Концепт не непосредственно возникает из значения слова, а является результатом столкновения словарного значения слова с личным и народным опытом человека” (Лихачев, тамtéž).

Protože tyto koncepty potřebujeme nějakým způsobem typizovat, vyvstává problém spočívající v ohraničení konceptualizací jevů, tedy otázka, jaké kognitivní jednotky mohou být vyděleny jako koncepty, protože i struktura konceptu se chápe různě. V pracích některých vědců se tato struktura popisuje jako pole: v poli je jádro, základní vrstvy a interpretační pole, které tvoří periferii konceptu. (Попова, Стернин 2001). V jiných studiích se struktura konceptu vysvětluje jako vrstevnatá, kde základní vrstvou je etymologický příznak (Степанов 1997). Strukturou konceptu se potom zabýváme právě proto, abychom jej byli schopni rozlišit v jazykových systémech, které nám nejsou vlastní a osvojujeme si je až v době, kdy již ovládáme alespoň jeden jazyk na takové úrovni, že jej můžeme považovat za rodný. Bilingvinní lidé dokáží přirozeně rozlišovat koncepty dvou jazyků. Tyto koncepty v jazyce potom vytvářejí *jazykový obraz světa*. Tento termín chápeme

systematicky. Můžeme vzpomenout knihu G. Lakoffa *Women, Fire and Dangerous Things*. V jednom z jazyků, které Lakoff zkoumal, existoval jeden výraz pro ženy, oheň a nebezpečné věci. Z nějakého důvodu takto odlišné věci jsou součástí jednoho *konceptu*, který je odlišný třeba od ruštiny a čínštiny. Podobně můžeme sledovat třeba biologickou taxonomii – lidová má jasně kognitivní původ a jednotlivé kategorie můžeme také vnímat jako koncepty. Například v této práci si všimneme, že čínština nerozlišuje zajíce a králíka a ve frazeologii nerozlišuje kozu a ovci. Explicitní vyjádření druhů se používá pouze v odborném jazyce a v zásadě je to pod vlivem *jazykového obrazu světa*, přesněji tedy konceptu biologické taxonomie, která má původ v práci švédského vědce Carla Linného.

Můžeme tedy říct, že tento jazykový obraz světa je determinován individuálním i celospolečenským uvědoměním. Různé konceptuální obrazy u různých lidí se mohou lišit – tyto rozdíly mohou být způsobeny dobou, sociální vrstvou, věkem, atd. Jazyk nutným měřítkem není, protože obrazy mohou být (a diplomové práce typu této se to v zásadě snaží dokázat) často velmi blízké i mezi dvěma jazykovými systémy, zatímco někdy se nekonečně liší i mezi mluvčími téhož jazyka. Důležitými determinanty interakce konceptuálních obrazů jsou všeobecně lidského, nacionálního i personálního charakteru. (Маслова 2007: 52). Jazykový obraz světa se pochopitelně liší od fyzického světa, protože skýtá obraz, který není jeho zrcadlovým odrazem (Серебрянников, 1988: 60). Konceptuální obraz světa je bohatší než jazykový obraz světa. Jazykový obraz světa je pouze část celkového (konceptuálního) obrazu světa (Маслова, 2007: 37). Je otázkou, zda jazykový obraz světa můžeme obecně definovat – např. podle O. A. Kornilova se nejedná o vědecký termín v pravém slova smyslu. *Obraz světa* podle něj představuje „тем или иным образом оформленную систематизацию плана содержания языка“ (Корнилов, 2003: 4). Tento pojem podle něj lze chápat lingvisticky a kulturologicky. (Корнилов, 2003: 79).

Konceptuální obrazy je potřeba vnímat dynamicky. *Jazykový obraz*, který je *koncepty* tvořen, je ovšem determinován sémantikou jazyka, tudíž na vývoj může reagovat opožděně a mimovolně vytvářet zastaralé výrazy, v našem případě frazeologismy. (Караулов, 1976: 271)

Podle I. Vaňkové je základem kognitivní výbavy člověka kromě biologicky determinovaného antropocentrismu schopnost konceptualizace založené na metaforickém základě. Konceptuální metafory jsou tedy jedním z hlavních fenoménů konstituujících běžné lidské vědomí a vědění o světě“ (Vaňková, 2007:119)

Metafory, a tím se dostáváme k další části diplomové práce, využívá také frazeologie, protože je sama založená na *obrazech*. „Podstatou metafory je chápání a prožívání jednoho druhu věci z hlediska jiné věci“ (Lakoff, 2002: 17). Frazeologie používá metafor (dále metonymií a personifikací) nejen u jmenných metafor (např. *братцы-кролики, сухопутная крыса*), ale i dalších slovních druhů (např. *ловить мышей*).

2. FRAZELOGIE

2.1. VYMEZENÍ FRAZELOGIE

Frazeologie jakožto samostatná disciplína se začala prudce rozvíjet až s druhou polovinou 20. století. Určitá část idiomatiky a frazeologie byla však známá již ze starého Egypta a Řecka – již součástí těchto kultur byla přísloví. Právě přísloví byla inspirací na počátku 16. století Adagia Erasma Rotterdamského. I u nás byly práce podobného typu - Komenského moudrost starých Čechů (1631) a Čelakovského Moudrosloví národu slovanského v příslovích (1852). Jinak se má se za to, že jejím zakladatelem je Charles Bally¹ přelomovými pro tuto vědu potom byly práce V. Vinogradova. Za více než půl století existence této vědy bylo dosaženo mnoha významných výsledků – byly prozkoumány gramatické vlastnosti frazémů, jejich struktur a problémy sémantické sepnutosti komponentů, použití frazémů v textu, aj. Významnými osobnostmi frazeologie byli a jsou např. B. Larina, S. Ožegova, O. Achmanova, A. Babkina, V. Žukov, A. Molotkov, A. Fedorov, V. Teliova, V. Mokienko, v České republice a na Slovensku potom především F. Čermák, J. V. Bečka, M. Čechová, R. Blatná, J. Mlacek, J. Skladaná, P. Ďurčo, M. Jankovičová aj.

Frazeologie označuje jednak část vědy, která označuje frazémy (termín definován v podkapitole dále), jednak souhrn samotných frazémů neboli frazeologických jednotek. Je to ta část jazykovědy, která se zabývá frazeologickým systémem jazyka v synchronním i diachronním plánu a jeho vztahy mezi lexikou, derivací a gramatikou. Objektem studia frazeologie jsou frazeologické výrazy neboli frazeologismy, tj. ustálená slovní spojení, která jsou vnímána jako celistvé významové jednotky. Jedná se jak o jednotky ekvivalentní slovu, tak o jednotky, které co do struktury a sémantiky odpovídají větě. (Шанский 1996: 4) Frazeologie tak narušuje zdánlivou harmonii fonetiky, gramatiky a lexiky, tří pilířů jazyka. Totiž – nahlížení na jazykové jednotky, kterými jsou fonémy, morfémy a lexémy prizmatem oné „triády“ nám neumožní chápat jazykovou jednotku v potoku řeči jinak, než formálně. Jako dobrý příměr pro tápání při použití výhradně těchto tří

¹ Charles Bally (1865 – 1947) – švýcarský lingvista, žák F. De Saussura, spoluautor Kurzu obecné jazykovědy, základní knihy strukturní lingvistiky

pilířů, se v knize uvádí nedorozumění českého stážísty v Moskvě, Ctirada Kučery, který právě v potoku řeči narazil na frazeologismus *забить козла*, který chápal čistě formálně – jako zabít kozla. V ruštině v kontextu situace znamenalo toto slovní spojení „zahrát si domino“. (Mokienko, Stěpanova 2008: 7-8) Jeví se tedy logickým, že nová věda, postihující a zkoumající podobné situace a jazykové jednotky, musela vzniknout.

Je také nutné zmínit, že existuje určitá kvantitativní nevyváženost mezi výsledky výzkumů synchronních aspektů, které jsou slušně rozpracované a výsledky diachronních aspektů, kterých stále není dost. V. Mokienko tvrdí, že je to dáno především dobou vzniku frazeologie, kdy se již dostaly do popředí zájmu synchronní disciplíny, sociální a psychologická lingvistika (Мокиенко 1993). V posledních desetiletích 20. století se však tento trend pokoušejí svými pracemi zvrátit např. B. Larin, N. Tolstoj, V. Mokienko, A. Fedorov, L. Kostučuková, J. Solodub, H. Burger, A. Linke, J. Mlacek, J. Skladaná a další. (Stěpanova 2004: 9).

2.1.1. FRAZELOGIE A NEJAZYKOVÉ DISCIPLÍNY

Frazeologie souvisí s dalšími disciplínami jak synchronně, tak diachronně. V nejširším smyslu se dotýká **filozofie** a **etiky**, protože kumuluje životní zkušenosti a zásady: *Žádný učený z nebe nespadl; Kdo mnoho mluví, lže, anebo se chlubí; Kam vítr, tam pláště*, apod. Vztah má v širším smyslu i k **psychologii**, kdy dokáže jazykově ekonomicky pojmenovat stav psychiky: *přehazovat si něco jako horký brambor; být z obliga; srazit někomu hřebínek*, apod. Velké společné pole má frazeologie s **etnografií** v oblasti věcné kultury a řemesel (*je to na jedno brdo; jít do kanafasu*) nebo starých zvyků, pověr a religiozity (*mluvit do někoho jako do dubu; držet modrý pondělek; vstávat levou nohou; číst někomu levity; vzít si někoho na paškál*). Existuje i vzájemný kontakt s **historií**, který zprostředkovává nejen historii jazykovou, ale i společenskou: *Dopadli jak sedláci u Chlumce; sejďeme se u Filipp; znám své pappenheimské*, apod. Velký vliv na frazeologii má potom literatura, jakožto zdroj frazeologismů – např. román V. Řezáče Větrná setba (*Kdo seje vítr, sklízí bouři*); román M. Pujmanové Hra s ohněm (*hrát/zahrávat si s ohněm*); hry Voskovce a Wericha Nebe na zemi (*mít nebe na zemi*), Rub a líc

(*mít svůj rub a líc*); Pěst na oko (*je to jako pěst na oko*). (Filipec, Čermák 1985: 168)

Frazeologismem se podobně může stát i výrok státníka, takže existuje i společný prostor s **politikou**. Ačkoliv se nejčastěji jedná o jednoduché metafory či metonymie (*jablka, kapřící* jako označení peněz na uplacení *někoho*), může se jím stát celý citát, což je velmi typické třeba pro čínštinu a projevy státníků, např. Mao Zedongův citát k emancipaci žen: „*Ženy mohou držet půl nebe.*“ (*妇女能顶半边天* *funü neng dīng banbian tian*), který znamenal, že žena je již rovna muži.

2.1.2. FRAZELOGIE V ČÍNSKÉM KONTEXTU

Zájem o frazeologii (熟语 *shuyu*) se do Číny přenesl právě z Ruska – nejedná se tedy o disciplínu, která by byla v čínské lingvistické tradici. Označuje:

1) jazykovědní obor, který zkoumá frazeologismy, a to synchronně i diachronně (熟语学 *shuyuxue*)

2) soubor frazeologických jednotek

„*Фразеология*“ a 熟语 *shuyu* ale mají i další rozdíly v použití termínů. *Фразеология* označuje soubor všech frazeologických jednotek v daném jazyce, jedná se o jakýsi hromadný, systémový termín. Každá jednotka samostatně se potom nazývá „*фразеологизм*“ (熟语单位 *shuyu danwei*), kdežto 熟语 *shuyu* v zásadě označuje obé – lze tímto slovem označit jak „frazeologický systém“ nebo „systém frazeologismů“, tak jednotlivý frazeologismus. Předtím, než čínština přijala a přeložila ruský termín, z něhož vychází, používala prostě označení jednotlivých typů frazeologismů (např. 成语 *chengyu*, 古语 *guyu*, 常言 *changyan* atd.) nezávisle na sobě. (Sun 1989: 1) O typologii čínských frazeologismů se bude psát v příslušné kapitole.

2.2. FRAZEOLOGISMUS

2.2.1. FRAZÉM A IDIOM

Obecně lze říct, že základními a sémanticky nerozložitelnými jednotkami ve frazeologii jsou frazém a idiom. Jsou nevymezené jedinou vlastností, ať už máme na mysli formální, sémantickou či kolokační. Ani jejich nejrozšířenější pojetí (pozn. a zejména v čínštině) jako *ustáleného a reprodukovatelného spojení prvků (zvláště slov), jehož význam je (zčásti nebo zcela) z významu jeho složek*, zdaleka nevyhovuje všem typům (např. frazémům s monokolokabilním komponentem nebo verboidem² v čínštině, která je velmi idiomatická, je jich mnoho, pozn. autora). (Čermák 1985: 167–180) Tyto termíny, pojmenovávající základní jednotky jsou tedy rozšířené, ale nepřesné. Přestože panuje jakási obecná shoda na jejich používání a jazykovědci vidí společné vlastnosti idiomů a frazémů jako víceslovnost, ustálenost, reprodukovatelnost, sémantickou celistvost nebo také syntaktickou ustrnulost, přítomnost archaismu, nezaměnitelnost komponentů (Stěpanova 2004: 8), jsou tyto termíny stále daleko od nahrazení stovek alternativních termínů používaných v různých evropských jazycích nebo v čínštině, jejíž terminologie je nastíněna v kapitole 1. 1. 1.

2.2.2. FRAZEOLOGISMUS, JEHO ZNAKY A PŘÍZNAKY

Kromě slov se v současné spisovné ruštině používají zvláštní jazykové jednotky zvané frazeologismy (фразеологизмы). Např. *нищие духом; завить горе верёвочкой; как пить дать; Мал золотник, да дорог; медвежья услуга; не по дням, а по часам*. Abychom pochopili jejich specifčnost, je třeba je důsledně rozlišovat od slovních spojení a samostatných slov. (Шанский 1996: 19-20) Podle V. Vinogradova by frazeologická jednotka rozhodně měla mít tyto příznaky: 1) přenesený význam, který je základem nedělitelnosti frazeologismu, 2) expresivitu, 3) nezaměnitelnost komponentů frazeologické jednotky jednotlivými sémantickými synonymy, 4) možnost sémantické záměny pouze frazeologismu jako celku jiným slovem nebo výrazem s podobným významem. (Виноградов 1977: 133)

² **Verboidem** se rozumí například „holičky“ v jednotce „nechat na holíčkách“ nebo „nepořízená“ v jednotce „vrátit se s nepořízenou“

V. Mokienko definuje frazeologismus jako ustálené, reprodukovatelné a expresivní slovní spojení, které má zpravidla ucelený význam. (Mokienko, Stěpanova 2008: 12) Tato definice je pochopitelně zcela nepoužitelná pro potřeby čínštiny, už jen proto, že v podstatě nevíme, jak vypadá, resp. co je ve standardní čínštině slovem (je nebo není slovo rovno znaku?). Některé typy frazeologismů dokonce bývají některými podle některých teorií považovány za slova. Teoreticky se čínským frazeologismům budeme věnovat v příslušné kapitole.

Nicméně dle poslední definice má frazeologismus 4 typické znaky:

1. Ustálenost - činí spojení konzervativním v tom smyslu, že se dané slovní spojení pokaždé nerozpadá na jednotlivé části, které se mezi sebou mohou volně pojit, ale reprodukuje se vždy v téže podobě, v němž se někdy pod nějakou motivací stalo územ.

Tento znak odkazuje na zachování strukturně-sémantického modelu spojení, z něhož frazeologismus vychází. V knize se uvádí jako příkladová jednotka *подносить (подавать) на блюдечке что кому* (přinést *komu* co na zlatém podnosu), tedy poskytovat někomu to, co si přeje, aniž by tento vyvinul k dosažení kýženého nejmenšího úsilí. V praxi se potom *блюдечко* může nahradit slovem *тарелка*:

*И честный очень... От верных людей знаю, ему тридцать тысяч **на блюдечке принесли**, чтоб он дело занял, так ничрго подобного. Ю. Герман. Один год.*

*Распустили молокососов, волю дали, да руках их носим, всё на золотом **блюдечке им подаём**... А. Старцев. Преграда.*

*Как вы думаете, товарищ Шикович, что может вырасти из ребёнка, которому родители ни в чём не отказывают? Всё **подносят на золотой тарелке**.*

И. Шамякин. Сердце на ладони.

2. Opakovatelnost – projevuje se ze strany mluvčího, kdy ten si vybavuje frazeologismus jako celek, podobně jako jednotlivé slovo, jako obnovitelnou jednotku. Opakovatelnost má těsnou souvislost s ustáleností. Nicméně najdou se i případy, kdy opakovatelnost nikterak nepomůže udržet jednotlivé komponenty frazeologismu v jednom celku, protože nabývají jistou formu autonomie. Objevují se tak různé formy frazeologismu, byť se stejným jádrem, které nám jsou srozumitelné. Jako příklad lze uvést varianty frazeologismu *волк в овечьей шкуре* (vlk v rouše beránčím):

Обрядив его однажды в овечью шкуру, мы забыли о страшном волчем оскале. В. Чертков. Выходит на дорогу волк.

Вроде и не жаловался Кукушкин и овечью шкуру на свою волчью шерсть не натягивал, - а поди ж ты! - высек искру из самого Семёна Митрофановича. Б. Васильев. Самый последний день.

Я уже начал привыкать к тому злomu маскараду, на котором мы всё время вертимся с Жегловым, приподымая на людях маску, чтобы выволочь волков из овчей шкуры. А. Вайнер, Г. Байнер. Эра милосердия.

3. Expresivita – frazeologismus má schopnost emocionálně zabarvovat vztahy subjektů, objektů a jevů. Například intenzitu emocí v obsahu, stupňování projevu příznaku vyjadřovaného frazeologismem, apod. Expresivita jako dominantní sémantický. Příznak je dobře patrná například na řadě ruských frazeologických synonym, vyjadřujících opilost:

Пьян как сапожник, пьян как извозчик; пьян в стелку, пьян в дрезину, пьян вдрызг, пьян в дребадан; пьян в лоск; лыка не вяжет; еле языком ворочает, вяжет ногами вензеля; под мухой, под шефе, под балдой, под газом, под градусом...

Každé z takových spojení je vlastně expresivní miniaturoou, která má vyvolat konkrétní emoci. V češtině lze uvést podobné příklady – *pít jako holendr*

(Holand'an) / flamendr (vlám) / Dán, kdy se přiměrem opilosti staly některé germánské národy.

4. Sémantická ucelenost – je schopností frazeologismu být ekvivalentním ke slovu. Některé z nich dokonce mají se slovy synonymické vztahy. Již Charles Bally si ostatně všimnul, že frazeologismus se vyznačuje tímto příznakem – je determinován možností nebo nemožností zaměnit dané sousloví jednotlivým slovem, které se nazývá identifikační slovo (слово-идентификатор):

2.2.3. KLASIFIKACE FRAZEOLIGISMŮ

2.2.3.1. KLASIFIKACE PODLE SÉMANTICKÉ SPJATOSTI

Způsobů a metodik dělení frazeologismů je několik. Již víme, že frazeologismy vždy představují smyslový celek, nicméně vztah mezi významem frazeologismu jako celku a významů komponent, z nichž se skládá, se mohou lišit. Podle **sémantické spjatosti**, tedy vztahu významu frazeologismu a jeho vnitřních částí, lze frazeologismy rozdělit na **frazeologické srůsty**, **frazeologické jednotky**, **frazeologická spojení** a **frazeologické výrazy**. (Шанский 1996: 64)

1. Mezi frazeologické srůsty patří zásadně dále nedělitelná a nerozložitelná slovní spojení, jejichž celkový význam je zcela odlišný od v nich obsažené lexiky, stejně jako je tomu u nemotivovaného znakového slova. (Виноградов 1977: 121) Frazeologismy Vinogradov dále dělí na ty, v jejichž struktuře se nechází již **nepoužívaná** či **vymizelá** slova, kterým dnes již nerozumíme (např. *у черта на куличках, во всю Ивановскую*,

1. Mezi frazeologické srůsty patří zásadně dále nedělitelná a nerozložitelná slovní spojení, jejichž celkový význam je zcela odlišný od v nich obsažené lexiky, stejně jako je tomu u nemotivovaného znakového slova. (Виноградов 1977: 121) Frazeologismy Vinogradov dále dělí na ty, v jejichž struktuře se nechází již **nepoužívaná** či **vymizelá** slova, kterým dnes již nerozumíme (např. *у черта на куличках, во всю Ивановскую попасть впросак* atd.); dále na ty, v jejichž

strukturu se objevují **gramatické archaismy**, které jsou syntakticky nedělitelnými celky nebo neodpovídají úzu slovních spojení (např. *ничтоже сумняшеся, была - ни была, и вся недолга!*); na ty, které jsou ovlivněny individuální expresivitou, a tudíž jsou nerozložitelné lexikálně i sémanticky (např. *чего доброго, вот тебе и на*); a na ty, jež jsou spojitým sémantickým celkem a významy jejich komponentů jsou nesrozumitelné (např. *сидеть на бобах, души не чаять в ком-нибудь*). Sám autor však připouští, že tato klasifikace je možná příliš schématická. (Tamtéž: 161)

2. Další skupinou jsou **frazeologické jednotky**, jež jsou také sémanticky nedělitelné a jež mají také jeden ucelený význam, nicméně jejich celkový smysl je motivovaný, neboť jeho vznik je podmíněn difúzí významů jednotlivých komponent. (Tamtéž: 131) Slova jsou podčiněna jednotě celkového obrazu nebo vnitřní celistvosti, proto nelze žádný z komponentů nahradit nějakým synonymem. Na rozdíl od srůstů je význam jednotky poměrně transparentní – mělo by jít je dostatečně doslovně přeložit do cizího jazyka, přičemž jejich komponenty i přenosný smysl by měly být srozumitelné, dokonce pokud v daném cizím jazyce takový obrát dosud neexistoval. Za příklady frazeologických jednotek mohou posloužit: **держатъ камень за пазухой, плыть по течению, ставить палки в колёса кому**.

3. **Frazeologická spojení** jsou typem frází, které jsou sice spojeny slovy s vázaným významem, jejich substituce je ale možná. (Tamtéž: 137-138) Frazeologická spojení nejsou bezpodmínečnými sémantickými jednotkami - jsou analytické. Analytičnost, která je tedy těmto spojeními vlastní, může být zachována při použití slova, které se v rámci omezeného kontextu vyskytuje v jedné či dvou frázích. Například hovorové slovo *беспросыпный* se používá pouze ve spojení se slovem *пьянство*, také je možné říct *беспросыпно пьянствовать*. Synonymem tohoto slova je potom slovo *беспробудный*, které by se dalo považovat spíše za knižní. Toto slovo je ve frázích využitelnější: *спать беспробудным сном, беспробудное пьянство*. Pro frazeologická spojení je tedy příznačná existence synonymického, paralelního obrátu, vázaného na totéž opěrné slovo, např. *затронуть чувство чести, затронуть чьи-нибудь интересы, затронуть гордость* atd. (Tamtéž: 161)

4. Frazeologické výrazy podle Šanského jsou strukturou a použitím stále frazeologismy, které nejenže jsou sémanticky členitelné, ale navíc jsou zcela složené ze slov, která nemají vázané významy. Od frazeologických spojení se liší tím, že v nich nejsou obsažena slova s vázaným významem. Jejich komponenty však nemohou mít synonyma: *Любви все возрасты покорны; волков бояться – в лес не ходить; всерёз и надолго; процесс пошёл; рыночная экономика*. Charakterem vztahů mezi komponenty ani obecným významem se frazeologické výrazy nijak neliší od běžných slovních spojení. Rozdíl je pouze v procesu řeči – zatímco běžné slovní spojení je tvořeno v procesu řeči, frazeologické výrazy se realizují jako hotové jednotky se stálým významem a komponenty. Takže například užití frazeologického výrazu *Любви все возрасты покорны* se liší od užití věty *Стихи покоряли читателя своей искренностью и свежестью* tím, že frazeologismus vychází mluvčímu na mysl jako celek (jako slovo), kdežto ona věta byla nepochybně vytvořena v potoku řeči po jednotlivých slovech. (Шанский 1996: 69-70)

2.2.3.2. KLASIFIKACE PODLE LEXIKÁLNÍ STRUKTURY

Šanskij dále dělí frazeologismy podle lexikální struktury na frazeologismy, které jsou složeny ze slov nikoliv vázaného použití, která patří do aktivního lexika současné ruštiny, např. *как снег на голову* ve významu *внезапно*, *через час по чайной ложке* ve významu *медленно*, *бросить взгляд* ve významu *взглянуть*, aj. Tato skupina do sebe zahrnuje valnou většinu frazeologismů, přičemž se neustále rozrůstá.

Ve druhé skupině jsou potom frazeologismy s lexiko-sémantickými specifiky, tzn. takové, které obsahují slova vázaného užití, archaismy či slova, jejichž použití je rozšířeno spíše v dialektu, např. *мурашки бегут* ve významu *знобит*; *оторопь нашла* ve významu *в замешательстве*; *елико возможно* ve významu *насколько возможно*, *арод*. Tato skupina, která zahrnuje poměrně nevelkou skupinu frazeologismů, se zaplňuje nepravidelně a jen pomalu.

V tomto kontextu Šanskij zkoumá frazeologismy složené ze **slov nevázaného použití**, frazeologismy složené ze slov s **lexiko-sémantickými zvláštnostmi**, dále frazeologismy složené ze **slov známých pouze z použití v daném frazeologismu**, frazeologismy **se slovy archaickými či dialektickými**, dokonce prizmatem tohoto kritéria zkoumá frazeologismy podle **sémantické spjatosti** (kap. 1. 2. 3. 1.). (Шанский 1996: 72-79)

2.2.3.3. KLASIFIKACE PODLE PŮVODU

Šanskij rozděluje frazeologismy v současné ruštině podle původu na 4 základní skupiny: **původní ruské, přejaté, frazeologické kalky a frazeologické polokalky**. Klíčové množství současných ruských frazeologismů podle něj tvoří ty výsostně ruského původu: *ищи ветра в поле; как огня бояться; в чём мать родила* apod.

1. Původní ruské frazeologismy navíc rozděluje na:

Všeslovanské, což jsou frazeologismy, které do ruštiny přišly ještě z praslovanštiny: *všeslov. бити въ очи — rus. бить в глаза — ukr. бити в очи — pol. bić w oczy — bul. бия в очи; rus. водить за нос — ukr. водити за ніс — pol. wodzidza nos — bul. вода за носа; rus. с головы до пят — srb.-chor. од главе до пете — čes., od hlavy až do paty; rus. бабье лето — pol. babie lato — srb.-chor. бабино лето.*

Вýchodoslovanské, které si současná ruština převzala ze staré ruštiny, tedy z doby před rozdělením na ruštinu, ukrajinštinu a běloruštinu: *русск. под горячую руку — укр. під горячу руку — бел. пад гарачую руку.*

Vlastní ruské, které vznikly v době po rozdělení východoslovanských jazyků: *Тише едешь — дальше будешь, как кур во щи, душа душа в пятки ушла, ај.* (Шанский 1996: 100 – 102)

Stěpanova nadto ukazuje původní české a ruské frazémy, které odrážejí extralingvistické reálie – frazémů spojených s **dějiny, folklórem** a také frazémů

pocházejících z **vlastní literatury**. Všimá si, že poměrně velká skupina českých a ruských frazémů zachovává svědectví o důležitých **historických událostech**, často spjatých například s bitvami či válkami (*dopadnout jako sedláci u Chlumce, jako Rus u Slavkova; пропал как швед под Полтавой*), některé dokonce uchovávají památku historické osobnosti (*slepý jak Žižka 'být úplně slepý', znám své Pappenheimské 'znát reálně svoje lidi'; Мамаў прошеў 'velký nepořádek'*). Frazémy, které pocházejí z **legend a pohádek** by údajně měly být jednou z nejstarších částí lidových rčení (*krásná jako Libuše 'velmi krásná', tomu by ani Kazi nepomohla 'nikdo mu nepomůže', ztratit se jako Ječmínek 'zmizet beze stopy', aj.*). Opravdu mnoho frazémů pochází z národních literatur různých období, zejména z proslavených knih a replik, vyřčených proslavenými postavami (*ječet jako Viktorka u splavu 'pronikavě ječet, křičet' – z povídky Babička Boženy Němcové; chovat se jako Švejk 'tvářit se nechápavě, nejasně a v nitru se někomu smát' – z románů Osudy dobrého vojáka Švejka Jaroslava Haška; om Помула до наших дней 'vyprávění od samého počátku' – z Evžena Oněgina A. Puškina*). (Stěpanova 2004: 15 – 20).

2. Přejaté frazeologismy jsou podle Šanského ta ustálená slovní spojení, která již jako hotové jazykové jednotky byly importovány do ruštiny, přičemž jejich užití odpovídá užití v jazyce, z něhož pochází. Přejaté frazeologismy jsou tedy prostě jinojazyčná ustálená slovní spojení, která se užívají v ruštině bez překladu. Šanskij provedl jejich základní rozdělení na ty, které pochází ze **staroslověnštiny** (*злачное место; всеї душой; в плоть и кровь; ради бога; корень зла; знамение времени; козёл отпущения; на сон грядущий, aj.*), u kterých je někdy možné rozeznat kromě cizího původu i původní knižnější charakter a ty, které pochází ze **západoevropských jazyků** (*lat. o tempora, o mores — rus. О времена, о нравы; it. dolce far niente — rus. сладкое ничегонеделание; fr. façon parler — rus. манера выразиться*), jejichž použití je víceméně limitováno písemnou ruštinou. Některé z nich je třeba v textu psát latinkou. První skupinu považuje za mnohem větší a v současné ruštině „domestikovanější“. Druhou skupinu považuje za stále se zmenšující. (Шанский 1996: 108 – 115).

Stěpanova v souvislosti s přejatými frazeologismy vytyčuje další, specifikovanější skupiny podle původu, a sice frazémy biblického původu,

tzv. **bibliismy** (sprostí jako holubice – просты как голуби; na věky věků – во веки веков; rány egyptské – казни египетские, atp.) a frazémy převzaté z **antické mytologie** (*Tantalova muka – Танталовымуки; sardonický smích – сардонический смех; trójský kůň – троянский конь, aj.*), **světové historie a literatury** (*rytíř smutné postavy – рыцарь печального образа z Don Quijote M. Cervanta; ošklivé káčátko – гадкий утёнок z pohádky H. Ch. Andersena; zlatá mládež – золотая молодёжь o bohaté pařížské mládeži, která trávila život v prázdném nicnedělání a zábavách*) (Stěpanova 2004: 37 – 71)

3. Frazeologické kalky jsou ustálená slovní spojení, která vznikla v jednom (ruském) jazyce důsledkem doslovného překladu cizojazyčného frazeologismu. Frazeologické kalkování může vést (v cílovém jazyce) k takovým případům, kdy syntaktické a sémantické vztahy neodpovídají pravidlům a zákonům daného (ruského) jazyka. Tato nechtěná vlastnost může podněcovat vznik nových, přenesených významů a modelů frazeologismů. Šanskij je dále rozděluje na **přesné kalky** (*задняя мысль – fr. arriere pensee, иметь место – fr. avoir lieu; синий чулок – ang.. blue stocking, бумага не краснеет – lat. epistola поп erubescit*) a **nepřesné kalky** (*железная дорога – fr. chemin de fer – dosl. 'дорога железа'; дневное светило 'солнце' – fr. flambeau de jour dosl. 'светило дня'; с птичьего полёта – fr. a vol d'oiseau – dosl. 'с полёта птицы'*). (Шанский 1996: 116 – 117)

4. Frazeologické polokalky jsou frazémy, jejichž jedna část si uchovává původní podobu a druhá je přeložena do cizího jazyka. Existují jak v ruštině, tak v češtině (*пробить брешь – fr. battre en brèche – dosl. udělat průlom v něčem – 'zničit překážky, překonat něco'; спrouть куры – fr. faire la cour – dosl. „dělat dvoření“ – 'dvořit se komu'; mít kuráž – fr. courage – dosl. odvaha, aj.*) (Stěpanova 2004: 77)

2.2.3.4. KLASIFIKACE PODLE STYLOVÉHO ROZVRSTVENÍ

Filipec a Čermák si všímají, že frazeologismy mají distribuci výrazně odlišnou od celku pravidelného jazyka. Píší o širší a variabilní stylové charakteristice, která nezávisí na kodifikaci. Vyděluje hlavních 7 skupin:

1. **Poetické:** *letět na křídlech lásky, skleníková květinka*
2. **Knižní:** *vylévat si srdce, dostat se do něčeho jako Pilát do kréda*
3. **Publicistické:** *vypustit pokusný balónek, dělník slovanského*
4. **Neutrální:** *budit zdání, ležet na smrtelné posteli*
5. **Kolokviální:** *vzít hopem, mít plné kalhoty*
6. **Slangové:** *klamat tělem, nasadit trháka*
7. **Argotické:** *mazat deku, udělat káču*

K publicistickým nebo i neutrálním lze také zařadit vzácné odborné kvaziidiomy a kvazifrazémy (*pracovat v úkolu, rozvázat pracovní poměr*). Tyto, kromě toho, že patří ke kolokviálnímu stylu, prostupují i stylem knižním a publicistickým (*brát v úvahu, uchovat v tajnosti, budít zdání*).

Důležitým faktorem frazeologismu pro jeho stylistickou platnost je **expresivita**, a to **příznaková**, která může být **kvantitativní** (*intenzita a důraz, popř. Eufemismus*) či **kvalitativní** (*pozitivní – negativní, pochvalný – hanlivý, žertovný – posměšný, atd.*).

Příznaková kvalitativní expresivita je obzvláště silná u kolokviálních idiomů. (Filipec, Čermák 1985: 197 – 8)

Šanskij v rámci svojí klasifikace frazeologismů z pohledu expresivně - stylistických vlastností, která se podle něj v ničem neliší od stejného druhu klasifikace jednotlivých slov, zvláště vyděluje:

1. Mezistylové frazeologismy, což jsou ustálená slovní spojení, používaná ve všech stylech jazyka. Jsou to, stejně jako mezistylová jednotlivá slova, prostými pojmenováními jevů bez jakékoliv exprese (*сдержатъ слово; от всего сердца*;

тайное голосование; во всяком случае, ај.), jakož i řady jejich synonym, např. сошёл с ума — не все дома — повредился в уме — винтика не хватает; поднять голову — задрать нос; сидеть сложа руки — лодыря корчить — бить баклуши, атр.

2. Frazeologismy všedně-konverzační, které se převážně, nebo dokonce výlučně používají v hovorovém jazyce. Od mezistylových frazeologismů se tyto liší užším spektrem využití a „snižující“ expresí (zdrobnělinami, hanlivostí, ironií, atd.). To lze vypožorovat i srovnáním příkladů synonym: *убежать — наострить лыжи; говорить*

— точить ляды; нестерпимо — мочи нет; разбогатеть — набить карман, ај. Prakticky všechny tyto frazeologismy mají jen obrazný charakter, do řeči mají vnášet nenucenost a jednoduchost, Šanskij dokonce zmiňuje určitou volnost či nevázanost:

заморить червячка; свинью подложить; ни за понюшку табаку, ај.

3. Knižní frazeologismy jsou ta ustálená slovní spojení, která se užívají především nebo výlučně v písemném jazyce. Od předešlé skupiny se lidí jednak daleko častějším použitím v psaném jazyce, jednak jejich použití je vždy díky zabarvení spisovnějši a knižnějši. Sem patří ponejvíce frazeologismy terminologického, publicistického a poetického charakteru. Dobře je to patrné při srovnání s běžně užívanými slovy (neboť opět totéž, co platí pro ustálená slovní spojení, platí i pro jednotlivá slova): *происходить — вести начало; сдаться — сложить оружие; деньги — золотой телец, ај.*

4. Frazeologické archaismy a historismy – první jsou frazeologická spojení, která vymizela, protože byla nahrazena novými, aktualizovanými ustálenými spojeními nebo jednotlivými slovy, která se nějakým způsobem začala považovat za vhodnějši (*биться об заклад — vs. спорить, держать пари; блуждающие звезды vs. планеты; Новый Свет vs. Америка, аpod.*), druhé jsou frazeologická spojení, která se již aktivně nevyskytují, protože označovaný jev se v současné

realitě již nenachází (*частный пристав; требовать удовлетворения; статский советник, ај.*). (Шанский 1996: 165 - 170)

2.2.3.5. Typologická klasifikace čínských frazeologismů

Téma frazeologie v čínském kontextu bylo nastíněno v kapitole 1. 1. 2. Klasifikace frazeologismů v čínštině není zdaleka tak jednoznačně systematizována jako v ruštině. Tato kapitola bude zaměřena na typologickou klasifikaci frazeologismů a její strukturu.

Když se mluví o frazeologismech v čínštině, objevují se následující termíny: 成语 *chengyu*, 古语 *guyu*, 常言 *changyan*, 谚语 *yaoyan*, 谚语 *yanyu*, 格言 *geyan*, 惯用语 *guanyongyu*, 习语 *xiyu*, 习用语 *xiyongyu*, 熟语 *shuyu*, 俗语 *suhua*, 俗语 *suyu*, 俚语 *liyu*, 歇后语 *xiehouyu*, 缩脚语 *suojiaoyu*, 俏皮话 *qiaopihua* a mnohé další. (Sun 1989: 2)

Dříve se všechny tyto typy frazeologismů z pohledu čínské lingvistiky braly jako zcela oddělené, ovšem s přijetím termínu *frazeologie/frazeologismus* (熟语) z ruštiny se situace změnila a z pohledu nečínského badatele zpřehlednila. Níže se pokusím popsat nejzákladnější typy čínských frazeologismů.

Číňané mnohdy pod frazeologismem rozumí pouze 成语 *chengyu*, což jsou ustálená slovní spojení (nejčastěji čtyřznaková) složená podle pravidel klasické čínštiny³. Chengyu se dnes vnímá jako sémanticky monolitní, má přenesený význam a ve větě funguje jako jeden větný člen. Z chengyu se někdy speciálně vydělují frazeologická spojení s archaickými komponenty. Je to velmi obšírná skupina, kam patří výroky paremického charakteru, okřídlená hesla, literární klišé nebo literární citáty (tzv. 典故 *diangu*). (Cao 2003: 70) Takto triviální terminologická struktura ale neodpovídá dnešní lingvistické realitě. Jak už bylo předesláno v

3 **Klasická čínština** – 文言 *wenyan* je literární psaný jazyk, který vznikl z jazyka pozdních Zhou (周朝 *Zhou Chao*, 1046–256 př. n. l.) v důsledku reformy, k níž došlo za vlády dynastie Han (汉朝 *Han Chao*, 206 př. n. l. – 220 n. l.). *Wenyanwen* byl poté dominantním psaným jazykem až do 20. let 20. století, kdy byl vlivem Hnutí za novou kulturu (新文化运动 *Xin Wenhua Yundong*) a Májového hnutí (五四运动 *Wu Si Yundong*) téměř ve všech oblastech nahrazen jazykem baihua (白话 *baihua*). (<http://wiki.cinstina.upol.cz/index.php/Wenyan>)

kapitole 1. 1. 2., dnes už čínština má pro frazeologii vlastní termín (熟语 *shuyu*), a současné práce čínských lingvistů i zahraničních sinologů tento termín používají. I v současných diplomových pracích, a to i těch psaných v Číně se mnohdy tento termín přiznává (např. Biedulina 2012, Belykh 2013). Nicméně v jeho chápání a následném chápání terminologie podřazené jsou zásadní rozdíly. V zásadě se podle (kromě výše uvedeného zjednodušujícího) používají 4 typy terminologické struktury (Sun 1989: 3)

1. Model, který je pro evropského badatele nejspíš nejvhodnější (ačkoliv např. v uživatelsky velmi populárním internetovém autorském moderovaném slovníku **zhonga.ru** se všechny frazeologismy zatím označují rovněž jako *chengyu*), protože je nejbližší evropským frazeologickým terminologiím, vyděluje termín 熟语 *shuyu* (frazeologie, frazeologismy), které zahrnují:

成语 *chengyu*, 习惯用语 *xiguanyongyu*, 谚语 *yanyu*, 格言 *geya*, 歇后语 *xiehouyu*

V tomto modelu, k němuž se přikláníme, existuje pět typů frazeologismů, z nichž nejrozšířenější je **chengyu**, definované na předešlé straně, ruskou чэнъюй; фразеологизм, как правило, четырёхэлементного строения; готовые выражения (např. 脚踏实地 *jiatashidi* – stát nohama na zemi - стоять на твёрдой (реальной) почве; 不劳而获 *bulao'erhuo* – jen sklízet plody (bez vlastního přičinění) – пожинать плоды без труда; 不三不四 *busanbusi* – ani ryba, ani rak – ни то ни сё).

Druhým typem je **xiguanyongyu**, do ruštiny se překládá jako идиома nebo идиоматическое выражение. Jedná se o slovní spojení popisného charakteru, na rozdíl od *chengyu* „nevypráví“ a nemůže být sám o sobě větou, pouze větným členem. Počtem znaků se nemusí lišit od *chengyu*, typicky čtyřznakového, ačkoliv velmi často jsou jako typické příklady uváděny tříznakové jednotky. Do ruštiny se překládá jako идиома nebo идиоматическое выражение (např. 替罪羊 *tizuiyang* – obětní beránek – козёл отпущения; 耳边风 *erbianfeng* – jedním uchem tam, druhým ven – в одно ухо пускать, в другое выпускать; 长舌妇 *chengshefu* – drbna – сплетница). (Sun 1989: 197)

Ani **yanyu** (příslovice, příslovce) a **geyan** (příslovice, aforismus, výrok, věta) se na první pohled nemusí lišit od chengyu počtem znaků, obvykle se ale za yanyu považují frazeologismy, které mají 5 a více znaků, neberou se přitom v potaz jiná kritéria, hlavním je počet znaků (např. 八九不离十 *bajiu buli shi* – *zhruba tak, přibližně* – *приблизительно, близко, почти правильно*; 吃软不吃硬 *chi ruan buchí ying* – *pořídít s někým jen po dobrém (a ne po zlém)* – *поддаваться уговорам, но не принуждению*; 一蟹不如一蟹 *yixie buru yixie* – *jeden horší než druhý* – *чем дальше, тем хуже; один тиран хуже другого*). I čtyřznakové ustálené jednotky mohou být považovány za yanyu nebo geyan (např. 量入为出 *liangruweichu* – *utratit jen tolik, kolik vydělám* – *жить по средствам*; 官官相护 *guanguanxianghu* – *ruka ruku myje; vrána vráně oči nevyklove (v orig. o úřednících)* – *рука руку моет; ворон ворону глаз не выклюет*; 事在人为 *shizairenwei* – *mít všechno ve svých rukách (vše je v rukách člověka)* – *все в руках самого человека*). Jak yanyu, tak geyan si (někde) zachovaly více vlastní funkčnosti (třeba té gramatické, která je patrná i pro znalce pouze standardní čínštiny a v uvedených příkladech je patrná v (vy)užití běžné zápornky 不 *bu*). Jinými slovy oproti chengyu kromě sémantického významu je patrnější funkce ve větě, a to díky rozpoznatelnější vnitřní struktuře.

Přestože Sun uvádí, že tyto dva členy se často zaměňují (a proto se jim v jedné kapitole věnuje současně), geyan by měl mít spíše mravokárný charakter (např. 满招损, 谦受益 *man zhao sun, qian shouyi* – *hrdost se škodí, skromnost se vyplácí* – *гордость приносит ущерб, скромность пожинает свои плоды*), kdežto geyan by měla být zlidovělá (tedy ustálená) věta hlubokého významu, která spíše popisuje, než nabádá (např. 三天打鱼, 两天晒网 *san tian dayu, liang tian shai wang* – *pracovat neefektivně/pracovat jen nárazově* – *то работать, то бить баклуши*). (Sun 1989: 292–6)

Xiehouyu (nedоговорка) je specifický druh frazeologismu, jehož struktura se skládá ze dvou částí, přičemž první část je jinotaj, druhá je jeho vysvětlením (např. 打开天窗说亮话 *dakai tianchuang shuo lianghua* – *vyložit karty na stůl; nalít čistého vína* – *открыть карты; говорить без утайки*; 司马昭之心路人皆知

sima zhao zhi xin luren jiezhi - veřejné tajemství - всем известная тайна, секрет полишинеля; 猫哭老鼠假慈悲 maoku laoshu jia cibe - falešná lítost - крокодиловы слезы, притворное сострадание или доброжелательность). V některých zdrojích se uvádí, že tento druh frazeologismu se dále může dělit na dvě formy, z níž první – 缩脚式歇后语 *suojiaoshi xiehouyu* je kratší co do počtu znaků a vysvětlující část – je vždy v principu pouze slovem, a nikoliv slovním spojením, nebo dokonce větou, jako v případě druhého typu – 譬解式歇后语 *pijieshi xiehouyu*, za jehož příklady mohou posloužit výše uvedené. Jako příklad 缩脚式歇后语 *suojiaoshi xiehouyu* lze uvést např. 牛头马面 *niutoumalian* – *d'áblovo sémě, temné síly – черту, чёртово семя, тёмные силы; 醉翁之意不在酒 zuiweng zhi yi buzai jiu – mít postranní cíle – преследовать совсем иные цели; 君子之交淡如水 junzi zhi jiao dan ru shui – přátelství se nemá přehánět – дружба между джентльменами подобна разведенному вину.* (Sun 1989: 244 - 254)

2. Frazeologismy se dělí na dvě skupiny:

成语 *chengyu*

熟语 *shuyu*, která se dále rozdělují na:

习惯用语 *xiguanyongyu*, 谚语 *yanyu*, 格言 *geyan*, 歇后语 *xiehouyu*

V této struktuře tradiční (většinou čtyřznaková) 成语 *chengyu* jsou si rovna se 熟语 *shuyu*, pod které patří zbylé čtyři typy čínských frazeologismů, jejichž význam jakožto termínů je stejný jako v prvním konceptu. Nezapomínejme však, že oba dva členy v tomto konceptu zkoumá 熟语学 *shuyuxue* – frazeologie. (Tamtéž 3 - 4)

3. V tomto konceptu dochází k terminologické rošádě, přičemž struktura je prakticky stejná jako v prvním případě. Celá skupina frazeologismů se označuje jako 习惯用语 *xiguanyongyu*, přičemž 熟语 *shuyu*, původní název pro celou skupinu, substituuje 习惯用语 *xiguanyongyu*, jakožto typ frazeologismu v prvním konceptu:

习惯用语 *xiguanyongyu*:

成语 *chengyu*, 熟语 *shuyu*, 谚语 *yanyu*, 格言 *geyan*,
歇后语 *xiehouyu* (Tamtěž 4)

4. V posledním používaném konceptu jsou si 成语 *chengyu*, 熟语 *shuyu*, 谚语 *yanyu*, 格言 *geyan* i 歇后语 *xiehouyu* rovné, tzn. jsou to nezávislé členy, kterým chybí nadřazený termín. Termín 熟语 *shuyu* je navíc možné volně zaměňovat za termín 习惯用语 *xiguanyongyu*. (Tamtěž 4)

3. EKVIVALENCE A PŘEKLAD FRAZEOLISMŮ

3.1. PROBLEMATIKA EKVIVALENCE PŘEKLADU VE FRAZEOLOGII

Překlad frazeologismu je rozhodně jednou z těžších translatologických disciplín. Tato práce není prací translatologickou, nýbrž komparativní. Pro pochopení vztahů frazeologismů dvou jazyků je ovšem někdy dobré chýpat jejich ekvivalenci, která je s překladem úzce provázána. Je samozřejmě v první řadě třeba pochopit, že jazyková jednotka, kterou máme před sebou, je frazeologismem. Musíme odhadnout její stylistickou hodnotu a intenzitu exprese. V nejhorším případě se může stát, že jednotka, kterou má před sebou je nikoliv ustálené, ale pouze volné spojení slov, a překládá jej tedy doslovně, což může způsobit mnoho komických situací. Nejčastěji se podobného přešlapu dopouštějí uživatelé elektronických translátorů, jejichž korpusy nejsou zatím natolik bohaté, aby mohly posloužit k překladu frazeologismů. Takže překládají buď doslovně, jedno ze slov překládají do angličtiny: např. k 10. 2. 2015 aplikace Google Translator překládá frazém „komu se nelení, tomu se zelení“ do ruštiny jako „кто не ленивый, он зелёный“ nebo „драть козла“ jako „tear koza“. Občas translátor nabídne „ekvivalent“ zcela nerelevantní vinou uživatele, který variantu překladu zapsal do systému, např. frazém *газетная утка* (novinářská kachna) translátor překládá jako „pomyje“.

Při překladu frazeologismů se můžeme setkat s tzv. falešnými přáteli. Zejména, jedná-li se o překlad z jazyka slovanského na slovanský (není podmínkou), kdy existuje překladový ekvivalent jednotky (resp. jejího komponentu), avšak jeho užití neodpovídá úzu cílového jazyka, podle něhož by se v daném slovním spojení (mluvíme-li tedy o frazeologii) měl použít komponent jiný. Jak uvádí níže citovaný zdroj, objevily se například překlady termínu *космический корабль*. V češtině samozřejmě existuje slovo *koráb*, což samo o sobě rozhodně je ekvivalentem podobně znějícího ruského slova *корабль*, avšak v daném spojení úzus velí použít spíše slovní spojení *kosmická loď*, byť samozřejmě můžeme argumentovat tím, že překladovému termínu v češtině by každý nositel českého jazyka zcela určitě porozuměl, a nikdo by si pravděpodobně nepředstavil jakousi „dřevěnou archu“ ve vesmírném prostoru. Koráb v nás navíc může evokovat

určitou percepci možného záměru autora termínu, který možná měl pro použití slova koráb nějaký důvod – např. aktualizaci textu, také mohl chtít evokovat poměrem lodi (kterou bychom si v daném spojení nejspíš automaticky vybavili) a korábu ve čtenáři pocit něčeho staršího, popř. většího. Dalším uvedeným příkladem je porovnání německého frazému *eine weißer Rabe* s českým *bílá vrána* a ruským *белая ворона*. Za prvé je potřeba si uvědomit, že zvíře má v každé kultuře i svoji symboliku. Zatímco samotné slovo vrána v češtině je jako ocenění spíše negativní, *bílá vrána* spíše pozitivní, v ruštině *белая ворона* je ocenění negativnější než v češtině, ale německé spojení v kontextu vždy působí jako pozitivní hodnocení. Za druhé – i kdyby se ale jednalo o ekvivalentní řadu, dospět v tomto případě ke zdárnému překladu by nemuselo být tak snadné – prvně je třeba říct, že německé slovo *Rabe* znamená v češtině havran a v ruštině *ворон*, což může být další komplikace, neboť *ворон* a *ворона* v ruštině vyvolává dojem samce a samice jednoho druhu, přičemž se jedná i o jiné druhy biologické, jejichž rody jsou čistě morfologickou otázkou, a nikoliv ukazatelem jejich pohlaví. V češtině se jedná o *havrana* a *vránu*, což není tak podobné, přesto si mnozí také myslí, že jde o pohlavní rozlišení téhož druhu. Jsou tedy slovní spojení ve výše uvedené řadě ekvivalenty? Nikoliv. Tento příklad ukazuje typickou dvojnásobnou komplikaci při překladu frazeologismu. (Mokienko, Stěpanova 2008: 34 - 35)

3.1. KLASIFIKACE ZPŮSOBŮ PŘEKLADU FRAZEOLIGISMŮ

Existuje hned několik způsobů klasifikace překladu ustálených slovních spojení, které se často opírají mj. o klasifikaci frazeologismů na základě sémantické spjatosti. Můžeme uvést například klasifikaci profesora A. V. Fjodorova:

- 1) Frazeologický srůst se překládá frazeologickým srůstem, např. angl. *Cat my dogs!* - něm. *Du heiliger Bimbam* – rus. *Вот те на!; Ёлки-палки!*;
- 2) Frazeologismus se překládá ustáleným srovnáním, např. angl. *It rains cats and dogs!* - rus. *льёт как из ведра*;
- 3) Frazeologismus se překládá volným slovním spojením, např. angl. *Cat my dogs!* - rus. *вот поразительно*;
- 4) Frazeologismus se překládá lexémem, např. uvnitř ruštiny lze přeložit *бить баклуши* jako *безделничать*. (Mokienko, Stěpanova 2008: 36)

Sledování konkrétních překladů vedly k další klasifikaci frazeologických ekvivalentů podle Golceker. Konkrétně se jednalo o překladový materiál příbuzných slovanských jazyků. Klasifikaci determinuje závislost lexikálního kompozice, syntaktické struktury a obraznost frazeologismu:

- 1) **frazeologické ekvivalenty;**
- 2) **frazeologické analogy;**
- 3) **frazeologické obdoby;**
- 4) **frazeologické kalky.** (Tamtéž)

O něco přesnější je klasifikace bulharských teoretiků překladu S. Vlachova a S. Florina. Věrnost výše uvedené klasifikace popíral i její autor, tuto lze vnímat jako její zdokonalení:

- 1) **lexikální překlad;**
- 2) **překlad volným slovním spojením;**
- 3) **překlad přejatým frazeologismem;**
- 4) **opisný překlad.**(Tamtéž)

Kvalitní klasifikaci vztahů frazeologických ekvivalentů zdrojového a cílového jazyka vypracoval A. D. Rajchštejn:

- 1) **identičnost** (např. rus. *играть роль* – něm. *eine Rolle spielen*)

- 2) **strukturní synonymie** nebo **lexikální variabilita** (např. rus. *намылить голову* – něm. *j-m. den Kopf waschen*)
- 3) **ideografická synonymie** (např. rus. *рубить с плеча* – něm. *kein Blatt vor den Mund nehmen*)
- 4) **hyperonymie – hyponymie** (např. rus. *мелкая рыба* – něm. *kleiner Fisch*)
- 5) **stylistická synonymie** (např. rus. *кому-л. море по колено* – něm. *j-d fürchtet weder Tod noch Teufel*)
- 6) **homonymie a polysémie** (např. rus. *язык прилип к гортани* – něm. *die Zunge klebt am Gaumen*)
- 7) **enantiosémie**⁴ (např. rus. *каша в голове* – něm. *j-d hat Grütze im Kopf*)
(Mokienko, Stěpanova 2008: 37)

I posledně uvedená klasifikace má určité nedostatky – úplně chybí například kategorie pro příklad nulové ekvivalentnosti. Odmítnutím hodnocení ekvivalence podle funkčních a sémanticko-stylistických vztahů vznikla další, praktičtější klasifikace určující základní typy mezijazykových ekvivalentů:

- 1) **úplné ekvivalenty** (např. *засучить рукава* – *vykasat rukávy*)
- 2) **částečné ekvivalenty** (např. *от всей души* – *od srdce*)
- 3) **relativní ekvivalenty** (např. *делать из мухи слона* – *dělat z komára velblouda*)
- 4) **frazeologické analogy** (např. *ездить в Тулу со своим самоваром* – *nosit dříví do lesa*)

5 **Enantiosémie** se projevuje protikladností dvou významů polysémického slova. Tento jev je velice řídký a považuje se (v projevu) za nežádoucí (např. *пůjčovat* – půjčovat někomu peníze, ale zároveň

5) **neekvivalentní frazeologismy** (např. *вешать лапшу на уши*, byť se okamžitě vybaví české frazeologismus podobného významu, *tahat někoho za nos* – do předešlých kategorií je ale podobný překlad nezařaditelný mj. ze stylistických důvodů, neboť ruský frazém vyjadřuje hrubé obelhání/ošizení *někoho*) (Tamtéž 37 – 39)

3.2. PŘEKLAD RUSKÝCH A ČÍNSKÝCH FRAZEOLIGISMŮ

Důležitým aspektem této práce je mj. polemika s kategoriemi ekvivalence, uvedenými v předešlé kapitole. Je jasné, že v obrovském množství frazeologismů, jimiž čínský jazyk disponuje, bude vzhledem k ruštině i češtině relativně málo úplných a částečných ekvivalentů, relativně hodně neekvivalentních frazeologismů, při překladu z ruštiny do čínštiny a pravděpodobně hodně frazeologických analogů, ale možná nebude úplně jednoduché říct, co ještě lze považovat za frazeologický analog a co má spíše blíže k neekvivalentnímu frazeologismu – v tom by této práci měla pomoci především praktická část. Každopádně je třeba si uvědomit, že rusko-čínské či čínsko-ruské frazeologické slovníky nejsou v zásadě vůbec uspokojivé a obsahují jen zlomek ze skutečného počtu skutečně užívaných frazeologismů. Překladatel je tak často odkázán na internetové uživatelské slovníky, jejichž kvalita však roste. Největším problémem proto zůstává skutečnost, že je velice snadné frazeologismus označit jako nemající ekvivalent, a to jen proto, že se nám ekvivalent nepodařilo dohledat. Často, jak v praktické části uvidíme, je velmi diskutabilní použít jednotku, kde nějaký stupeň ekvivalence spatřujeme, a označit ji za vhodný překlad, přestože popisuje stejným či podobným příznakem třeba stejný nebo podobný fenomén, jako ustálené spojení cílového jazyka. V této kapitole bude uvedena nejčastější klasifikace způsobů překladu. Jak je vidno, jejich klasifikace má určitá specifika a působí poněkud vágně. Především je ale v mnohých případech nelze vůbec nebo lze jen částečně aplikovat na klasifikace předešlé kapitoly.

Většinou se píše o třech způsobech překladu:

1) Překlad frazeologismem, který buď odpovídá sémantikou, formou (resp. lexikálními komponenty) i obrazností (např. *куй железо, пока горячо* – 趁热打铁

chenredatie), nebo odpovídá pouze sémantikou a svojí obrazností (např. как две капли воды – 一模一样 yimoyiyang). (Yu 1994: 16) V každém případě platí, že ruský i čínský ekvivalent musí pomocí sémantiky i gramatiky znovuvytvářet původní význam frazeologismu zdrojového jazyka. Mnohem častějším přístupem u tohoto typu překladu je samozřejmě překlad, kde odpovídá sémantika a obraznost, protože způsoby pojmenování identických předmětů v různých kulturách vycházejí z různých představ a různého národního myšlení. (Цао 2003: 146)

2) Přímý překlad neboli doslovný překlad, který se volí v případě „neekvivalentnosti“ podle kritérií klasifikací ekvivalentnosti v předešlé kategorii – formálně vzato totiž vytváříme nový frazeologismus. Měli bychom být důslední při zachování formy, která je v tomto případě rovněž určitým měřítkem – například, je-li ve frazeologismu rým, měl by být obsažen i v nové jednotce (např. *клади на воз густа – в амбаре не будет пусто* – 勤上粪, 粮满囤 *qinshangfen, liang man dun*), někdy ale stačí zachovat jen vyjádření významu frazeologismu původního jazyka (např. *не забравшись в логовище, не поймешь тигряка* – 不入虎穴焉得虎子 *bu ru huxue yan de huzi*). Při tvorbě nového frazeologismu je někdy nutné v jazyce frazeologismu cílového jazyka modifikovat některá ze slov, z nichž se skládá (např. 事半功倍 *shibangongbei* – *добиться успехов при меньшей затрате сил*). (Yu 1994: 16)

3) Významový překlad, který prakticky činí termín neekvivalence nerelevantním – v případě neexistence plně ekvivalentního frazeologismu prostě vyhledáme frazeologismus, který má co nejbližší význam. Metodika k vyhledávání takového ustáleného výrazu může být různá, každopádně může postačit jazykový korpus, který umí prohledávat fulltextové vyhledávače jako Google či Baidu (např. *бесчисленные трудности* – 千辛万苦 *qianxinwanku*; 举世无敌 *jushi wudi* – *не, находить себе равных в мире*). Někdy je nejvhodnější nahradit frazeologismus jedním slovem, které však může mít přenesený význam, takže se stále může jednat o svého druhu frazeologický překlad (např. 实事求是 *shishi qiushi* - *деловитость* (Yu 1994: 16)

O něco jednodušší způsob dělení aplikovaný ruskými studenty sinologie v Číně, popř. čínské studenty rusistiky popisuje ve své diplomové práci Olga Biedulina:

1) Přímý překlad (zde spíše nelze říci „doslovný“) - Biedulina píše, že by měla odpovídat forma ekvivalentů, ve skutečnosti má spíše na mysli, že by se měla zachovat idiomatičnost překladu, v cílovém jazyce bude materiál přeložen také do frazeologismu – v příkladech, které se uvádí, se nejedná vždy o doslovný překlad, tedy o plnou ekvivalenci (např. *овчинка выделки не стоит* – 得不偿失 *debuchangshi* x око за око, зуб за зуб – 以眼还眼, 以牙还牙 *yi yan huan yan*, *yi ya huan ya*). Tento typ překladu je nejpřesnější a čtenář ihned pochopí idiomatičnost výrazu. (Biedulina 2012: 22 – 23)

2) Významový překlad je nejdůležitějším způsobem překladu frazeologismů v uměleckém textu. V podstatě je něčím, čemu bychom řekli spíše doslovný překlad. Například ruské přísloví *дождь льёт как из ведра* můžeme do čínštiny podle prvního způsobu přeložit jako 暴雨如注 *baoyuruzhu* nebo podle druhého způsobu jako 雨这么大像一个人拿着桶倒水 *yu zheme da xiang yi ge nazhe tong daoshui*, tedy v podstatě doslovně, přičemž čtenář v čínštině pravděpodobně pochopí, že se jedná o frazeologismus, ale možná mu plně neporozumí, proto se doporučuje před jednotku v cílovém jazyce na vysvětlení dopsat např. „Rusové říkají“ (俄罗斯人说 *eluosiren shuo*). Nebo můžeme přeložený materiál doplnit poznámkou, např. *в Тулу со своим самоваром не ездят* můžeme do čínštiny, zvláště při potřebě zdůraznit. “ruské” jako 去图拉不用带自己的茶壶, budeme však muset kdesi poznámce doplnit, že Tula je město a že je proslulá výrobou samovarů. (Biedulina 2012: 23-24)

3) Překlad vysvětlením je poslední z metod překladu. Používá se tam, kde překlad jednou z předchozích metod buď není možný, nebo je nevhodný. Třeba v případech úplné neekvivalence, navíc může eliminovat případné kulturní rozdíly. Rovněž v některých případech vlastně vytváříme nový obrat, jehož idiomatičnou hodnotu adresáti cílového jazyka mohou pochopit (např. *хорошее начало – полдела* - 良好的开端是成功的一半 *lianghao de kaiduan shi chenggong de yiban*;

дёргать за ниточки – 拿着线来操作别人 *nazhe xian lai caozuo bieren*). (Tamtéž 24 -25)

I. PRAKTICKÁ ČÁST

4. FRAZEOLISMY S ANIMALISMY

V této části práce budeme zkoumat frazeologismy se zoonymními prvky. Z teoretické části práce víme, že frazeologie je vědou, která se zabývá ustálenými a reprodukovatelnými jednotkami, typickými určitou měrou exprese. Tzv. *zoonymní frazeologismy* jsou takové ustálené a reprodukovatelné jednotky, které obsahují *zoonyma*, tedy slova či slovní spojení, která byla odvozena od názvů zvířat (resp. Mohou obsahovat přímo názvy zvířat).(Козлова 2001: 7).

Protože zvířata jsou odedávna součástí lidské kultury, jejich soužití s lidmi dalo vzniknout určitým stereotypům popisujícím jejich chování. Tyto stereotypy postupem času začaly sloužit i k popisování jevů, které se zvířaty nesouvisely, ale vnější nebo vnitřní podobností pomáhaly vytvářet s ním určitou asociaci. Козлова jako příklady takových asociací spojených s některými zvířaty uvádí:

- 1) *prase*: špinavé, nepořádné, nenasytné, žíznivé, chamtivé, neslušné, hrubé, drzé
- 2) *tele*: hloupé, naivní, tiché, klidné, nemluva, slabé, bezmocné, laskavé, lichotící, šplhounské
- 3) *želva*: pomalá, líná
- 4) *včela*: pracovitá, skromná, snaživá (Козлова 2001: 8-11)

V praktické části budou srovnávány koncepty zvířat v ruské a čínské frazeologii. Vždy se bude jednat o frazeologismy, které ve své struktuře obsahují komponent konkrétního názvu zvířete (dle podkapitoly) či budou obsahovat slovo odvozené od tohoto zvířete (typicky adjektivum – např. *вольчий*), tedy o frazeologismy, které ve své struktuře obsahují animalismus – zvířecí motiv. Ruské frazeologismy byly vyhledávány zejména v Rusko-českém frazeologickém slovníku (Stěpanova 2006), ale i dalších. Čínské frazeologismy pochází z aplikace Pleco, verze 3. 2. 16 pro iOS a slovníku mdbg.net. Existence způsob použití frazeologismů byl ověřen fulltextových vyhledávačů, zejména google.com, mail.ru a baidu.com. Byl záměr primárně používat papírový *E'han chengyu cidian* (Zhou,

Chou, Zhang 1984), tedy rusko-čínský frazeologický slovník, který ale uplatňuje především doslovnou překladovou metodu, která je pro tuto práci nepoužitelná.

Zvířata budou rozdělena do podkapitol v zásadě podle bazálních principů moderní taxonomie, v podkapitole budou uvedeny všechny frazeologismy obsahující komponent stejně taxonomicky zařaditelný bez ohledu na jeho jazykovou hodnotu (změna rodu, zdvojnásobení, slova s podobným významem, ale jinou stylistickou hodnotou, apod.). U čínských jednotek je uveden kromě transkripce pinyin i zpětný doslovný překlad významů znaků, následně doplněný o literární překlad a/nebo komentář.

4.1. KOČKA

Kočka je na frazeologismy v ruštině velmi bohatý koncept, v současné době se jedná zřejmě o druhého nejrozšířenějšího domácího mazlíčka v ruské společnosti. Původní funkce tohoto zvířete však byla, dalo by se říct pracovní, můžeme-li tak označit lovení myší. V Číně zůstalo spíše právě u funkčního využití kočky, kočka jako domácí mazlíček je spíše módou, která se do Číny dostala se západními kulturními vlivy, možná i proto je na počet frazeologismů s tímto zoonymním komponentem ruština daleko bohatší.

V ruštině se nejčastěji vyskytují formy *кошка*, *кот*, *котенок*, v čínské frazeologii opět jednoznaková a bezpohlavní jednotka – 猫 *mao* (kočka), v hovorovém jazyce velmi často i 雄猫 *xiongmao* (samec – kočka), tedy kocour, nebo 小猫 *xiaomao* (být malý – kočka), tedy kočička, popř. 猫儿 *mao'er* (kočka – dítě), tedy kotě.

V obou jazycích vychází několik frazeologismů ze vztahu kočky s myší. Klasický je vztah, kdy kočka je výrazně dominantní, a s myší si může dělat, co chce: *играть как кошка с мышкой / с мышью* nebo *играть в кошки-мышки*. Kočka může být metaforou někoho silnějšího a myš někoho slabšího. Proto lze v ruštině říct *без кота мышам раздолье*, kde myš je metaforou někoho, kdo se raduje kvůli momentální absenci autoritáře – typicky tento idiom může vykreslovat situaci, kdy se děti radují, že oba rodičové spolu odjeli na víkend a nechali

potomkům volný dům. I čínština disponuje stejným konceptem o nerovném vztahu kočky a myši: 猫鼠游戏 *maoshuyouxi* (kočka – myš – hra), kde hra kočky s myší má tentýž význam jako výše uvedené ruské idiomy. Navíc vztahu využívá například ještě v idiomech 瞎猫碰上死耗子 *xia mao pengshang si haozi* (být slepý – kočka – narazit – být mrtvý – myš) – pokud slepá kočka narazí na mrtvou myš, jedná se o štěstí. Pokud dosáhneme nějakého štěstí zcela náhodou a bez vlastní píle, můžeme použít tento idiom. V čínštině lze i využít vztah kočky a myši pro vyjádření pro nás významově úzkých, ale poměrně logických konotací: 猫哭老鼠 *maokulaoshu* (kočka – plakat – myš) – pláče-li kočka nad (mrtvou) myší, jedná se o pokrytectví, případně o vyložené chucpe. Tento frazeologismus se nejčastěji používá jako označení pro pokryteckou nebo trapnou kondolenci.

Kromě vztahu s myší jak čínská, tak ruská frazeologie zachycují klasicky napjaté vztahy se psem: *уграться в кошку-мышку* může označovat různé nehodící se dvojice. Čínské 阿猫阿狗 *amao-agou* (prefix používaný jako zdrobnění před jménem domácího mazlíčka – kočky – prefix – psi), který by se dal s trochou nadsázky přeložit jako „kočičky a pejsci“ zase funguje pro označení nedůležitých lidí. Pokud bychom šli třeba na ples za účelem získat nějaké zajímavé kontakty, ale nepodařilo by se, mohli bychom druhý den na něčí dotaz, koho důležitého jsme tam oslovili, řekli bychom, že nikoho, protože tam stejně byli jenom „kočičky a pejsci“, tedy nedůležití lidé, kteří se jen baví, jedí, pijí, ale nic velkého „s nimi nebude“.

Ruština si, jako u všech frazeologismů, všímá kočky více kognitivně a reflektuje typické kočičí projevy. Třeba kočičí eleganci, která vychází z měkkého způsobu chůze a skoků, vždyť elegantní pohyby nebo chůzi můžeme označit jako *кошачьи движения/повадки*, metaforou pro tiché našlapování může být *кошачья походка*, z čehož možná vychází i frazeologismus označující tiché pohyby obecně, *тихо как кошка* nebo *по-кошачьи*. Kočičí chůze se může objevit i v jiném významu, *кошка, которая гуляла сама по себе* může označovat nevinnou oběť. Kočka se pohybuje nejen elegantně, ale v krajních případech i velmi rychle - *бежать / нестись / лететь / мчаться как угорелая кошка*. Své místo ve frazeologii má i část kočičího těla, kterou k pohybu potřebuje nejvíce – *ножки как*

y *котенка* jsou přirovnáním, které může vyjadřovat malý rozměr chodidel nebo v určitých případech jejich roztomilost. Čínština si pohybu koček všímá odlišně, třeba schopnost utéct a schovat se dala pojmenování notoricky známé hře na schovávanou – 藏猫儿 *cangmao'er* (*schovat – kotě*) nebo 躲猫猫 *duomaomao* (*schovat se – kočička*), takže děti si hrají na něco jako schovávání koťátek nebo kočiček.

Protože elegantnost může mít dvě stránky, estetickou a účelovou, může i kočka kromě elegance v pohybu samé svými příchody k páníčkoví a následných odchodech budit dojem podlézavosti, což ruština reflektuje – *льнет к нему как кошка* je přirovnání k něčí podlézavosti. Pro srovnání je nejbližší čínské 猫膩 *maoni* (*kočka – být mastný*), tedy mastná nebo slizká kočka, což je označení pro chytristiku v jednání nebo určitou slizkost, což není od podlézavosti daleko.

Ruština na rozdíl od čínštiny čerpá i z různých zvuků, které kočka umí vydávat. Zatímco *мурлыкать* či *урчать как кошка* může označovat spokojenost nebo zvuky spokojenosti, *кошачья музыка* nebo *кошачий концерт* jsou označení pro kakofonii.

Důležitá v ruské frazeologii je i živorodost a hravost koček a koťat, vyjádřená prostým přirovnáním *игривый как котенок* nebo pojmenováním *игривый кот*. Oproti tomu existuje i koncept kočky jako neživorodé – *жирный кот* označuje bohatého člověka, který se člověku závislému na příjmu z práce může zdát líný, čínské 懒猫 *lanmao* (*být líný – kočka*) označuje líného člověka v širším slova smyslu.

Ruština operuje také s konceptem těžkého kočičího života (což je koncept, který se s ohledem na z našeho pohledu málo humánnímu chování ke zvířatům v Číně, nemohl v čínštině evolutivně zatím rozpracovat). *Живуч как кошка* je někdo, kdo má tuhý život. *Не все коту масленица* zase říká, že ne vždy se daří – na tento svátek byl dostatek zbytků jídla a kočka se mohla mít dobře, jinak tomu tak nebylo.

Rusové jsou velmi pověřčiví, a proto má v ruštině svoje místo i černá kočka, která nosí smůlu v mnohých jazycích, včetně třeba češtiny – *черная кошка дорогу перебежала; черная кошка пробежала / проскочила*.

Svoje místo ve frazeologii má kočka, resp. kocour jako mlsné zvíře - *облизываться как кот на сметану* může označovat mlsnost druhého druhu. Vědomost viny lze zase vyjádřit pomocí *знает / чуёт кошка, чьё мясо съела*.

Většina frazeologismů výše uvedených je k čínštině naprosto neekvivalentní. Jak už je napsáno výše, použití kočky jako zoonymního komponentu v ruštině a čínštině je kvalitativně v naprosté asymetrii. V ruštině můžeme s pomocí kočičího komponentu označit opravdu mnohé, např. *блудливый / мартовский / старый кот* může označovat různou slizkost muže v letech, *дранная / ободранная кошка* ošklivou ženu v letech, *кот в мешке* má dnes nejvíce použití při nákupu výrobku neznámé kvality, *кот Леопольд* označení velmi dobrého a laskavého člověka. *Кот заплакал* je vyjádření pro velmi malou kvantitu něčeho, *(все что пошло) коту / псу / собаке под хвост* se říká o něčem, co za mnoho nestojí. *Тянуть что как кот за хвост* zase může označovat třeba něčí nesdílnost nebo kusost informací, které nám podává.

Čínština tedy opravdu disponuje pouze několika frazeologismy s kočičím komponentem. Asi nepoužívanějšími jsou *照猫画虎 zhaomaohuahu (být obrazem – kočka – malovat – tygr)*, tedy malovat tygra podle kočičí předlohy, což je frazeologismus, který označuje jakoukoliv špatnou imitaci nebo stav, kdy se nám něco víceméně podaří, ale podstata věci přesto jaksi chybí. Tygr je také kočkovitý, ale zkrátka to není kočka, takže obraz není přesný. V ruském myšlení se na první pohled může jednat o velmi úzký význam. Rozšířené je také označení pro opilce – *醉猫儿 zuimaor (být opilý – kotě)*, čímž je myšlen nikoliv notorický uživatel alkoholu, ale člověk aktuálně opilý, což je patrné zejména z jeho neobratných pohybů. Zkrátka jako opilé kotě. Alespoň v čínské kultuře ta představa funguje.

U konceptu kočky vidíme, jak výrazně se mohou jednotlivé koncepty v ruštině a čínštině lišit. Kromě toho, že čínština podobně jako ruština reflektuje vztah s myší

a psem (byť dané idiomy pojmenovávají úplně něco jiného), jakousi slizkost a částečně se shodují možná ve vyjádření lenosti, ostatní významy konceptu se nijak nepřekrývají. Také je velmi hezky vidět, jak asymetrický může být počet idiomů s daným zoonymním komponentem v jednotlivých jazycích, způsobený historií využití dotyčného zvířátka v historii každé z kultur. I v Čínštině bychom našli spoustu názvů zvířat, zejména potom mýtických, které jako zoonymní komponenty ve frazeologismech nebudou v ruštině figurovat vůbec nebo minimálně. Třeba fénix. Na druhou stranu v případě kočky lze jistě vyjádřit naději, že frazeologismů, kde bude komponentem, bude v budoucnu přibývat. Pokud bychom dnes v Číně a v Rusku udělali průzkum, co se lidem vybaví jako první, když si představí kočku, je vysoce pravděpodobné, že by to byla roztomilost. Bohužel tomu tak zatím není.

4.2. PES

Význam psa v lidské společnosti je nezpochybnitelný a pravděpodobně se jedná o nejstarší domestikované zvíře ze všech. Nejstarší dochovaná fosilie psa byla zatím nalezena ve švýcarském Schaffhausenu a její stáří se odhaluje na 14 100 – 14 600 let (<http://www.swissinfo.ch/eng/sci-tech/could-the-world-s-oldest-dog-beswiss-/19738642>). Byl vyšlechtěn z vlka, který byl postupně domestikován. Čínský frazeologismus 鸡鸣犬吠 *jimingquanfei* (slepice – cit. *Pro slepičí zvuky – pes – cit. pro psí zvuky*), tedy slepice kdákají a psi štěkají je formální frazeologismus, který se v čínštině používá pro popis „zvuků vsí“. Pes je tedy pro lidské sídlo čímsi typickým i v čínské kultuře.

Vnímání psa se ve společnosti pochopitelně do dnešní doby měnilo napříč kulturami horizontálně i vertikálně – pro některé kultury to byl především pracovní nástroj, pro některé dobrý společník, pro Korejce třeba pochoutka, přestože samozřejmě i v Koreji byla a jsou chována i (a dnes už nejspíš většinou) plemena čistě za účelem zábavy. V rámci těchto procesů pochopitelně vzniklo mnoho přenesených významů slova *pes*, kromě samotného označení savce psa domácího (*canis lupus f. familiaris*). V Číně byli psi původně vedle prasat dokonce

hlavním zdrojem masa⁵ a byli také používáni k rituálním účelům. Tedy ne, že by konzumace psího masa byla v Rusku neznámá⁶, rozhodně není ale široce společensky akceptovaná. Je přítomna i ve frazeologii ve významu „být v něčem velmi dobrý“ nebo něco „snadno a dobře udělat“ - *как собаку съесть*.

Později se funkce psů v Číně začaly přibližovat funkcím, které známe z Evropy, potažmo Ruska, a které daly podněty k vyšlechtění dalších a dalších plemen – pracovních psů, pasteveckých psů apod. Jak ze slovanských kultur je známé použití psího masa nebo psího sádla v lidové medicíně. Kupodivu v Číně, kde kvete lidově-medicínské využití i těch nejobskurnějších propriet, se psí mast stala symbolem šarlatánství a dostala se i do frazeologie – 卖狗皮膏药 *mai goupí gaoyao* (*prodávat – psí kůže – léčivá mast*), pokud tedy prodáváte mast ze psí kůže, provozujete šarlatánství. Pohled na psa v Číně se ale i v dnešní globalizované době dost liší od ruského pohledu. Je to patrné například v právních normách Čínské lidové republiky, kde se nevěnuje žádná pozornost fenoménu týrání zvířat a naprosto chybí paralela k našemu novému občanskému zákoníku, který mění právní pohled na zvířata jako na věci a již je považuje za živé tvory. (<http://chineseculture.about.com/od/ChinesePop-Culture/fl/Dogs-in-China.htm>)

Psu je věnována nejdelší kapitola, protože počet frazeologismů, jejichž je slovo *pes* komponentem, je ze všech ruských frazeologismů s animalismy největší.

Do této skupiny patří kromě frazeologismů s komponentem *собака*, který je stylisticky neutrálním pojmenováním, také frazeologismy se stylisticky zabarveným slovem *пёс*, dále komponenty, které pojmenovávají fenu, tedy psí samici - *сука*, *сучка* nebo psího mláděte *щенок*, pro nerodilého mluvčího může být zajímavostí, že slovník synonym nabízí i další slova ve významu *pes* - *псица*, *дворняжка*, *шавка*, *моська* (<http://www.gramota.ru/slovari/dic/>). V čínštině se potom ve frazeologismech objevují jednak znak 狗 *gou*, jednak znak 犬 *quan*. Původně první znak označoval spíše psa malého, zatímco druhý znak většího psa,

5 Původně bylo psí maso v Číně levné . viz frazeologismus 挂羊肉卖狗肉 *gua yangtou mai gourou* (*věšet – ovčí hlava – prodávat – psí maso*) = kdo vám prezentuje ovčí hlavu, ale prodá ve skutečnosti psí maso, podvádí, protože psí maso není tak hodnotné, jako skopové

6 <http://ufadog.ru/viewtopic.php?id=4434>

vývojem jazyka se ale tyto rozdíly stírají a znak 狗 *gou* se používá spíše v hovorovém jazyce, resp. ve frazeologismech kolokviálních, kdežto znak 犬 *quan* se používá spíše v psaném projevu, resp. ve frazeologismech typický pro psaný projev, nikoliv už tolik pro označení psa samotného. Také lze obecněji říct, že první znak bývá použit i tam, kde se popisuje nedobrá vlastnost, kdežto druhý znak tam, kde se popisuje spíše dobrá vlastnost. Není to však pravidlem.

Je obecně známé, že pes byl vyšlechtěn z vlka, neboli byl domestikován. Pes je tedy také šelmou a pro šelmu je vždy charakteristická agrese. Proto pokud k nám někdo není právě zdvořilý, nebo je až hrubý nebo projevem agresivní, můžeme jeho počínání v ruštině pojmenovat jako *бросаться / броситься как собака на кого* nebo *быть как собака / собака собакой*, pokud je agrese v projevu vzájemná, pak lze říct *быть собака собакой*. Částečně se tento koncept reflektuje i v idiomu *с лихой собаки хоть шерсти клок*. Čínština agresí psa jako šelmy v jazyce reflektuje: 狼心狗肺 *langxingoufei* (vlk – srdce – pes – plíce) – pokud má někdo „vlčí srdce a psí plíce“, je v čínštině agresivní svým projevem také, ovšem spíše ve smyslu bezskrupulózní, bez srdce. Hádku, projev agrese, dále můžeme rusky popsat idiomem *грызться / перегрызться как собаку из-за кости*, což odpovídá čínskému 狗咬架 *goujiaojia* (pes – kousat – hádat se), což se v praxi prakticky nepoužívá. Pokud je někdo agresivní, nebo zlý, můžeme rusky dokonce přímo říct, že je *злой как собака*. Když někdo na někoho útočí (zejména verbálně), dá se takový akt rusky popsat jako *спускать / спустить собак на кого*. A pokud budeme někomu něco opravdu silně vyčítat a verbálně útočit, budeme *вешать всех собак на кого*. I v čínštině můžeme nalézt frazeologismus s komponentem *pes* ve smyslu „nadávat někomu“ - komplementativní *chengyu* 狗血喷头 *gouxiepentou* (pes – krev – stříkat – hlava). Tento frazeologismus však má zcela jiný kontext a se psí agresí souvisí jen okrajově, pokud vůbec. V nespécifikované době se v Číně trestali lidé nařčení z čarodějnictví tím, že jim byla na veřejnosti hlava postříkána psí krví. Dnes se tento ustálený výraz používá jako komplement. Pokud je někomu velmi, ale skutečně velmi důrazně vynadáno, je mu tedy „polita hlava psí krví“.

Vyvrcholením psí agrese může být kousání. Zatím, co v ruštině se říká *собака, которая лает, не кусается*, v čínštině se říká 咬人狗儿不露齿 *yaorengourbuluchi* (*kousat – člověk – erizace – záporka – odhalovat – zuby*) neboli pes, který kouše, zuby neodhaluje. Smysl je ale týž.

狗仗人势 *gouzhangrenshi* (*pes – záviset na – člověk – síla*) je čínský frazeologismus, který také využívá dva koncepty týkající se psa, za prvé agrese, za druhé závislosti psa na svém pánovi. Totiž, psem závislým na síle pána, nebo psem ovládaným silou pána můžeme nazvat člověka, který šikanuje svoje okolí a má za zády někoho, kdo jej ovládá. Je tedy sám ze své podstaty schopnost být agresivní, má však za zády ještě někoho, jehož pozici využívá, sám by nebyl s to. Samotnou závislost psa můžeme vnímat i jako podřízenost. V ruštině lze závislost na někom nebo naopak dominanci popsat idiomem *водить кого на поводке как собачку*. Více než závislost je pro ruštinu typická spíše ubohost psa a jeho bytí. *Жить как собака* znamená žít ve velmi špatných podmínkách, špatný život je potom *собачья жизнь*. Ostatně dodnes po mnoha městech pobíhá mnoho bezprizorných psů, kterým se v džungli města dostává mnohdy velmi špatného zacházení. Také často nemají domov a je jim zima, proto, je-li někomu velká zima, můžeme říct *замерз / продрог как собака*, popř. ve variantách *мерзнуть / замерзнуть / продрогнуть / дрожать как собака*. *Собачий холод* sám o sobě označuje velkou zimu, a pokud venku panuje opravdu nepříznivé počasí, říká se *погода такая, что хороший хозяин собаку (на улицу) не выгонит* nebo jednodušeji *собаку / пса из сома не выгонят*. Možná podobný původ má čínský vulgarismus 狗日 *gouri* (*pes – den*) – psí den, v češtině by toto slovo mělo stylisticky blízko k vulgarismům „zkurvený“ nebo „zasraný“. K ubohosti neodmyslitelně patří také hlad – pes v ruské frazeologii je hladový. Velmi hladový člověk může mít *собачий голод* neboli je *голодный / голоден как собака / пес*. Pokud má někdo hlad, ale málo peněz, ví, co je *собачья радость* — levný salám. V ruštině je také přítomný koncept unaveného psa - *устать как собака* nebo žoviálněji *устать как бобик*.

Nedílnou součástí života psů obecně je jejich bití. Je to samozřejmě špatně, ale pokud by tomu tak nebylo, neobjevovalo by se bití psa tak hojně ve

frazeologismech. Tak třeba pokud vypadá někdo velmi unaveně nebo dostal vynadáno, může být označen jako *побитый пес*. *Побить собаку любая палка годится* zase může znamenat hledání jakékoliv záminky pro útok na někoho. Ne nadarmo se proto říká *любить кого / что как собака палку*. Nízkost psa vyzrazuje svým způsobem i přenesený význam agrese vzhledem k psu – jeho prohánění – jako zbytečné činnosti. *Собака гонять* znamená nedělat nic.

V čínské frazeologii se agrese vzhledem ke psu i bití psa objevuje také – 打狗欺主 *dagouqizhu* (*bít – pes – trápit – pán*) – bitím psa trápit jeho pána. Přeneseně to znamená trápit někoho nepřímou tak, že poškodíme něco, co je mu drahé. Takže zde pes vystupuje přece jenom o něco pozitivněji. Na druhou stranu se ale také říká 指鸡骂狗 *zhijimagou* (*ukazovat – kur – nadávat – pes*), mít na mysli kura, ale nadávat přitom psovi znamená kárat někoho nepřímou (typické pro čínskou etiketu). Kdo je bit, bývá raněn, a kdo je raněn, musí se hojit - *заживет что как на собаке* znamená, že se něco zahojí rychle, ale hlavně samo, což je plně v souladu s konceptem psa jako bědného. V čínštině pes tolik jako bědný nebo laciný nevystupuje. Na druhou stranu se tam také najdou frazeologismy s komponentem *pes* dokazující obecně menší respekt k živým tvorům, zejména savcům, např. 洒狗血 *sagouxie* (*stříkat – pes - krev*) - stříkat psí krev přeneseně znamená přehrávat v nějaké situaci, třeba být záměrně hysterický. Také to může znamenat „melodramatický“, což je zřejmě význam do slovanského jazyka nepřenositelný. Jak je vidět, násilí na psech je přítomné v obou kulturách, frazeologie jej využívá pro pokrytí různých významů.

V ruštině jsou se psem spojeny obecně věci, které za mnoho nestojí nebo jsou dokonce nechutné. Výše jsme zmínili levný salám, ale rovněž třeba hloupý nápad může být *бред собачий*. Pokud někdo někoho naštvě, může být tento odeslán *к чертям собачьим*⁷⁸, pokud se něco ztrácí do nenávratna, můžeme říci, že to či ono *идет / пошло / летит / полетело к чертям собачьим*. Hrubě lze se psím komponentem vyjádřit situaci, kdy někomu do něčeho nic není – *какое твое*

7 Pojí se se slovesy *гнать / прогнать*

8 Další varianty (a) *ну его (тебя / вас) (вместе с чем) к свиньям собачьим!*; *иди / катись / пошел / ступай (ты) к свиньям собачьим!*; *иди / катись / пошел / ступай (ты) к чертям собачьим!*

собачье дело, не твое собачье дело. O nízkosti svědčí i idiomatické povzdechnutí nad zbytečným *пес знает* nebo *пес возьми*.

Ustálené nadávky s komponentem *pes* jsou přítomné i v čínštině, pokud se nám zdá někdo svým jednáním nízký, můžeme o něm říci, že je horší než pes nebo prase – 狗彘不如 *gouzhiburu* (*pes – prase – záporka – vyrovnat se*)⁹. Nadávky jsou zhruba dvojího typu. Jedny čerpají z přirozeně nevázané sexuality psů, proto můžeme v ruštině úplně stejně jako v čínštině někomu vynadat a říct, že je *собачий сын*¹⁰, resp. 狗崽子 *gouzaizi* (*pes - syn*)¹¹ nebo také 狗娘养的 (*pes – dívka – vychovat – marker adjektivy*), čili vychován fenou nebo čubkou, což nese stejnou negativní konotaci. Právě u příkladu „psího syna“ lze v čínštině pozorovat stylistický rozdíl mezi znaky 狗 *gou* a 犬 *quan*, kdy slovo 犬子 *quanzi*, vycházející s klasické čínštiny, znamená „můj syn“ a jedná se o výraz ponížení, nikoliv o vulgarismus a najdeme ho v psaném jazyce. Nicméně zpět k vulgarismům - v čínštině existuje mj. ustálený výraz pro pár, který si je vzájemně nevěrný - 狗男女 *gounannü* (*pes – muž – žena*), psí muž a žena, tedy psí pár. V Čínštině jsou ještě nadávky s fekálním motivem, např. když někdo mluví naprosto z cesty, můžeme vulgárně říct, že jeho řeč je 狗屎 *goushi* (*pes – exkrement*), tedy něčím, čemu bychom už i česky řekli *bullshit* – zde je jistá podobnost s ruským *бред собачуш*. Také můžeme o někom říct, že je 狗屎堆 *goushidui* (*pes – exkrement – kupa*), tzn. kupa psích výkalů, což je výraz v čínštině převzatý z citátu Mao Zedonga¹². Nikoliv vulgární, ale nikoliv lichotivé je potom čínské ohodnocení hedonika nebo hedonismu – 声色犬马 *shengsequanma* (*hudba – půvab – pes – kůň*). Pokud se někdo systematicky v životě věnoval hudbě, ženám, chovu psů a chovu koní, je to člověk, který se věnuje smyslovým prožitkům. Dnes možná lze něco podobného vyřknout i se závistivým podtónem, dříve se však nejspíše jednalo o nelichotivé pojmenování. Můžeme z něj vyvodit, že chov psů byla vnímána jako kratochvíle bez přidané hodnoty.

9 Přirovnat můžeme v čínštině podobně jako v ruštině kohokoliv k čemukoliv a nemusí se nutně jednat o frazeologismus – zde je důkazem ustálenosti výrazu archaismus pro vyjádření prasete, znak 彘 *zhi*, místo v soudobé čínštině užívaného znaku 猪 *zhu*

10 Nebo ještě vulgárněji *сукин сын*

11 Nebo varianta 兔崽子 *tuzaizi* (*králik - syn*)

12 <http://www.baike.com/wiki/%E7%8B%97%E5%B1%8E%E5%A0%86>

Jak čínská, tak ruská kultura ve své frazeologii zaznamenaly i významné psí schopnosti. Tak například čich. Pokud o někom řekneme, že má *нюх собачий*, znamená to, že má výborný čich. Přestože i pro psa je zrak velmi důležitý, na rozdíl od čichu v něm člověka nepřevyšuje. Člověk si tedy všiml psí vlastnosti po čichu najít i věci, které byly považovány za ztracené. V ruštině přeneseně, pokud se někomu podaří na něco přijít, se dá říci *вот где / в чем собака зарыта* nebo žert. *вот где собака порылась*. S čichem souvisí i ruský frazeologismus *с собаками не сыщешь кого/что* — jestliže něco ani psi nevyčlenichají, je toho málo, nebo to není vůbec. Pes se také považuje za věrného. *Предан как собака* nebo *предан как пес* zkrátka znamená velmi věrný. V čínštině se obdobný koncept vyskytuje také - 犬马之劳 *quanmazhilao* (*pes – kůň – marker atributivnosti*) – pokud někdo pracuje jako pes a jako kůň, dobře slouží. Je tedy svým způsobem také věrný. Ve významu obětavé služby se také toto *chengyu* využívá. Narozdíl od čínštiny pes je v ruštině líný, viz *ни одна собака*.

Jak je vidět, ruština i čínština mají v konceptu psa společné rysy. Je věrný, bédný, ale také agresivní. Bývá bit, ale je také nečistý. Proto je pes jako komponent využíván v obou jazycích i ve vulgarismech. Mnohé vlastnosti nebo rysy psa se však v jazyce vyskytují unikátně. V ruštině je třeba pes přítomen i tvarově, viz *нужен кто , что как собаке пятая нога*. Také zachycena pro západní kulturu archetypální disharmonie ve vztahu kočka – pes. *Жить / ладить как кошка с собакой* znamená neladit k sobě nebo nevycházet spolu. Nebo se reflektuje psí toulavost, kdy pes obchází svůj rajón a je v něm dobře jeho obyvateli známý, čili pokud někdo dobře zná nějaké místo, dá se rusky jeho znalost vyjádřit frazeologismem *знать кого как пеструю собаку*, nebo naopak, je-li někdo „profláknutý“, dá se stupeň adresanta s daným člověkem vyjádřit idiomem *знать как пеструю собаку*, popř. jej *каждая собака знает*. Z ruštiny známe také psa jako lakomého – *как собака на сене*, což je frazeologismus vycházející z Ezopa¹³. S pomocí psího komponentu lze pojmenovat i periferní oblast – periferie je tedy tam, kde *ни одной собаки нет*. V neposlední řadě potom v ruštině pes, respektive štěně, vystupuje jako hravý, respektive hravé (což se s ohledem na rostoucí počet psů jako domácích mazlíčků v Číně projev i v čínštině) – *резвиться как щенок*.

13 http://phrase_dictionary.academic.ru/1068/%D0%9A%D0%90%D0%9A_%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%90%D0%9A%D0%90_%D0%9D%D0%90_%D0%A1%D0%95%D0%9D%D0%95

V čínštině tedy pes kromě výše zmíněného společného, také platí za „nízkého“, na rozdíl od ruštiny je přítomen koncept jeho podlézavosti – 狗颠屁股 *gou dian pigu* (pes – vrtět – zadek), tedy že pes vrtí zadnicí, což v představě Číňanů pes dělá potom, co něco provedl a přichází omluvně k pánovi, nebo když „žebrá“ o kousek potravy u stolu, atp. Přeneseně se používá na člověka. V podobném významu se používá také 狗逮老鼠 *gou dai laoshu* (pes – chytat – myši), tedy že pes chytá myši, což je zjevně proti jeho přirozenosti – ne, že by to pes ve skutečnosti dělal, ale jedná se o snadno pochopitelný příměr, pokud někdo zjevně vykonává s úmyslem podlézání činnost, které se třeba obyčejně vyhýbá.

4.3. KŮŇ

Význam koně a osla byl jak v ruské, tak v čínské kultuře nepochybně velký, jednalo se o pracovní zvířata a zdroj masa (v Číně spíše osel). V ruštině se pod koněm rozumí např. конь, лошадь, кобыла, кляча. Za pozornost stojí rozdíly mezi ruskými výrazy конь a лошадь. Druhé slovo nepotřebuje komentář, jde o název druhu. První jmenované slovo označuje rovněž koně, ovšem vnímáno prizmatem jeho konkrétní funkce – vojenský či jezdecký kůň, navíc mužského rodu, tedy hřebec. V poetickém jazyce se potom hřebec označuje jako жеребец.

(<http://www.gramota.ru/slovari/info/bts/>, <http://thedifference.ru/chem-otlichaetsya-konot-loshadi/>)

V Čínštině se koněm rozumí 马 *ma* nebo stylově odlišní 烈马 *liema* označující zejména v písních divoké koně, nebo 骏马 *junma* označující prémiového chovného koně, atd.

V obou kulturách kůň sloužil především jako dopravní prostředek (ostatně v čínštině se dodnes řekne silnice 马路 *malu* (kůň – cesta), tedy cesta pro koně) a tato funkce byla jasně nadřazena funkci rekreační nebo estetické, kterou kůň dodnes plní třeba v arabské kultuře zejména při Perském zálivu, kde k dopravě sloužil především danému klimatu přizpůsobenější velbloud. Z této dominantní funkce vychází i frazeologie. Čím dokázal kůň ujet delší vzdálenost, tím byl

hodnotnější a naopak, pokud dokázal ujet pouze krátkou vzdálenost, hodnotný nebyl. Viz ruské *был конь, да уездили/изъездилися*, zachycující právě změnu od dobrého ke špatnému, kdy kůň, který dokázal něco ujet, už není, co býval, čímž můžeme ohodnotit neblahou proměnu různých situací. Velká vzdálenost, kterou kůň může ujet, bylo jistě důležité kritérium všude, kde se kůň používal. Ale v čínštině se vlastnost koně ujet daleko přenášela i do frazeologie. 路遥知马力, 日久见人心 *lu yao zhi mali, rijiu jian renxin* (cesta – být daleký – vědět – koňská síla, plynutí času – ukázat – lidské vlastnosti) říká, že vzdálenost, kterou kůň dokáže ujet, teprve vypovídá o jeho síle, podobně jako jedině s plynutím času dokážeme uzříti skutečné vlastnosti daného člověka. V souvislosti se vzdáleností ujeté koněm, je v čínštině důležitý koncept 千里马 *qianlima* (tisíc – čínská měrná jednotka¹⁴ - kůň), čili kůň, který dokáže ujet tisíc li, označuje kvalitního koně a přeneseně může být označení pro zázrak nebo talent. Např. 千里马常有, 而伯乐不常有 *qianlima changyou, er Bo Le buchangyou* (tisíc – li – kůň – často – být, Bo Le¹⁵ - zápornka – často být) říká, že zázračných koní je hodně, ale dobrých kočí tolik není. Přeneseně se tento frazeologismus používá pro vyjádření nevyužitého talentu, kde dobrý kůň vyjadřuje potenciál a kočí jeho využití. Ruské *быть на коне* rovněž „pracuje“ s jízdou na koni a vyjadřuje jistotu v jednání, čehož původem je možná pocit, že když už jsme v sedle a jedeme, dojedeme do cíle. Trochu podobné je čínské chengyu 马到成功 *madaochenggong* (kůň – dojet někam – úspěch), tedy dojet na koni k úspěchu, které se používá v souvislosti s rychlým úspěchem. Můžete ho někomu popřát nebo tak ohodnotit rychlý a skvělý výsledek při jeho dosažení. Naopak, pokud někdo jde nebo jede velmi pomalu, lze jeho pohyb připodobnit ke staré, pomalé kobyle – *идти как кляча*. Jízda na koni v ruštině může být i vyjádřením elegantního stylu v jednání, případně i přímo v pohybu nebo jízdě - *въехать (куда) на белом коне*¹⁶ vyjadřuje právě eleganci nebo spanilost (lze ale použít i ironicky). Podobně čínské 一马当先 *yi ma dangxian* (jeden – kůň – být vepředu) je pozitivní označení pro pionýra nebo prostě někoho, kdo je svým jednáním progresivní nebo pozitivně vede nebo převyšuje ostatní – kůň, který je vpředu je v čínštině, velmi pozitivní označení. S koněm a dopravou souvisí i

¹⁴ 里 *li* tradiční čínská měrná jednotka odpovídající zhruba 500m

¹⁵ Bo Le byl legendární kočí

¹⁶ Přejato z konceptu *принц на белом коне*, čínsky 白马王子 *baima wangzi* (bílý – kůň – princ)

podobné frazeologismy, vyjadřující protichůdnost nebo nesmyslnost v jednání – jednak ruské *ставит/зарягать телегу впереди лошади*, jednak s koněm související okrajově čínské 南辕北辙 *nanyuan-beizhe* (*jih – oj – sever – vozová stopa*), tedy že zapřaháme směrem na sever, ale vůz má jet na jih. Přestože v čínském frazeologismu absentuje animalismus, podobnost je značná.

Kůň, nejen jakožto dopravní prostředek, vykonává práci. Právě s prací je koncept koně jak v ruštině, tak v čínštině úzce spojen. *Рабочая лошадь* označuje člověka, který vykonává nebo dokáže vykonávat manuálně velmi náročnou práci, verbální vyjádření téhož je potom *работать/вкалывать/тянуть как (ломовая) лошадь*. Pokud je na něčem ještě třeba udělat drahně práce, říká se v ruštině (*ещё и*) *конь не валяйся*, což je jasný důkaz, že koně zastávali hodně práce. Únava po práci se dá vyjádřit jako *усталому коню хомут не хомут*. Koncept pracujícího koně nalezneme i v čínštině, a to ve výrazech s dvojitým zoonymním komponentem koně a tura – 做牛做马 *zuoniū zuoma* (*pracovat – tur – pracovat – kůň*), popř. 当牛作马 *dangniū zuoma* (*být – tur – dělat – kůň*). Pokud pracujeme jako kůň a tur zároveň, pracujeme hodně nebo vykonáváme velmi náročnou práci. V souvislosti s náročnou prací je velká síla, kterou kůň používá. Zatímco v ruštině *лошадина сила* označuje velkou hrubou sílu, plný ekvivalent v čínštině 马力 *mali* (*kůň – síla*) se používá pouze k označení síly motorů u automobilů. Na druhou stranu znak kůň figuruje v označení sil ozbrojených, tedy vojska – 人马 *renma* (*lidé – koně*), což je označení, které dává logiku – pokud se vyskytovalo množství lidí a koní, jednalo se povětšinou o vojsko. Dnes se označení používá přeneseně.

Jak v ruském, tak v čínském jazykovém systému se pracuje s koncepty chybujícího koně. *Конь о четырёх ногах, да и тот спотыкается* lze částečně ekvivalentně vyjádřit v čínštině jako 有人失错, 有马失路 *you ren shicuo, you ma shilu* (*být – lidé – chybovat, být – koně – ztratit cestu*), tedy že lidé chybují a koně ztrácejí cestu, neboli že lidská chyba se může stát stejně, jako kůň může ztratit cestu. V čínštině lze navíc s komponentem *kůň* vyjádřit situaci, kdy nastane náhlá chyba nebo selhání – 马失前蹄 *mashiqiantí* (*kůň – ztratit – přední – kopyto*). Pokud kůň ztrácí přední kopyto nebo rovnou obě přední kopyta, nastává nehoda, které se při rychlosti dá jen těžko předejít.

Podobně v obou jazycích se vyskytuje kůň jako tvrdohlavé zvíře. *Упираться, как норовистая лошадь* je poměrně jasné v přirovnání. V čínštině lze použít stylově vznosnější 桀驁不馴 *jié 'aobuxun* (*brutální – kůň – záporka – být krotký*), tedy že ani násilí nemusí koně zkrotit. Protože se v tomto chengyu objevují archaické znaky, které už v běžném jazyce nemají upotřebení, je jasné, že se jedná o stylově vyšší frazém.

Velmi známý je v evropské, a tedy i ruské kultuře, která čerpá z antiky a byzantské kultury, koncept trojského koně – *троянский конь* nebo *тактика троянского коня*. Tento pro čínštinu nepůvodní koncept se vyskytuje pouze v literatuře a nyní již čínský spisovatel nebo bloger může ozvláštnit svoji práci s jeho použitím, nejedná se však o nic, co by bylo běžně přítomno v hovorovém jazyce. 特洛伊马 *teluoyi ma* (Troja – kůň) je doslovným překladem, kde výraz pro Troju vznikl transkripcí.

V ruštině kůň figuruje i jako objekt výměny (daru) - *дарёному (даровому) коню на зубы не смотрят* znamená, že i špatná věc, pokud je zdarma, může být pro nového majitele docela dobrá. Nebo *за деньги и кляча поскачет* znamenající, že za peníze je možné vše. Protože kůň byl drahý, dalo se obchodováním s ním mnoho vydělat, proto se v ruštině říká *спать как коней продавши*, tedy spát velmi dobře. Naopak lze s komponentem *kůň* a jeho „nevlastnění“ vyjádřit i nulovou spojitost mluvčího s nějakou situací – *я не я и лошадь не моя*.

S výměnou peněz souvisí i sázení – vsazení na koně, přeneseně jako na svoje štěstí nebo úspěch se v ruštině dá vyjádřit jako *ставит/поставит на темную/верную лошадку*. *Темная лошадка* může být i samostatným pojmenováním někoho, kdo uspěl, přestože se to od něj nečekalo, nebo obecně o člověku, o němž nevíme, co očekávat. Překvapivě v čínštině existuje plný ekvivalent 黑马 *heima* (*tmavý nebo černý – kůň*).

Ruština oproti čínštině reflektuje koně v jazyce více kognitivně, tedy tak, že si všímá jeho velikosti, tvaru a vůbec jeho typických znaků. Třeba výrazné hřívy, vždyť *конькова грива* může být ohodnocením pro hustý vlasový porost. Nebo (*не*)

пришеи кобыле хвост, které právě pracuje s obvyklým tvarem koně. Zde nelze nezmínit čínský částečný ekvivalent, využívající jiného animalismu – 画蛇添足 *huashetianzu* (*malovat – had – přidávat – nohy*), čili literárně - při malbě přimalovávat hadovi nohy je něco zbytečného a/nebo nevzhledného. Čínština se tvaru koně dotýká snad jen ve frazeologismu 马鹿易形 *maluyixing* (*kůň – jelen – snadný – tvar*). Literárně vzato, kůň je snadno rozlišitelný od jelena. Přenesený význam tohoto idiomu je takový, že dobré je snadno k rozlišení od špatného (kůň a jelen přitom nejsou metaforami dobrého a špatného, pouze různého). Ruština také registruje, s fyzickou formou už nesouvisející, ale s jeho typickými znaky ano, zvuk typický pro koně, který může být metaforou pro hlasitý nebo hýkavý zvuk vydávaný člověkem - *ржать/заржать как лошадь*. V ruštině se reflektuje, byť spíše metaforicky, i fyzická velikost koně – ve frazeologismech *лошадиная доза*, nebo metonymicky – *лошадиное здоровье*¹⁷.

Oba jazyky jistým způsobem pracují s potravou pro koně. Zatímco ruské *не в коня корм* nejčastěji označuje něco zbytečného, co nepřináší užitek, čínské 马无夜草不肥, 人无外快不福 *mawuyecaobufei, renwuwaikuaibufu* (*kůň – nemít – noční – tráva – záporka – být tlustý, člověk nemít – vnější – být rychlý – být bohatý*) říká, že kůň bez nočního krmení nepřibere a člověk bez postranních (nemusí být nutně myšleno pejorativně jako úplatek) příjmů nezbohatne. Tento obraz je jasný.

Jak je vidět, v ruštině a čínštině jsou určité styčné plochy ve významech frazeologického vnímání koně. Je důležitá kvalita koně jako dopravního prostředku, jsou přítomny koncepty bílého a tmavého koně (být v prvním případě se jedná o přejetý koncept), je podobné vyjádření pro vyjádření protichůdných akcí. Prakticky stejné je vnímání tvrdohlavosti koně, částečně ekvivalentní jsou i vyjádření pro chybování i přes rutinu. Kůň v čínštině i ruštině figuruje také ve vyjádření stáří a zkušenosti – 老灰马 *laohuima* (*být starý – šedý – kůň*), v ruštině se zase říká, že *старый конь/кобыла борозды не испортит*. Také víme, že ruština vnímá koně více tvarově, zatímco čínština disponuje frazeologismy spíše literární povahy, které s koněm jako takovým nesouvisí, např. 马尾穿豆腐, 提不起来 *maweichuandoufu, tibuqilai* (*kůň – ocas – navléci – doufu*¹⁸, *nevztyčit se*)

¹⁷ Ve smyslu velmi zdravý, jinak ve smyslu velmi odolný nebo tvrdě pracující

¹⁸ Sójový tvaroh

– doufu na koňském ocasu se nikdy nevztýčí, protože to při jeho struktuře zkrátka není možné. Tento obraz se používá v případě, pokud mluvčí považuje jemu nabídnuté téma za nevhodné nebo nemožné k řešení. Doufu je měkké a koňský ocas, který vidíme, jsou pouze zplihlé žíně, které kůň nemůže samovolně uvést do vertikální polohy, čili z měkkého tvrdé stejně neuděláme. Doufu a ocas jsou tedy metonymie pro adresanta nevhodného tématu. Úplně nejvíce se ale setkáváme se zcela neekvivalentními nejen frazeologismy, ale celými koncepty. Kůň je v ruštině kromě jiného také bojácný nebo prchlivý – (*от всего шарахается*) *как пугливая лошадь*. Podobně se v čínštině neexistuje komponent kůň jako obraz pro hobby, jako ruský *любимый конек*, nebo *бред сивой кобылы* pro vyjádření velmi hloupého nápadu¹⁹ či zcela bezekvivalentní *лошадиная фамилия*. V čínštině je naopak velmi rozšířený v ruštině neekvivalentní frazeologismus 拍马屁 *paimapi* (*plácát – kůň – zadnice*), tedy poplácávat koně po zadnici, což znamená někomu pochlebovat. Koni dělá poplácávání dobře, stejně jako vedoucímu v práci pochlebování. Těžko tedy mluvíme o ekvivalenci frazeologismů, ale můžeme mluvit o podobnosti vybraných konceptů.

4.4. TUR

V ruštině se vyskytují především frazeologismy s komponenty *корова*, *бык* a *вол*. Čínština obvykle nerozděluje podle pohlaví a zařazuje do frazeologismů unisexový komponent 牛 *niu*. V zásadě nebývá explicitní a v běžném mluveném jazyce nevyjadřuje pohlaví (pohlaví samozřejmě lze vyjádřit: 公牛 *gongniu* býk, 母牛 *muniu* kráva) ani fakt, jestli se jedná o kastráta (阉牛 *yanniu* vůl) či tele 牛犊 *niudu* tele), takže zatímco ruština je velmi různorodá a v idiomech využívá všechny možné podoby tura, čínština používá prakticky jenom komponent 牛 *niu*, třebaže je mnohdy jasné, že se musí jednat v daném kontextu řekněme o býka či vola. Tento komponent najdeme i v názvech dalších turovitých, například 水牛 *shuiniu* buvol nebo 牦牛 *maoniu* jak. Pomocí znaku s primárním významem *tur* například

¹⁹ Snese částečné srovnání s čínským 扯犊子 *cheduzi* (*táhnout – tele*) které je spíše vyjádřením pro nonsens

musel vzniknout název pro hlemýžďe nebo šneka – 蜗牛 *woniu*. Kvůli jeho růžkům, jimiž tura tvarově připomíná.

Корова sama o sobě může být výraz, kterým urazíme ženu, *вол* může být urážkou muže²⁰, ale není zdaleka tak hojně používaná, jako třeba v češtině. Řekneme-li v ruštině směrem k muži *ты как бык*, můžeme tím ocenit jeho sílu, popř. dobře využitou sexuální energii. V čínštině 牛 *niu* samo o sobě (ve zkrácené podobě) může v přeneseném významu znamenat buď tvrdohlavý²¹ (což je vlastně stejné jako v ruštině - *упереться как бык* nebo *упрям как бык*). Pokud chceme v čínštině vyjádřit velké úsilí někoho nutit aplikovat svoji vůli, můžeme použít idiom 牛不喝水强按头 *niu bu he shui qiang an tou* (*tur – záporka – pít – voda – silou zatlačit – hlava*), pokud tedy např. přemlouvám tvrdolavou manželku, aby tolik neutratila, je to jako tlačit do vody hlavu krávy, která nechce pít, tedy náročné.

Koncept tvrdohlavosti tura je tedy přítomen v obou jazycích. 牛 *niu* v čínštině znamená také *skvělý* (což může mít i svoji vulgární podobu 牛屄²²²³ *niubi* kráva – vaginální otvor) nebo *silný* (牛劲 *niujin tur* - *síla* = velká síla), což je podobné jako v ruštině, kde lze říci o někom, že je *силен как бык*. Složitější frazeologismus v čínštině popisující velkou sílu je 九牛二虎力 *jiu niu er hu li* (*devět – turů – dva – tygři – síla*). Pokud máte sílu jako devět turů a dva tygři dohromady, máte sílu skutečně velkou.

Výraz *дойная корова* má v čínštině ekvivalent 现金牛 *xianjin niu* hotovost – kráva a lze předpokládat, že se jedná o výraz převzatý ze západní, možná dokonce ruské literatury. Doslovným překladem ruské literatury se do čínštiny rovněž dostal výraz 像牛一样健壮 *xiang niu yiyang jianhuang* jako – kráva – stejně – zdravý, což je v ruštině *здоровый как корова*, popř. *здоров как бык*. Primárně ale kráva rozhodně není v čínské kultuře symbolem zdraví a tento výraz by čínský rodilý mluvčí na rozdíl od Rusa aktivně nepoužil, i když je srozumitelný asi jako všechna přirovnání ve formě *adj. + jako + zvíře*, kdy se v porozumění můžeme splést

20 Např. <https://otvet.mail.ru/question/8943125>

21 Nezkráceně 牛心 *niuxin* kráva - srdce

22 Nejčastěji však 牛逼, dále 牛比 nebo 牛B

23 Tento výraz víceméně může odpovídat ruskému vulgárnímu zvolání *пиздеу*, používané na rozdíl od čínštiny nejen v případech, že se něco velmi povede

prakticky jen v případě, že mluvčí ironizuje – ironie se však v čínštině přirozeně příliš nevyskytuje.

Kráva v ruštině je také nešikovná – *быть как корова на льду* můžeme říct o někom, kro si počíná neobratně, ale také nevhodně. Sám koncept neobratnosti *tura* není v čínštině přítomen, nicméně *tur* se vyskytuje ve frazeologismu trochu podobného významu – 牛头不对马嘴 *niutou budui mazui* (*tuří hlava – nehodit se – koňská tlama*). Je jasné, že na tuří hlavu se koňská tlama nehodí, proto tímto frazeologismem můžeme ohodnotit třeba irelevantní odpověď nebo nějakou nevhodnou reakci. Určitý průsečík v použití ruského a čínského frazeologismu existuje, nicméně se jedná spíše o náhodu. Zvířata se v idiomech prostě objevují často, protože se jedná o výrazy z doby, kdy lidé se zvířaty měli spoustu interakce. Ostatně i v Bibli, v níž je původ mnoha frazeologismů abrahámského světa, je spousta podobenství líčena za pomoci názvů zvířat a nikoliv třeba nomenklatury z IT. Nevhodnost, i když spíše fyzická (třeba nevhodné oblečení) se ovšem dá s pomocí komponentu *kráva* vyjádřit i v ruštině - *сидит как на корове седло* je v doslovném překladu výše zmíněnému čínskému frazeologismu podobný výraz, ale právě konečným použitím se liší. Naprosto nepřítomný je v čínštině potom koncept lenivosti krávy, ruské *разваливаться как корова* má v čínštině pouze antonymum, 做牛做马 *zuoniuzuoma* (*pracovat – tur – pracovat – kůň*), tedy pracovat jako *tur* a jako *kůň* zároveň znamená pracovat tvrdě. Ostatně v praxi mohou a také tahají náklad i krávy, takže je nejasné, proč je v ruštině *kráva líná*, avšak lze říci *работать / трудиться / вкалывать как вол*. Možná by bylo v dnešní genderistické době módní říci, že se jedná o formu šovinismu, možná ale nechávali relativně humánní Rusové dojnice odpočinout, kdežto někdy až patologicky pragmatičtí Číňané se snažili využít všechn skot a krávy tak neměly šanci zahálet.

Tvrdá práce je v konzervativním prostředí ryze maskulinní záležitost. Býk nebo *tur* je jistě symbolem maskulinity a mnoho idiomů zmíněných v tomto textu tuto tezi potvrzuje. V čínštině se může tvrdý boj oznažit jako 斗牛 *douniu* (*boj – tur*)²⁴.

24 Lze přenést i na sportovní zápolení, kde streetball se hovorově může nazvat podle počtu hráčů jako 一对一斗牛 nebo 三对三斗牛

Koncept bojujícího býka je přítomný i v ruštině, například petrohradská iniciativa *СтопХам* nazvala svoje video zachycující agresivní chování řidičů jako *Быки лезут драться*²⁵. Navíc se do ruštiny přenesl pyrenejský koncept býčích zápasů, proto vznětlivá nebo bojovná reakce může být popsána slovy *действовать на кого как на быка красная тряпка* nebo *красный цвет*. Tento koncept je Číňanům samozřejmě známý, ale aktivně jej v jazyce nevyužívají. K maskulinitě patří také řev, a protože tur může být velmi hlasitý svým zvukovým projevem, lze v ruštině říct *реветь как бык*, v čínštině tur neřve, ale jen nahlas dýchá, tedy funí – 气喘如牛 *qichuan ru niu* (*funět – jako – tur*), je přirovnání k agresivnímu funění „před bojem“, ale také hlasité dýchání při nemoci nebo po sportu.

Jak ruština, tak čínština ve frazeologii také využívají obraz tuřích rohů. Jsou nápadné a mají charakteristický tvar. Pokud tura za rohy správně popadneme, nezraní nás, právě proto ruské *брать / взять / хватать / схватить быка за рога* může popsat situaci, kdy jsme něco chytili za správný konec. Abstraktní využití rohu v čínštině je třeba v chengyu 牛角挂书 *niujiaoguashu* (*tur – roh – pověsit – kniha*), pokud pověsíme knížky na tuří roh, znamená to, že se neučíme nebo zanedbáváme studia. 牛角尖 *niujiaojian* (*tur – roh – špička*) přeneseně označuje malý problém, vždyť hrot rohu má také titěrnou plochu.

V ruštině se využívá pro popis situací i apetit krav, např. *как будто / точно / словно корова языком слизнула / слизала* můžeme použít v situaci, kdy někdo nebo něco zmizí. Kráva je velká a třeba tekutiny konzumuje s pomocí jazyka, při detailním pohledu si můžeme všimnout, jak velké množství vody je schopna takto upít. Jazyk také reflektuje způsob konzumace potravy turem – nejprve jej žvýká, pak polkne a pak zase žvýká, a pokud nevyplivne, polkne opět. Pokud vyplivne, vzhled toho, co vyplivne, je nelichotivý. Proto v ruštině nelichotivou formu jídla nebo špatně složeného oblečení můžeme ohodnotit idiomem *корова жевала*. Na druhou stranu se element *tur* objevuje díky své velikosti v popisu apetitu lidí, můžeme říci *вола бы съел* nebo *готов быка съесть*. Čínština nic podobného nereflektuje.

25 <https://www.youtube.com/watch?v=f9PVG9Ex3sE>

V obou jazycích může tur být nositelem určité nechutnosti. Například v ruštině se až příliš v intimním směru vyzývavá osoba může nazvat jako *похотливая корова*, v čínštině můžeme opsat situaci, obecně vnímanou jako nechutnou, kdy příliš starý muž má románek s mladou a krásnou ženou jako 老牛吃嫩草 *laoniu chi nencao* (*starý býk – jíst – travička*), čili starý býk žere mladou travičku. Pokud je tur určitým symbolem pro nějakou nechutnost, může být vnímán i jako nižší jsoucno, a proto, pokud chceme v čínštině vyjádřit lítost darování něčeho někomu, kdo si to vůbec nezaslouží, protože je „nízký“, můžeme říci 对牛弹琴 *dui niu tanqin*, tedy v podstatě doslovně hrát krávě na klavír.

Vůbec se v čínštině nenachází koncepty *священная корова*, ani koncept tele, které v ruštině může označovat jednak naivitu – *настоящий теленок*, jednak mladistvý jalový temperament – *впадать в телячий восторг* nebo prostě *быть в телячем восторге*.

Obecně vzato si ale čínština a ruština v mnohém podobné u konceptu tur jsou. Je to samozřejmě dáno hojnou přítomností zvířete v obou kulturách a jeho totožným využitím, zejména silovou prací. Jak v čínštině, tak v ruštině je tur pracovitý, silný, maskulinní a bojovný, ale také tvrdohlavý, což má se silou souvislost. Když se zastaví psík pekinéz, vodítkem dokážeme snadno změnit směr jeho chůze, ne tak volem na řetězu. To jsou obecně platné pravdy, které jistě reflektují i jiné jazyky. V obou jazycích může být tur symbolem určité nechutnosti, i když mírně se odlišující, nebo nízkosti. Naprosto v čínštině absentuje koncept tuřího mláděte a jeho neohrabanosti.

4.5. MEDVĚD

Medvěd, přestože by se to nemuselo zdát, v ruské frazeologii poměrně málo zastoupené zvíře. Je však velmi funkční jako symbol, nejen vlastností, které vykazují idiomy, o nichž bude psáno níže, ale jako symbol Ruska. V medvědovi jako konceptu je esence ruského. A to nejen v ruštině, ale i v jiných jazycích. V poslední době se to projevuje zejména v nových prostředcích, které patří k jazyku internetových sociálních sítí a messengerů – tím jsou myšleny zejména emotikony a koláže mající často třeba politický podtext, někdy i nádech propagandy. Přestože

tato práce je pouze o idiomech, nelze nenapsat, že právě koncept medvěda a stereotypy s ním spjaté, se velmi často nacházejí i v těchto nových formách, které se s psaným jazykem kombinují. Koláže psaný jazyk dokonce obsahují. Medvěd Rusko symbolizuje, protože je stejně jako ono nesmírně velký a nesmírně silný. Kupodivu triviální a dobře zakořeněný idiom v primárním významu velikosti v ruštině není. *Медведь* může označovat spíše člověka, který je velký, a proto nešikovný – viz *неуклюжий как медведь* (lze ale použít i ve vztahu k nevelkému, zato nešikovnému člověku) nebo *медвежья услуга*, tedy pomoc, která se zcela minula účinkem, anebo může označit muže s výrazným rudimentárním ochlupením – ochlupení je ostatně pro medvěda typické, a v idiomech je zachycuje např. *брови, что медведи лежат*. Na velikost medvěda v ruštině nepřímo odkazuje např. *медведь на ухо наступил*²⁶ ve vyjádření špatného sluchu.

V Čínštině, kde se medvěd ve frazeologii objevuje prostřednictvím komponentů 熊 *xiong* (*medvěd*) a 黑 *pi* (*hnědý medvěd*), lze najít vyjádření statnosti člověka – 熊腰虎背 *xiongyaohubei* (*medvěd – pas – tygr – hřbet*), tedy že statný je ten, kdo má medvědí pas a tygří hřbet. Spojíme-li oba komponenty dohromady, tedy 熊黑 *xiongpí* (*medvědi – hnědí medvědi*), získáme přenesené pojmenování pro kruté nebo také udatné bojovníky, takže v čínštině je medvěd vnímán i jako krutý a statečný, což vyplývá možná z toho, že je samotářem, kdežto Číňané jsou velmi zvyklí na komunitní život (rodinný nebo dnes v pracovním týmu), takže útok na jednotlivce se jim tradičně jeví jako hrdinná záležitost. Na základě někdy pravdivých stereotypů o čínské kultuře víme, že vlastnosti některých zvířat Číňané vstřebávají tak, že část zvířete zkonzumují. Frazeologie takto zachycuje přejímání medvědí statečnosti konzumací srdce medvěda a leopardí žluči. 吃熊心豹子胆 *chixiongxinbaozidan* (*jíst – medvěd – srdce – leopard – žluč*), pokud někoho pobídeme, aby „snědl medvědí srdce a leopardí žluč“, vybízíme ho tím, aby si dodal kuráže. Poměrně časté je pojmenování 熊孩子 *xionghaizi* (*medvěd – dítě*), tedy medvědí dítě, které lze vztáhnout na hyperaktivní, zlobivé a možná fyzicky zdatné dítě. Nelze ale s určitostí říct, ze které základní vlastnosti medvěda vychází.

26 také *медведь ухо отвалил*

Ruština nedisponuje frazeologismem ve smyslu statečnosti nebo krutosti s komponentem medvěda. S určitým silovým nebo bojovým potenciálem se v idiomech setkáme - *два медведя в одной берлоге* nebo *делить / продавать шкуру неубитого медведя*, což znamená prodávat něco, co jednomu ještě nepatří – z takové transakce plyne risk konfliktu.

Ruština je na vyjádřené významy s komponentem *medvěd* o něco bohatší: reflektuje a na člověka dále v jazyce přenáší třeba spavost, jejíž původcem je zřejmě zimní spánek medvěda, ale možná i jeho odpočinek v lese, kdy i horským turistům se stává, že medvěda vidí při odpočinku. Např. idiomy *медведь лапу сосет* nebo *давить / давануть медведя* vyjadřují hluboký spánek. Dále medvědí chůze může být i metaforou pro kolébavou chůzi člověka - *ходить как мишка косяпый*. *Медвежий угол / край* je označením pro periferii – pro zajímavost, některé internetové vyhledávače po zadání tohoto frazeologismu v přednabídce nabízí spojení se jmény konkrétních správních jednotek v Ruské federaci. *Медвежья болезнь* je zase lidový ustálený název pro diareu.

Čínština disponuje literárními frazeologismy s medvědí komponentem – asi nejrozšířenějším je frazeologismus vycházející z Menciova citátu – *鱼与熊掌不可兼得* *yu yu xiongzhang buke jiande* (*ryba – a – medvěd – tlapa – nelze – současně – získat*), tedy že nelze získat zároveň rybu a medvědí tlapu, což lze použít ve významu, že jeden nemůže mít všechno. Etymologie vychází zřejmě z faktu, že existovalo přesvědčení, že medvěd se živí rybami – pokud vylovíme ryby, nebudou na daném místě medvědi, protože odejdou za potravou jinam.

Jak v čínštině, tak v ruštině je medvěd reflektován jako velké zvíře vykazující sílu. V čínštině se síla medvěda projevuje v jeho odvaze, ruština odkazuje na potenciál síly. Ruština je na vyjádření významů bohatší a jako metafory využívá i vlastnosti jako nemotornost a spavost.

4.6. OSEL

Osel je tvarově zvíře velmi podobné koni, je s koněm křížitelný, proto má s koněm společných několik vlastností, v mnohém se od koně o něco odlišuje. Především ruština to velmi citlivě reflektuje. Osel jako komponent vyskytuje prostřednictvím slov *осел*, *ослица* nebo stylisticky zabarvený *ишак*. V čínštině se standardně pohlaví zvířete, pokud to není potřeba explicitně vyjádřit, nerozlišuje, takže se spokojí se slovem 驴 *lǔ* (*osel*).

Osel je v ruském jazyce vnímán především jako hloupý - *глуп как осел*, nebo můžeme jeho chabé mentální schopnosti ohodnotit jako *ослиный разум*. V mnoha případech je vidět, že protiklady k sobě mají blízko. Například dobro poznáváme jen proto, že známe i zlo, proto můžeme zrovna třeba s využitím oslího komponentu říci o někom, že je *ученный осел*, a mít přitom na mysli, že je rádoby chytrý, tedy hloupý. O hloupé a/nebo tvrdohlavé ženě lze říct, že je to *валамова ослица*^{27 28}. V čínštině se koncept hloupého osla vyskytuje také, zejména ve výrazu 蠢驴 *chunlǔ* (*hloupý – osel*), což je ale ofenzivnější výraz než všechny ruské výše napsané.

Валамова ослица může tedy označovat i tvrdohlavost, kterou nalezneme i v prostém přirovnání *упрямый / упрям как осел*. Dále figuruje biblická oslice v jednotce *кричать, как валамова ослица* označující nepříjemný křik vydávaný člověkem, jehož předobrazem je kakofonické oslí hýkání. Oslí zvuk nalezneme i v čínském chengyu 驴鸣犬吠 *lǔmíng-quǎnfēi* (*osel – hýkat – pes – štěkat*), což je idiomatické označení pro zmatečný nebo prostě špatný text, resp. styl, v němž je psán. Představme si, že stojíme na dvoře, kde hýkají osli a do toho štěkají psi – podobně jako na tyto zvuky můžeme reagovat na velmi zmatečný text.

27 Ačkoliv v souladu s biblickým příběhem, který je pramenem pro tento frazeologismus, může tento idiom označovat i člověka, který mlčí a v jistém momentu se verbálně projeví a začíná hájit svůj názor. Balám byl poslán, aby proklel Izraelity, ale do cesty se mu postavil Anděl. Jeho oslice zastavila, protože zpočátku jen ona anděla viděla, Balám podvkráté bil, a teprve potřetí oslice vůli Boha promluvila, a řekla, proč stojí uprostřed cesty.

28 Můžeme vyjádřit pouze tvrdohlavost - *упрямая как валамова ослица*

V ruštině se ještě reflektuje další „oslí“ archetyp ze starověké kultury, a sice *буриданов осел*, což je označení pro někoho, kdo je až chorobně váhavý. V čínštině se toto sousloví vyskytuje jako přejaté a běžný člověk mu nerozumí.

Narozdíl od čínštiny může osel v ruštině vykreslit i flegmaticnost – *флегматичный, как ишак*.

V čínštině osel figuruje jako velmi líný tvor – 懒驴上磨屎尿多 *lan lü shang moshi niao duo* (být líný – osel – otáčet - mlýnský kámen – exkrement – moč – být mnohý), který říká, že líný osel při otáčení mlýnským kamenem příliš mnoho defekuje. Tento obraz zkrátka vykresluje lenost a můžeme si ho vyložit skrze jiný obraz – malý chlapeček by měl cvičit hru na klavír, ale nechce se mu – tu si jde pro pití, tu si odskočí na toaletu. Prostě se mu cvičit nechce, stejně jako osel tím kamenem otáčet nebude, tak defekuje (nebo jenom dělá, že se vyprazdňuje).

Jako u jiných názvů zvířat, i osel se vyskytuje v čínštině ve vybraných frazeologismech „ve dvojici“ s jiným zvířetem, a sice s tvarově podobným koněm. Na začátku kapitoly je zmíněna tvarová podobnost obou zvířat, nicméně čínština právě vypichuje jejich odlišnost, takže existuje například frazeologismus 非驴非马 *feilüfeima* (nebýt – osel – nebýt – kůň), který víceméně odpovídá ruskému ни то ни се, nebo frazeologismus 驴唇不对马嘴²⁹ *lūchun bu dui mazui* (osel – rty – záporka – pasovat – kůň – tlama), tedy že oslí rty nepasují na koňskou tlamu, což je označení pro cokoliv nehodícího se, nemístného nebo neúčelného.

Velmi rozšířené, velmi literární, a proto zcela neekvivalentní k ruštině jsou frazeologismy 好心当作驴肝肺 *haoxin dangzuo lüganfei* (dobrá vůle – být brán jako – osel – játra plíce) – dobrá vůle může být vzata jako oslí játra a plíce, což znamená, že dobrá vůle může být využita ke špatnému záměru. Oslí vnitřnosti, což je ostatně součástí osla samého, mohou být i metonymií pro něco špatného. Osel také může být metonymií pro něco směšného – 博士买驴 *boshimailü* (učenec – kupovat – osel) – učenec kupuje osla. Učenec je důstojný a osel nedůstojný,

29 Zkráceně 驴唇马嘴

pokud jej učenec kupuje, chová se nedůstojně, tedy směšně. Tento frazeologismus má z našeho pohledu velmi úzké využití – je to obraz pro zesměšnění akademické pompéznosti, která byla zejména v období pozdní císařské Číny všudypřítomná. Velmi rozšířený je i frazeologismus 卸磨杀驴 *xiemoshalü* (*rozebrat – mlýnský kámen – zabít – osel*), tedy zabít osla poté, co dotočí s mlýnským kamenem. Používá se v případě, pokud se někdo zbaví (jakýmkoliv způsobem) někoho, kdo už není užitečný. Tento frazeologismus souvisí s tím, že se osel v Číně hojně používal jako pracovní zvíře. V ruštině je v souvislosti s prací ve frazeologii znám spíše kůň.

Pokud chceme srovnat uplatnění názvu osla v čínské a ruské frazeologii, můžeme říct, že v obou jazycích je osel vnímán jako hloupý. Oba jazyky reflektují hýkání, jako něco nedobrého, ačkoliv každý jiným způsobem. Zatímco v ruštině je osel ještě navíc tvrdohlavý, v čínštině je líný. Čínština disponuje několika literárními frazeologismy, které s vlastními oslími prvky souvisí pouze druhotně. Na frazeologismech se zoonymem osel je také velmi dobře vidět, že pojetí jednotlivých konceptů zvířat se v obou jazycích liší i díky odlišným archetypům a mytologii. Ruština čerpá z Bible a antiky, čínština nikoliv.

4.7. OVCE A KOZA

Koza a ovce jsou domestikovaná zvířata, která jsou přítomná v ruské i čínské kultuře, a to jako masná i jinak užitková. Pokud bychom porovnávali tyto zoonymní komponenty ve frazeologii dvou evropských jazyků, pravděpodobně bychom kozu a ovci oddělili do zvláštních kapitol nebo podkapitol, v čínštině ovšem jeden komponent nevyjadřuje konkrétněji, zda se jedná o kozu nebo o ovci. V biologické taxonomii jak koza, tak ovce patří do čeledi turovitých a podčeledi, jejíž název je kozy a ovce.

Základními zoonymními komponenty této skupiny v ruštině jsou *коза*, *козел*, *овца*, *баран*. Všechny mohou být přímými přenesenými označeními člověka s vlastnostmi jako hloupost nebo tvrdohlavost. *Козел* může být i nadávkou pro muže, který je hloupý nebo něco pokazil. Řídce se vyskytuje i komponent *агнец*, jehož význam je podle bible (jednalo se o jedno ze jmen Ježíše Krista) krotký a

poslušný. V tabulkách nalezneme nejfrekventovanější ruské frazeologismy s těmito komponenty. (<http://www.gramota.ru/slovari/dic/>)

V čínštině je hlavním problémem, jak je napsáno již výše, že základní znak 羊 *yang* označuje ovci i kozu, chceme-li přímo označit druh či pohlaví, musíme být explicitnější, což Číňan při realizaci jazyka v hovorovém stylu neudělá (např. 公羊 *gongyang* beran, 山羊 *shanyang* koza). Tento základní znak je rovněž obsažen v horoskopickém zvířetníku a četných frazeologismech, jejichž počet zcela určitě převyšuje 200 příkladů. Symbolický význam ovce je dětská oddanost. Člověk narozený v roce ovce je potom stydlivý, pesimistický a těkavý. (Guter 2005: 146)

Velmi zajímavé je, jak oba jazyky využívají charakteristické fyzické rysy zvířat, o nichž je psáno v této kapitole, jako metafory pro nejrůznější věci. V ruštině se třeba krásnému (nebo roztomilému) obočí říká *бровенки как козочки*, v čínštině mimochodem existuje podobný idiom s motýlím komponentem – 蛾眉 *emei* (*motýl* – *obočí*), tedy motýlí obočí. *Гнуть / согнуть / скрутить в бараний рог* může metaforicky znamenat, že někoho přepereme a zkroutíme, nebo metonymicky, že jej převýšíme. Čínština, která je kvantitativně mnohem bohatší, co do idiomů s kozo-ovčím komponentem, má hned tři zhusta používané – 羊肠小道 *yangchang xiaodao* (*ovce/koza* – *střeva* – *být malý* – *cesta*), tedy cestička ve tvaru ovčích nebo kozích střev, což znamená klikatá úzká cestička. Nebo 羊脂白玉 *yangzhibaiyu* (*ovce/koza* – *tuk* – *bílý* – *jadeit*), tedy jadeit tak bělostný, jako je ovčí nebo kozí tuk (existence tohoto idiomu mj. dokazuje častou konzumaci ovcí či koz a důležitost jadeitu ve šperkařství). Dále třeba 羊肚儿毛巾 *yangdu'er maojin* (*ovce/koza* – *žaludek* – *ručník*) – což je ustálené pojmenování pro střapatý ručník – Číňané rádi konzumují kozí nebo ovčí dršťky, které chlupatý ručník tak trochu mohou připomínat.

Stejně jako u jiných zoonym, koza a ovce jsou velmi častým motivem v Bibli, což se projevuje i v ruské frazeologii. Z Bible vychází třeba koncept nevinnosti, viz *agneц божий*, nebo dále *козел отпущения*, což je idiom, který má ekvivalenci i v čínštině – 代罪羔羊 *daizui gaoyang* (*nahradit* – *vinit* – *jehně/kůzle*) či 替罪羊 *ti zui yang* (*nahradit* – *vinit* – *ovce/koza*), neboli zvíře, které viníme za někoho jiného

(tedy jej obětujeme). S tímto archetypálním konceptem se pojí koncept slabosti kozy a ovce. V ruštině například v idiomu *молодец против овец, а против молодца (у) сам овца* nebo hovorovější *драть/выдрать (лупить/излупить/отлупить/бить/избить/пороть/выпороть) кого как сидорову козу*, kde koza je spíše ubohá než slabá. V čínštině je tento přítomen také, nicméně jeho pramenem není Bible, ale vztah k šelmě – 羊入虎口 *yangruhukou* (ovce/koza – vstoupit – tygr – vchod), tedy že koza nebo ovce vchází k tygru. Tento idiom použijeme v situaci, kdy někdo bez potřebného potenciálu vchází do situace, kde bude konfrontován s někým nebo něčím připraveným onen subjekt bez potenciálu zpacifikovat.

V Bibli se také mnoho píše o stádě ovcí, kde tyto ovce jsou metaforou pro lidi. Je otázkou, zdali toto stádo je biblickým archetypem nebo zkrátka názvoslovím, které pisatel Bible, ať už to byl v dané chvíli kdokoliv, jednoduše používal pro srozumitelnost. Kdyby psal Bibli dnes, možná by lidi pojmenoval termínem z IT nebo jiné soudobější oblasti, protože pastevectvím se v dnešním vyspělém světě neživí takové procento lidí, jako tomu bylo dříve. Tuto variantu mimoděk snad dokazuje frazeologie – jak v ruštině, tak čínštině je tato metafora k lidem v různých významech přítomna. Viz ruské pejorativní *быть как стадо баранов/овец* nebo *идти за кем как стадо баранов*. Je špatné, pokud se ovce oddělí od stáda, a stejně tak je špatné, když se vymezuje člověk – tento koncept je rovněž zastoupen v obou jazycích - *одна паршивая овца* (i samostatně jako pojmenování) *все стадо портит*, v čínštině potom nikoliv tak pejorativně a s využitím dalšího zoonymního komponentu - 羊群里头出骆驼 *yangqunli touchu luotuo* (ovce/koza – stádo – záložka v – vystrčit hlavu – velbloud), tedy nevymezuje se prašivá ovce, jako v ruštině, ale přímo hlava velblouda ve stádu ovcí nebo koz. Zde je odlišnost na rozdíl od ruštiny neutrální, maximálně mírně negativní. O sounáležitosti ke stádu, resp. k určité skupině u lidí se vztahují ještě ruské idiomy *зablудившаяся овца/овечка* a *сбиться с пути / блуждать как овца*. Nelze nezmínit, že tato nesounáležitost v ruštině se vyjadřuje pouze ovčím a pouze feminním komponentem. Se stádem nebo celkem souvisí i idiom *отделять/отделить овец от козлиц*, kde ovce navíc má význam dobrého a druhý komponent špatného (všimněme si stylu).

Zajímavým styčným polem je kozoovčí komponent a peníze nebo užitek. V ruštině se dá například říct *доить как козу*, pokud někdo z někoho nějakým ne zcela korektním způsobem dostává peníze nebo nějaký užitek. Pokud z něčeho užitek není, lze říci *(пользы) как (что) от (с) козла молока*. *Подносить / поднести барашка в бумажке* je potom metafora pro předání úplatku, *барашек в бумажке* je úplatkem samotným. V čínštině se zase říká *羊毛出在羊身上* *yangmao chuzai yang shenshang* (ovčí – vlna – růst – ovce – tělo – záložka na), tedy, že ovčí vlna pochází z ovce, což znamená, že vlna, kterou známe jako konečný produkt, pochází ze zcela reálného zvířete, které je třeba krmit, a neroste, dejme tomu, divoce na stromech. Jinými slovy tento frazeologismus znamená, že nic není zadarmo. Co se týče užitku v širším slova smyslu, v ruštině se dá například zbytečný člověk označit jako *отставной козы брабанщик*. Koza zde vystupuje jako nižší tvor, čili její bubeník je také zbytečný. Relativně nízká status kozy, která v čínštině nemá obdobu, svědčí i existence frazeologismů *на (кривой) козе не обскачешь/не объедешь* nebo *(и) на козе не подъедешь к кому*, což se vztahuje k člověku, který vykazuje určitou bonitnost s negativní konotací.

Až dosud se psalo o idiomech s nějakou podobností v konceptech. Čínština a ruština jsou si podobné ve využití různých vnějších rysů zvířat, oba jazyky také znají koncept nevinnosti a slabosti kozy a ovce. Také pracují s konceptem stáda jako celku, který je někdy lepší homogenní a někdy je zase homogenní příliš. Protože koza a ovce jsou hospodářská zvířata, jsou v obou jazycích přítomné i ve frazeologismech, které mají souvislost s užtkem. Většina idiomů ale příliš podobnosti nemá.

Například v ruštině velmi často používaný stereotyp beraní tvrdohlavosti – *баранья башка* či *упрям как баран*, kde *баран* sám o sobě může být pojmenováním pro tvrdohlavého muže. Dále je to koncept hlouposti – *глуп как баран* nebo mnohovarietní vyjádření pro hloupý pohled někoho na něco – *глядеть / смотреть / уставиться (на кого) как (будто / словно / точно) баран на новые ворота / на гумно / на воду*.

Unikátní jsou také frazeologismy s významy vyjadřujícími mnohočetnost - *не баран начихал*, velký hlad - *готов барана съест* či *барана бы съел* nebo

například *козлом петь*, vyjadřující skřehotavý zpěv. *Забивать/забить козла* potom znamená nic nedělat neboli být líný až nečinný nebo také hrát domino.

V čínštině se potom můžeme setkat například s konceptem kozy nebo ovce a její ohrádky – 羊触藩篱 *yangchufanli* (ovce/koza – dotýkat se – ohrada – bambus), tedy ovce nebo koza je uvězněná v ohrádce, je metaforou pro bezvýhodnou situaci, nebo dále 亡羊补牢 *wangyangbulao* (utéct – ovce/koza – spravit – ohrada), tedy vyspravit ohradu až potom, co ovce nebo koza utekla, což je označení pro situaci, kdy se koná v rámci nějakého úmyslu, kteréžto konání je ale již mimo časový rámec, tedy pozdní. Rozšířené jsou také idiomy 十羊九牧 *shi yang jiu mu* (deset – ovce/koza – devět – pastevec), tedy na deset ovcí nebo koz devět pastevců, což je idiom, který odpovídá dnešní realitě (nebo jejímu zkreslenému obrazu?) – na deset dělníků devět manažerů. 娘牧羊 *niang mu yang* (mladá žena – pást – ovce/koza), mladá žena pase ovce nebo kozy, je idiom, kterým se označuje nevhodnost vykonávání určité činnosti někým. V představě Číňanů se pastevectví hodí vykonávat mužům, kdežto v Rusku se této činnosti věnovaly třeba i děti. Ale to už by bylo více ke konceptu pastevece.

4.8. VEPŘ

Uplatnění názvu vepře ve frazeologii je velké – nikoliv však výčtem frazeologismů, jako spíše jasnými a hojně používanými metaforami. V ruštině se ve frazeologismech vyskytují podoby *свинья*, *кабан* a *боров*, tedy kastrované prase. V čínské frazeologii si vystačíme se znakem 猪 *zhu* (vepř).

Vepř je členem čínského horoskopického zvířetníku, kde se pojí s mužskou silou, štěstím při zkouškách, tvrdošijností a vnitřní nezávislostí. Také s pohodlností a s dobrodružstvím. Spokojí se s osobním štěstím – což může být vlastnost vystavovaná posměchu. Bohatý výčet vlastností se v praktické frazeologii zrcadlí jen málo. (*Guter 2005: 203*)

Vepř má především význam špinavosti a nečistoty. Ta může mít několik vrstev. Asi v jazyce dominantní je význam špíny ve smyslu neupravenosti – v ruštině lze

špinavého člověka k vepři přímo přirovnat - (*грязный*) как поросенок, грязный как свинья. V čínštině lze přímo pojmenovat – 小脏猪 *xiao zang zhu* (*být malý – být špinavý – prase*), tedy kdo je nemytý, je malé špinavé prasátko. Co je špinavé, je nedůstojné, takže prasečí komponent v ruských frazeologismech má různé negativní významy – pokud je někoho nedůstojná nějaká informace, tedy by se o ni neměl starat, neměl by *лезть со своим рылом в калачный ряд*. Pokud někomu poskytujeme něco, čemu není důstojný, můžeme pro pojmenování situace použít ruský idiom *метать бисер перед свиньями*. Taktéž existuje idiom vyjadřující přípravu špinavosti - *подкладывать / подложить свинью*.

Na půli cesty stojí použití komponentů s názvy vepře k vyjádření významu požití většího než malého množství alkoholu. Jednak se jedná o přenesení „špinavosti“ do jednání a projevu, na druhou stranu v daném stavu může adresát pojmenování i fyzickou nečistotou odpovídat základní metafoře špinavosti vepře - *пить до поросячьего визга, пить / напиваться / напиться / нажраться / налакаться как (последняя) свинья, порп. пьян / пьяный как свинья*. Podobně na půli cesty jsou přirovnání příjmu potravy v nesouladu s etiketou stolování – *жрать как свинья, чавкать как свинья*. Špinavost vepře v přeneseném slova smyslu existuje i v čínštině, a to ve frazeologismech s dupletním zoonymním komponentem vepř a pes – 猪狗 *zhugou* (*vepř – pes*). Pokud je někdo nedůstojný svým chováním a chceme jej slovně insultovat, můžeme mu říci, že je prase a pes. Lze nejen pojmenovat, ale i přirovnat – 猪狗不如 *zhugouburu* (*vepř – pes – záporka – být stejný*), takže někdo není roven ani praseti se psem, což znamená, že je svým jednáním nízký (třeba spáchal nějakou špinavost, vykazoval příliš pudové jednání, atp.). 猪朋狗友 *zhupenggouyou* je idiom složený ze slov, tedy 猪狗 *zhugou*, o kterém jsme mluvili výše, a 朋友 *pengyou* (*přátelé*), takže lidé, které pojí přátelství a zároveň je přirovnáváme k prasatům a psům. Může se jednat o skupinku prostopášných gaunerů, atp.

V ruštině může mít vepř ještě význam výrazné otylosti a obezity - *жирный/толстый как свинья*. Tloušťka je jako motiv u komponentu vepře je přítomná i v čínštině, ovšem v běžném jazyce bychom prostý příměr nepoužili. Existuje literárnější idiom 人怕出名猪怕肥 *ren pa chuming zhu pa fei* (*člověk – bát*

se – stát se slavným – vepř – bát se – být tučný), tedy že člověk se bojí toho, že bude slavný stejně, jako se vepř bojí toho, že bude tlustý (dost na to, aby mohl být poražen). Tento obraz má vyjadřovat, že sláva má svoji cenu, která může být vysoká.

V ruštině, na rozdíl od čínštiny, může vepř, respektive jeho kastrát, vyjadřovat i význam lenosti - *ленивый как борос*.

V čínštině jsou poměrně frekventované i dva idiomy využívající faktu, že vepř je především hospodářské zvíře a poráží se kvůli masu. 时间是把杀猪刀 *shijian shi ba sha zhu dao* (čas – být – prepozitivní sloveso – zabít – vepř – nůž), tedy že čas je nůž k porázení vepřů (mj. v Číně se vepři porážejí nožem poměrně běžně dodnes), což znamená, že je nelítostný. 死猪不怕开水烫 *si zhu bu pa kai shui tang* (být mrtvý – vepř – záporka – bát se – být vroucí – voda – pálit) – mrtvý vepř se nebojí, že ho vařící voda opaří, což může znamenat, že se buď někoho něco netýká, nebo že se někdo něčeho nebojí.

Vidíme, že jak v ruštině, tak v čínštině může mít vepř význam fyzické špinavosti a také určité špinavosti v jednání. V obou jazycích existuje koncept vepře jako tlustého, pouze v ruštině se ale vepř používá jako příměr pro lenost. Zatímco ruština využívá hlavně přirovnání, čínština používá i literárnější idiomy.

4.9. VLK

Vlk je biologicky předchůdcem psa. Tvarově je se psem totožný a v laickém vnímání, se od psa odlišuje pouze znatelnější divokostí, proto lze správně očekávat, že ve frazeologiích bude vlk vykreslovat jak svoje osobité vlastnosti, tak také vlastnosti podobných psu. V čínštině dokonce existuje slovo složené z komponentu pes a vlk – 狼狗 *langgou*, označující plemeno psa vlkodava (*волкодав*).

Zatímco v čínštině jsou stovky frazeologismů s komponentem 狼 *lang* (vlk), v ruštině je frazeologismů s tímto komponentem pouze několik. Pokud o někom prohlásíte v ruštině, že je *как волк*, je docela dobře možné, že bude toto

ohodnocení doplněno o dovětek *либо один, либо с одной (вольчицей)*. Vlk sám o sobě označuje především samotáře, kdežto v čínštině především dravce. Ať už v jakémkoliv smyslu, např. 大色狼 *daselang* (*velký – chtivý – vlk*) je označení pro sexuálního dravce použitelné i jako pochvala pro muže v partnerském životě.

Vlk je stejně jako pes v ruštině hladový - *голодный / голоден как волк* je označení velkého hladu, *вольчий аппетит* je kromě téhož i označením způsobu konzumace jídla, například hltání, nebo velké jednorázové konzumace, apod. Hladovec v čínštině může být rovněž označen jako 饿狼 *elang* (*být hladový – vlk*), význam hladovosti se ale přenáší spíše na jiné statky nežli jídlo a na peníze – jedná se tedy vlastně o chtivost. Označení pro hltání s komponentem vlka existuje také – 狼吞虎咽 *langtunhuyan* (*vlk – hltat – tygr – polykat*), pokud hltáte, anebo vůbec konzumujete jídlo velmi neslušně, jste jako hltající vlci a tygři. Hodilo by se říci, že ačkoliv se zde jeví podobnost čínštiny a ruštiny konceptuálně jako velká, je tomu tak jenom do určité, byť velké míry. Ano, vlk je v obou jazykových systémech konceptuálně hladový a může označovat divokou konzumaci jídla, existují však obrovské rozdíly v etiketě stolování v Rusku a Číně, jakož i rozdíly v porcích, protože v Číně se jí daleko více zeleniny a rýže než v Rusku, tudíž lidé potřebují větší porce (třebaže fakticky by se dalo poznamenat, že i Rusové velké porce konzumují, avšak právě díky rozdílu v glykemickém indexu je podíl nadváhy v Rusku a Číně propastně jiný). Pokud by v Rusku uviděli například starého člověka s plnou mísou smažené rýže, kterak konzumuje s kadencí tří vložení sousta do úst za sekundu, mohl by být označen za někoho, kdo má *вольчий аппетит*. V čínštině by k něčemu takovému musel ještě srkavě upíjet polévku, hlasitě krkat a vykazovat ještě další projevy hladovosti, navíc by musel očividně a výrazně porušovat běžná pravidla etikety stolování. Koncept hladovosti vlka a jeho velkého apetitu se v čínštině může využívat i k popsání nedostatku, vysoké poptávky po něčem, nebo vysoké konkurence - 狼多肉少 *langduoroushao* (*vlk – být mnohý – maso – být nemnohý*) znamená, že když je mnoho vlků, je málo masa. Je nasnadě, jak široké využití může toto chengyu mít.

Vlk byl jedním z hlavních nepřátel člověka už v předbiblických dobách, kdy v mnoha regionech (jistě tomu tak bylo třeba na Kavkaze, jistě tomu tak bylo dejme tomu na území dnešního Vnitřního Mongolska, území patřícího Čínské lidové

republice) bylo hlavním způsobem obživy pastevečtví ovcí a koz. Vlk stáda napadal a ovce a kozy požíral. Vztah ovcí a vlků byl zachycen i v Bibli jako vztah nevinné oběti (nevinnost beránka je umocněna ještě jeho používání jako obětiny k Bohu) a Istivého útočníka. Tento koncept je znám minimálně v celém světě abrahámských náboženství, v ruské frazeologii *волк в овечьей шкуре* právě označuje někoho, kdo se Istivě chystá docílit něčeho, co nám nebo někomu nevinnému může uškodit. Tento koncept je v čínštině přítomen také, a třebaže verze podobná ruskému frazeologismu existuje³⁰, jedná se o jednotku nepůvodní, na rozdíl od 如狼牧羊 *ru lang mu yang* (být jako – vlk – pást – ovce/kozy), která má ale poněkud jiný význam, než *волк в овечьей шкуре*. Čínský frazeologismus (doslovně „být jako vlk, který pase ovce“) označuje krutovládu nebo krutý vztah někoho nadřízeného k někomu podřízenému. Můžeme tak označit dávnou historickou postavu, nebo drakonického trenéra, zatímco v ruštině *волк в овчарне* označuje někoho nepovolaného, kdo se pro danou činnost právě nehodí, podobně jako vlk se nehodí k hlídání ovcí, které běžně požírá.

Velmi rozšířený je koncept vlka jako šelmy, tedy nebezpečného dravce, jak už bylo napsáno v úvodu. V ruštině se říká *волков бояться - в лес не ходить*. Neznamená to, že vlka by se jeden neměl bát, ale naopak, že jeden by měl mít pro strach uděláno. Podobný frazeologismus existuje i v čínštině, pouze vlka nahrazuje tygr - 怕老虎不上山 *pa laohu bu shang shan* (bát se – tygr - záporka – stoupat – hora)³¹, tedy kdo se bojí tygra, nemá lézt do hor. Zde by se jednalo o částečnou ekvivalenci. Ruské *волчий закон* také odkazuje k divokosti a nelítostnosti vlků, zatímco třeba *вцепиться вольчьей хваткой*, které se odkazuje k divokosti vlka, který se umí zakousnout do oběti, ale přeneseně je v zásadě pochvalným vyjádřením pro zdravou tvrdohlavost nebo vytrvalost. V čínštině divokost a dravost vlka zakořenila, a získala více vrstev i přenesených významů. Např. pokud se někdo chová divoce nebo dravě jako vlk třeba ve finančním sektoru (můžeme vzpomenout americký film *Vlk z Wallstreet*), může být v čínštině označen jako 狼贪 *langtan* (vlk – dravý/chamtivý). Pokud má někdo opravdu velké ambice a je schopen pro ně ledasco obětovat, může se takový

30 披着羊皮的狼 *pizhe yangpide lang* (mající přehozený přes ramena – ovčí kůže – marker náležitosti - vlk)

31 Popř. varianty 前怕狼后怕虎 *qian pa lang, hou pa hu* nebo 前怕龙后怕虎 *qian pa long, hou pa hu*

soubor vlastností v čínštině označit jako 狼子野心 *langzi yexin* (vlk – divoký – srdce), tedy má-li někdo vlčí srdce, je velmi ambiciózní. A pokud je někdo divoký, ve smyslu je zbaven citů a kultivovanosti a postrádá ctnosti, tedy je bezohledný, krutý nebo bezcitný, můžeme jej v čínštině přirovnat hned ke dvěma šelmám – tygru a vlkovi³². 如狼似虎 *rulang-sihu* (být jako – vlk – být podobný – tygr) – pokud je někdo jako vlk a tygr, vykazuje znaky divokosti, nebezpečnosti, útočnosti, apod. - škála využití je široká.

V ruštině je přítomen koncept vlčí pracovitosti (resp. jeho přirozené vlastnosti se o sebe postarat) – волка ноги кормят. V literatuře přeložené do čínštiny se tento frazeologismus vyskytuje jako 狼饱肚子考勤 *lang bao duzi kao qin* (vlk – sytit se – břicho – na základě – práce), tedy že vlk je syt podle toho, jak moc je aktivní. Nejedná se o v čínštině původní koncept, proto se v běžném jazyce nepoužívá.

Frazeologie zachycuje i typický zvuk, který vlci vydávají. Zatímco ruské волком выть / взвыть / завыйть odkazuje na život ve smečce, kdy jeden se přizpůsobí většině, což je právě přenesený význam tohoto frazeologismu, čínské 狼号鬼哭 *langhaoguiku* (vlk – výt – duch – plakat), tedy vlci vyjí a duchové pláčou (etymologii se nepodařilo dohledat), může popisovat silný nebo patetický pláč. Pokud někdo vydává zvuk podobný vytí nebo vlčímu skučení, můžeme tento zvuk nazvat jako 狼嗥 *langhao* (vlk – výt).

Pro ruštinu je velmi typický obraz vlka samotáře, který se vyznačuje zkušeností. Tento koncept vyjadřují frazeologismy старый / травленный / стреляный волк nebo морской волк, které mohou označovat ostřílenost nebo zkušenost ať už v nějaké oblasti, nebo obecně. Tento koncept v čínštině nemá obdoby, podobně jako koncept určitého železného zvyku vlka, vyobrazeného ve frazeologismu волк линяет, но нрава своего не меняет.

Samozřejmě, že v obou jazycích jsou i další koncepty, které se ve druhém jazyce nevyskytují, resp. se dají vyjádřit, ale nikoliv se zoonymním komponentem.

32 V mnoha čínských frazeologismech se vyskytují dva spolu související animalismy, ať už jsou to antagonismy, anebo různé animalismy, které jsou nositeli stejných nebo podobných konceptů, jako v tomto případě vlk a tygr

Například ruské o *волке речь, а он навстречь*, které možná odkazuje na to, že v Rusku vlci byli nebo jsou docela rozšíření, ale jinak znamená, označuje okamžik, kdy se objevuje někdo, o kom právě hovoříme, pracuje s konceptem, který v čínštině není³³. V této kapitole by se hodilo i napsat, že čínština pracuje s názvy zvířat vlkům podobnými, tzn. takovými, která mají i znak vlk v názvu, například 豺狼 *chailang* - šakal. Za prvé už z názvu můžeme znovu vidět, jakým způsobem funguje čínské názvosloví, totiž že je daleko více zaměřeno kognitivně, za druhé můžeme vidět, že tvarově podobná zvířata mohou mít i podobné vlastnosti. Například 豺狼当道 *chailang dangdao* (šakal – vládnout) odkazuje na krutovládu nebo agresivní, divoký způsob vlády, takže pokud vládne tyran, jedná se o šakalí vládu. Nebo 豺狼成性 *chailang chengxing* (šakal – stát se – přirozený), což lze volně přeložit jako mít šakalí vlastnosti – opět jako u samotného vlka se tím může myslet divokost či dravost v jednání, podle kontextu i krutost.

S určitými rozdíly v použití a významu můžeme říct, že jak v ruštině, tak v čínštině se vyskytuje koncept hladovosti vlka, oba jazyky, byť každý jinak, pracují s protikladným postavením vlka a ovce a oba si všímají vlčího vytí. Zatímco čínština více pracuje s vlčí agresivitou a krutostí, v ruštině je přítomen koncept vlčího samotářství a zkušenosti. Koncepty jsou si podobné, ale využití významů se poměrně značně liší. Pokud jsou už podobné (viz hladovost výše), jejich rozdíly jsou patrné v etiketě jazyka.

4.10. LIŠKA

Lišku velmi dobře známe již z Ezopových bajek, které byly psány někdy v 6. století před naším letopočtem. V ruské frazeologii se vyskytují komponenty samčí i samičí, tedy *лис* i *лиса* nebo *лисица* (což je i správný název v biologické taxonomii). V čínštině se objevuje ve frazeologii komponent 狐 *hu* (liška). Pokud jde o evropskou kulturu, základy archetypu lišky jako prohané vychází právě z Ezopových bajek, třeba z bajky O lišce a vlku.

33 Nicméně podobný frazeologismus se vyskytuje i v čínštině, jen je v něm nehrají žádnou roli vlk, nýbrž dávný *chengxiang* (obdobu funkce ministerského předsedy) Cao Cao – 说曹操曹操就到 *shuo Caocao Caocao jiu dao*, tzn., řekneš Caocao a Caocao přijde.

Nejznámější je koncept lišky jako mazané. Byl přejet i čínštinou, dost možná už z latiny díky jezuitům. Čínština jej minimálně v případě jednoho frazeologismu přejala do takové míry, že jej mluvčí nebudou považovat za přejetý. 老狐狸 *lao huli* (*být starý – liška*) je tedy označení pro někoho, kdo je mazaný nebo prohnáný. Existuje i stylistická varianta 小狐狸 *xiao huli* (*být malý/mladý – liška*), kterou použijeme třeba k pojmenování dítko, které nás převezlo - „i ty jedna lištičko!“. V překladech ruské literatury se idiomy s liščím komponentem a významem mazanosti či prohnanosti překládají pojmenováním 狐狸大嫂 *huli dasao* (*liška – švagrová*³⁴), takže švagrová liška – švagrová je prohnaná a v Číně má konotaci podobně negativní, jako třeba v české kultuře tchýně s tím, že je spíše prohnaná než otravná, takže tento nepůvodní idiom vznikl možná spojením kdysi přejetého konceptu lišky a prohnané švagrové. V ruštině je tento koncept zastoupen hned několika idiomy. S čínštinou plně ekvivalentní je *старая лиса/лисица/лис.* Existuje také přirovnání *хитрый как лиса* nebo pojmenování *настоящая лиса*. Tentýž význam má jméno lišky z mnohých ruských pohádek a animovaných filmů *Лиса Патрикеевна*, která je v současné době i častým profilovým jménem na ruských sociálních sítích. Velmi často si takové profilové jméno dávají atraktivní dívky, přičemž toto jméno má emitovat atraktivitu a jakési upozornění, že nositelka o této svojí atraktivitě ví (a dokáže ji mazaně využít). Liška v ještě těsnějším vztahu s ženskou atraktivitou figuruje v čínštině – 狐女 *hunü* (*liška – žena*) je pojmenování pro svůdnou ženu nebo dívku. Má původ v lidovém příběhu, kde se ze svůdné dívky s liščími atributy vyklube duch. Synonymem pro tento idiom je také 狐狸精 *hulijing* (*liška – duch*), liščí duše je tedy rovněž svůdná žena. Liška má v čínštině vůbec konotaci ducha nebo duchovna – viz frazeologismus 狐鬼神仙 *huguishenxian* (*liška – duch – duch – nebeské jsoucno*), který může být souhrnným označením pro nadpřirozené bytosti. Pokud třeba chceme promluvit o nadpřirozených postavách z nějaké knihy, můžeme říci mluvit o liškách a duších z knihy X a budeme tím mít na mysli celý soubor postav tohoto druhu z dané knihy. Ještě s frazeologismy s významem liščí vychytralosti je ruský idiom *прикидываться / прикинуться лисой* pojmenovávající pragmatickou přetvářku, jež má původ právě v bajkách.

34 Sestra nejstaršího bratra

V ruštině může mít liščí komponent i význam nutkavé chtivosti, a to prostřednictvím pohledu na něco, co nemůžeme mít - *смотреть как лиса на виноград*.

Je zajímavé, že jak v ruské, tak v čínské frazeologii se vyskytuje i liška v souvislosti se svojí norou, resp. hrabáním nory - *близ норы лиса на промыслы не ходит*, což je označení nějakým způsobem vytyčené profesní morálky. Čínské 狐狸狐搯 *hu mai hu hu* (liška – zakopat – liška – vykopat) – liška (noru) zakopává a vykopává, je označení pro váhavé a bezvýsledné jednání.

Jak v ruštině, tak v čínštině má tedy liška primárně význam vychytralosti a mazanosti, v obou jazycích se v souvislosti s tím vyskytují i frazeologismy s významem ženské atraktivity (a mazanosti, která k ní patří). V ruštině je liška i nechápavá, v čínštině váhavá. Protože ale čínština disponuje i v případě lišky vícero idiomy s komponentem *liška*, má tento komponent i více významů. V dvojkomponentu se psem může znamenat ničemnost nebo chuligánství – 狐朋狗党 *hupeng-goudang* (lišky – přátelé, psi – spolek), liščí přátelé a psí spolek je pojmenování třeba pro gang mladistvých, kde liška rozhodně není nositelem lichotivého významu a částečně na ni významově přechází nízkost psa.

4.11. KUR

Kur neboli slepice je v ruštině i čínštině velmi častý zoonymní komponent ve frazeologismech. V ruštině se je četný, ale zdaleka ne tolik, jako v čínštině, kde se vyskytují stovky chengyu s komponentem kura. V ruštině se setkáme v idiomech s pojmenováními *кур, курица, петух* nebo *цыпленок*, v čínštině s univerzálním 鸡 *ji* (*kur*), kterým se většinou mívá na mysli slepice, ale mnohdy i kohout, jako například pokud mluvíme o kuru v souvislosti s čínským horoskopem, kde kohout je jedním ze znamení. Rok 2017 je tedy ve znamení kohouta. V čínském jazyce lze vyjádřit i pohlaví, takže slepice se dá pojmenovat jako 母鸡 *muji* (*samice – kur*) a kohout jako 雄鸡 *xiongji* (*samec – kur*) nebo 公鸡 *gongji* (*samec – kohout*).

V ruské i čínské kultuře je slepice především hospodářský pták, které se chová pro maso, vejce a někdy i peří. Minimálně pro případ využití masa je potřeba kura zabít. Jeho zabití je velmi snadné i pro člověka, který by se jinak neodhodlal k usmrcení většího zvířete. Snadné je to především proto, že kur je malé a slabé zvíře. Ten, kdo se neodhodlá ani k jeho usmrcení, je opravdový dobrák, možná až slaboch, dobrák v ruštině může být označen jako člověk, který *курицы не обидит / не зашибет*. V čínštině má zabití kura ve frazeologii hned několikový význam. Třeba 杀鸡吓猴³⁵ *shajixiahou* (zabít – kur – vystrašit – opice) – zabitím kura postrašit opici, což znamená potrestat někoho exemplárně, 杀鸡取卵 *shajiquluan* (zabít – kuře – vzít – vejce) – zabít slepici a vzít vejce, což znamená krátkodobě získat a dlouhodobě tratit, nebo 割鸡焉用牛刀 *geji yan yong niudao* (krájet – kur – předložka – používat – tur – nůž), tedy brát na krájení kura nůž určený ke krájení tura, což znamená používat zbytečně složitou nebo také brutální metodu k dosažení snadno dosažitelného cíle. Pro snadno usmrtitelného kura je charakteristická slabost. Pokud je někdo jako *вареная курица*, je mátožný nebo fyzicky slabý. *Попадать / попасть / попасться / угодить как кур во щи / в ощип* zase znamená dostat se do nepříjemnosti nebo přijít k něčemu nevědomě (nemyšleno ve smyslu zisku nebo čehokoliv pozitivního). Mátožný (ale také mokrý) je rovněž někdo, o kom řekneme, že je jako *мокрая курица*. V čínštině je naopak fyzicky slabý někdo, kdo ani toho kura k zabití připravit nedokáže – 手无缚鸡力 *shou wu fu ji li* (ruce – nemoct – zavázat – kur – síla), tedy slabý je ten, jehož „ruce nemají sílu ani ke svázání slepice“. Jakákoliv, a nejen fyzická slabost, může být i velmi směšná, tedy *курам на смех*. A protože ještě slabší, než kohout a slepice je logicky kuře, může v ruštině být slabý ve smyslu přílišně mladý a nezkušený pojmenován jako *желторотый цыпленок*. I v čínštině může být prostřednictvím kuřího komponentu vyjádřit slabost. Onou metaforou není ale přímo kur sám, je to jeho vejce, které je křehké, proto jeho rozbití může v čínštině vyjádřit i apokalypsu nebo zničení – 鸡蛋碰石头 *jidan peng shitou* (slepičí vejce – narazit – kámen), tedy nárazem slepičího vejce na skálu lze označit cokoliv, co je mnohem silnější než subjekt. Přeneseně se tímto obrazem často pojmenovával pád císařského dvora,

35 Dále také varianta 杀鸡儆猴/杀鸡警猴 *shajijinghou* (zabít – kur – varovat – opice)

respektive jeho režimu. Pokud tedy dvůr vedl například válku, nebo neúspěšně čelil povstání a prohrál - „vejce narazilo na skálu“.

Zajímavá je naopak i stránka agresivity kura, který reflektuje hned několik ruských idiomů resp. kohouta v ruštině - *драться как петуху* pro hádku nebo konflikt dvou mužů, přirovnání *заридистый как петух* pro někoho bojovného. Horkokrevnost lze zase pojmenovat jako *петушиный характер*. Pokud někdo dostal, zač je toho loket, říká se, že ho *жареный петух клюнул*. Ostatně kohout v ruštině může být i metaforou pro oheň – *красный петух*, nebo pro zapálení - *пускать / пустить красного петуха (на крышу)*. V čínštině sice kohout ani kur není agresivní, ale může být silný. A není to ani tak kohout, jako slepice. 牝鸡司晨 (*být feminní – kur – řídit – ráno*), tedy slepice, která ohlašuje ráno, což je označení pro silnou ženu, která zastihuje muže, nebo pro ženu, která zastane mužskou práci (použití velmi často pro ženy v politice).

V ruštině i v čínštině idiomy reflektují zvyky kurů se se setměním ukládat ke spánku a při ranním rozbřesku se probouzet a ihned zvukově projevovat, kterýžto fakt se jako metafora přenáší i na člověka. Viz ruské *вставать / встать с (первыми) петухами / до петухов* o člověku, který vstává velmi časně ráno a *ложиться (спать) с курами/петухами* o někom, kdo se časně ukládá ke spánku, nebo naopak *гулять до петухов* o někom, kdo se ukládá ke spánku velmi pozdě. Pozdní spánek nebo následnou únavu lze vyjádřit i idiomem *ночью кур воровать* (vždyť slepice je snadno ukrást, pokud spí). Označením pro brzký ranní čas, je i *первые / вторые / третьи петухи пели / пропели / поют*. V čínštině existuje chengyu 闻鸡起舞 *wenjiqiwu* (*slyšet – kur – vstát – cvičit*), tedy vstát a jít cvičit hned potom, co uslyšíme zvuky kura, tedy kokrhání. Lze použít, pro označení někoho, kdo se pilně učí (což se nemusí nutně projevovat tím, že brzy ráno vstává a jde se učit).

Jak v ruštině, tak v čínštině se objevuje kur ve spojitosti s penězi. Zatímco v ruštině můžeme přebytek nebo alespoň dostatek peněz vyjádřit frazeologismem *денег куры не клюют*, v čínštině se prostřednictvím kohouta vyjadřuje naopak lakomství – 瓷公鸡 *cigongji* (*porcelán – kohout*) nebo 铁公鸡 (*železo – kohout*),

tedy buď porcelánový, nebo železný kohout je označení pro lakomého muže. Nemá to však co do činění s kohoutem jako takovým, označení vychází z příběhu lakomého muže, který měl právě takové přezdívky.³⁶

Jako je tomu vždy při srovnávání ruských a čínských idiomů, styčných ploch není mnoho a oba jazyky disponují mnohými koncepty, které se ve druhém jazyce nenachází. V ruštině může být třeba *слепая курица* pojmenováním pro někoho, kdo dobře nevidí. Slepice je vnímána i jako starostlivá díky svojí péči o snesená vejce: *носитсья как курица с яйцом* nebo *быть как наседка* zkrátka znamená být starostlivý. Kuřít komponent může mít i význam nedostatku - *пускать / пустить / давать / дать петуха* může mít význam kiksů ve verbálním projevu, špatné psaní ve smyslu opaku krasopisu lze vyjádřit přirovnáním *писать как курица лапой*.

V čínštině je kur sám o sobě nejčastěji užíván jako ve vulgarismech, kdy kuřít komponent může mít význam mužského penisu – vulg. 鸡巴 *jiba* (*kur* – *koncovka pro části těla*), potažmo může označovat prostitutku – 鸡女 *jinü* (*kur* – *žena*) nebo sodomii 鸡奸 *jijian* (*kur* – *být hříšný*) a mnohé další odvozené výrazy. Mnohé z idiomů, které se z ruštinou neshodují, jsou více kognitivního charakteru, například 鸡毛蒜皮 *jimaosuanpi* (*kur* – *peří* – *česnek* – *slupka*), tedy slepičí peří a česnekové slupky, je idiomatické označení pro drobnosti, detaily, nebo hlouposti (peří je lehké a snadno jej lze odváť, stejně jako papírové slupky česneku), 鸡皮鹤发 *jipi-hefa* (*kur* – *kůže, jeřáb* – *vlas*) – pokud má někdo kůži jako kuře (která se zdá Číňanům být vrásčitou) a vlasy bílé jako jeřábí peří, je starý, takže tento idiom je jakýmsi označením pro stáří. Některé idiomy s komponentem *kur*, *kuřít* jsou zase spíše literárnějšího charakteru, se zvířetem samým příliš nesouvisí, a zachycují pro nás poměrně úzký významový úsek, např. 鸡犬之声相闻, 老死不相往来 *ji quan zhi sheng xiangwen, lao si bu xiang wanglai* (*kur* – *pes* – *přivlastňující sufix* – *zvuk* – *navzájem* – *slyšet, být starý* – *zemřít* – *záporka* – *navzájem* – *interakce*) – sousedé bydlí natolik blízko sebe, že jsou slyšet psi i slepice z obou dvorů. Navzdory

36 <http://baike.baidu.com/item/%E9%93%81%E5%85%AC%E9%B8%A1/605028>

blízkosti se ale sousedé celý život až do smrti nenavštívili. Velmi metaforické pojmenování pro nedobré sousedské vztahy.

Jak ruština, tak čínština s komponentem *kur* umí vyjádřit slabost a sílu (u ruštiny se jedná o sílu projevenou agresí). Oba jazyky, byť ruština čteněji, reflektují biorytmus kura a uplatňují jej jako metaforu k člověku. Oba jazyky také pracují s kurem a penězi – v obou případech, byť jinak, označují bohatství, u čínštiny ale s jasným akcentem na lakomství. V drtivé většině jsou ale idiomy s komponentem *kur* v opačném jazyce neexistující.

4.12. KRÁLÍK A ZAJÍC

Ačkoliv se zajíc a králík v biologické taxonomii liší, v kognitivní lingvistice není třeba je rozlišovat. V čínštině ostatně v mluveném jazyce použijeme pro označení obou obou živočichů pouze znak 兔 *tu*, což v biologické taxonomii odpovídá pouze králíkovi – to vypovídá o podobné percepci obou.

Ruština a čínština shodně chápou králíka jako menší zvíře, které bývá loveno, z čehož plynou různé vlastnosti – ruština vnímá králíka jako bázlivého. Idiom *дрожать / задрожать как заяц* hodnotí někoho, kdo se třese strachy. Takto ohodnotíme někoho, na základě jehož pobybů řekněme v obličeji dedukujeme strach. *Заячья душа* nebo *заячье сердце*³⁷ ve vztahu k člověku poukazují na zbabělost nebo alespoň strach. Takováto analogie v čínštině není. Pro Číňany je přirozené, že králík před nebezpečím utíká. Je to pro ně intuitivní záležitost a nic, co by mohlo nést byť jen náznak negativní konotace. Oproti tomu koncept zajíce je v ruštině ztělesněním zbabělosti, dá se napřímo říci *труслив / пуглив как заяц*. Pohled v ruštině pracuje i s určitým morálním kodexem - utíkat před problémy nebo nebezpečím neodpovídá lidské přirozenosti hledat sofistikovaná řešení. Pro Číňany je pragmatismus v jednání velmi typický. V čínštině takový koncept existuje u krysy. Ekvivalentem ruského výrazu je tedy v čínštině 胆小如鼠 *danxiaorushu* (*zbabělý - jako – krysa*). U krysy jej hodnotí, ale opět tím čínština vykazuje jistou

37 Za povšimnutí stojí upotřebení slova *сердце*, které se v podstatě dá ztotožnit se slovem *душа*. S podobnými asociacemi můžeme vidět v čínštině využití znaku 心 *xin* (srdce), ať už jako samostatného znaku, nebo radikálu, tedy komponentu ve znacích, které označují nějakou vlastnost, popř. stav mysli.

měkkost (více v kapitole o krysách). Čínština si tolik nevšímá mikropohybů, jako je třesení se strachy, a hodnotí pohyb, tedy rychlý běh sám o sobě – 脱兔 *tuotu* (*králík - utéct*) v čínštině znamená uniknout nebo utéct pryč. Ruština si běhu všímá z pohledu lovce - *гоняться / погнаться / гнаться за двумя зайцами*, ve významu varování před rozštěpením úsilí v zájmu dosažení dvou cílů nebo naopak z pohledu lovce lze říci *убивать / убить / ловить / поймать (сразу) двух зайцев; убивать / убить двух зайцев одним выстрелом / ударом*, tedy označení dvojitého úspěchu pomocí jediného úsilí. Pro označení takové skutečnosti čínština disponuje ekvivalentem 一石二鸟 *yishierniao* (*jeden – kámen – dva – ptáci*), tedy zabít dva ptáky jedním kamenem. Ruský frazeologismus *ездить / ехать / поехать зайцем*, čili jezdit načerno, má nejspíš také původ v králičí nebo králičí ostražitosti, strachu a schopnosti utéct, kdy pasažér je zajícem a revizor potencionálním lovcem. Nicméně se jedná o kalk z francouzského jazyka, který je v ruštině dobře etablován.

Ve vztahu lovec a lovený je právě v čínštině několik idiomů, které zachycují obecné vlastnosti zajíce nebo králíka známé i z ruštiny, pouze to dělají jiným způsobem a v idiomu fungují výpomocně. Např. 兔死狗烹 *tusigoupeng* (*králík – zemřít – pes – uvařit*) by se dalo volně přeložit, jako když pes už chytil králíka, mohu si psa uvařit, tedy králík vystupuje opět jako lovený. Označujeme tím skutečnost, kdy někdo posloužil svému účelu, a mohu se jej tedy již zbavit. Pokud to přeženeme, můžeme si psa z frazeologismu představit jako nájemného vraha a králíka jako nevinnou oběť – vrah vykoná svoji práci a my se potom zbavíme i vraha, který je již nepotřebný. Takže králík je tedy pouhou slaboučkou obětí. Nebo 兔死狐悲 *tusihubei* (*králík – smrt – liška – být smutný*) neboli liška truchlí, když je králík mrtvý, což řekneme, chováme-li sympatii k někomu, s kým jsme byli v konfliktu. Či 兔起鹞落 *tuqihuluo* (*králík – vybíhat – sokol – klesat*), čímž můžeme označit velmi rychlou akci. Tedy králík se rozbíhá a lovec sokol ihned reaguje. Jasný obraz z přírody, ale použití je pro nás těžko pochopitelné – používá se k popisu velmi rychlého způsobu psaní kaligrafie.

Je zajímavé, že zatímco ruština králíka hodnotí jako mnohdy zmateného, ztraceného nebo nervozního - *растерянный, как заяц*, což prapůvodně muselo

být opět dedukováno z mikropohybů, čínština králíka hodnotí jako mazaného – 狡兔三窟 *jiaotusanku* (*mazaný – králík – tři – nory*), tzn. mazaný králík má tři nory. Tímto frazeologismem můžeme ohodnotit kohokoliv, kdo nás přelstí tím, že má záložní řešení.

Králík v ruštině evokuje také určitou intimitu. Velmi blízcí přátelé mohou být označeni jako *братцы-кролики*, což bude mít nejspíš původ v hnízdění zajíců, kteří jsou zejména v nízkém věku na malé ploše neustále těsně u sebe. Partnerku nebo partnera, s nímž nás pojí intimní vztah, můžeme v ruštině nazvat jako *зайчик* nebo *зайка*, a to proto, že zajíc nebo králík je v ruštině také symbolem roztomilosti, protože je drobný a osrstěný a mívá bílou barvu³⁸. Ostatně i v čínštině lze roztomilou bytost označit jako 小白兔 *xiaobaitu* (*malý – bílý – králík*). S intimitou se pojí i sexualita. Jak ruština, tak čínština pomocí králíka popisují různé skutečnosti, které se inspirují sexem králíků. Například *ебать как кролик* může označovat legrační kopulační pohyby připomínající svojí vysokou frekvencí kopulační pohyby králíka nebo četnost sexuální interakce s různými partnerkami/partnery nebo příliš krátkou dobu koitu. V čínštině je sexualita králíků také reflektována, komponent králík je přítomen v urážce 兔崽子 *tuzai zi* (*králík – syn*), což je ekvivalent ruského *сукин сын*, tedy syn někoho, kdo je sexuálně velmi nevázaný.

Pokud bychom měli srovnat oba koncepty, vidíme, že se velmi liší a ruština s pomocí králíka popisuje více vlastností, zatímco čínština i díky charakteru ukázaných frazeologismů je spíše literárnější a vlastnost králíka, která by se dala přenést na člověka, není zcela patrná. V obou jazycích zajíc vystupuje jako roztomilý. V ruštině potom především jako bázlivý. Čínština nereflektuje králíkův úprk jako zbabělost, ale zachycuje jeho rychlost. Zajíc je v čínštině tedy rychlý, protože je loven. Je ale také mazaný. V ruštině je zajíc na rozdíl od čínštiny také nervózní.

38 Chceme-li v ruštině popsat roztomilost, můžeme tak udělat výrazem *белый и пушистый*, který se často používá i jako ironie

4.13. MYŠ A KRYSA

Podobně jako kategorie ovce a koza musí být tato kapitola nerozdělena s ohledem na čínštinu, kde jak pro myš, tak pro krysu je základní jednoznakové označení 鼠 *shu*. Biologicky patří myši a většina krys do stejné čeledi, a sice myšovitých, tvarově jsou si rovněž velmi podobné. Zatímco *мышь* je sama o sobě neutrální, nebo mírně negativní, *крыса* se zhusta používá i jako nadávka, třeba pro donašeče v argotu. Ve frazeologii se proto setkáváme s ustálenými profesními nelichotivými pojmenováními *канцелярская / чернильная крыса* a *штабная крыса*, která jsou používána pracovníky na nižších pozicích v příslušných oblastech, nebo *сухопутная крыса* což je nelichotivé označení nenámořníků.

Předně, jak myš, tak krysa jsou malí tvorové. Je-li někde velmi dobře prostor pokrytý proti proniknutí, lze v ruštině danou skutečnost vyjádřit idiomem (*даже*) *мышь не проскочит*. V čínštině se tato fyzická malost promítá hned do několika frekventovaných frazeologismů, např. 老鼠拖木锨, 大头在后头 *laoshu tuo muxian, datou zai houtou* (myš/krysa – táhnout – dřevěná lopatka, velká hlava – prepoziční sloveso – vzadu), tedy že myška nebo krysa táhne dřevěnou lopatku a největší část tohoto zvláštního celku je vzadu – tím se myslí nákladová část lopatky. Můžeme si představit tento frazeologismus dynamicky – vidíme, jak odněkud vychází myška, nejprve vidíme ji, potom násadu, a nakonec celkem mohutnou lžící lopatky. Využívá se všude, kdy na něco přicházíme, ale to hlavní teprve čeká k odhalení. Dalo by se to použít například v situaci, kdy odchytáváme politika s krabicí vína, v níž jsou peníze, a následně ještě nacházíme podezřelé miliardy korun na jeho účtu. Nebo se tato fyzická malost může přenést do malosti ducha – 鼠肚鸡肠 *shudujichang* (myš/krysa – žaludek – kur – střeva), pokud má někdo myší nebo krysí žaludek a kuří střívka, je, česky by se asi nejlépe řeklo, úzkoprsý. Všechno, co se fyzicky týká myši a krysy, malých tvorů, musí být logicky také malé. 一粒老鼠屎坏了一锅粥 *yi li laoshu shi huaile yi guo zhou* (jeden – zrnko – myš/krysa – exkrement – zkazit – hrnec – kaše) znamená, že jeden malý myší nebo krysí boběček může zkazit celý velký hrnec kaše, neboli že někdy může i docela malý detail pokazit velkou věc. Myší nebo krysí komponent v čínštině může ale znamenat i sílu, jakožto atributu netradičně patřícímu k fyzické malosti – 穷鼠

啮狸 *qiongshunieli* (být ubohý – myš/krysa – okusovat – liška), tedy že myš nebo krysa okusuje lišku – i v malosti může být síla.

Z nevelkého rozměru myši a krysy vyplývá i jejich přirozená reakce na nebezpečí – většinou nemohou útočit, takže volí únik. Jak v ruštině, tak v čínštině je útek před problémem pokládán za zbabělý, byť v ruské kultuře je morální kodex v tomto ohledu zakořeněnější (viz třeba rozdíl v konceptech zajíc a králík). U myši a krysy má ruština a čínština částečnou shodu, ruské *бежать, как крысы с тонущего корабля* významově odpovídá čínskému 抱头鼠窜 *baotou shucuan* (zakrýt – hlava – myš/krysa – uprchnout), tedy uprchnout se zakrytou hlavou jako myš nebo krysa, kde je ale určitý rozdíl ve stylu, kdy ruský výraz má o něco negativnější konotaci. V čínštině se i zbabělý (možná lépe bojácný – čínská kultura nehodnotí útek tak negativně jako ruská) člověk přirovnává k myši nebo kryse – 胆小如鼠 *danxiaorushu* (odvaha – být malý – jako – myš/krysa), někdo má stejně malou odvahu jako myš nebo krysa. V ruštině se zbabělost váže k zajíci.

Vzácné úplné ekvivalence dosahují ruština a čínština u frazeologismu *крысиный хвост*, 老鼠尾巴 *laoshu weiba* (myš/krysa – ocas), kde v obou jazycích se jedná znovu o negativní označení, tentokrát člověka, který má nižší sociální status (byť třeba jen momentální), než člověk, kterého tento pojmenovaný následuje. Plná ekvivalence je ale zmíněna spíše ze zajímavosti, protože ruský idiom se spíše používá pro označení tenkých vlasů.

Jak ruština, tak čínština také reflektují myší oči, pohled a zrak. Zatímco ruské *как мышь на крупу* (*смотреть / уставиться / надуться*) znamená dívat se vyjeveně, čínské 鼠目寸光 *shumucunguang* (myš/krysa – dívat se – velmi málo – světlo), myš nebo krysa vidí jen krátce před sebe, takže vidí jen to, co je pod nosem – což může být jednak vyjádření pro špatný zrak, jednak opět pro určitou úzkoprsost. 贼眉鼠眼 *zeimeishuyan* (zloděj – obočí – myš/krysa – oči), tedy zlodějské obočí a myší oči, zase označují někoho, kdo má podezřelý pohled. Ostatně i v západních filmech se velmi často objevují kriminálníci s protáhlým, řekli bychom myším obličejem.

Již na začátku kapitoly jsou zmíněna ruská hanlivá profesní označení s krysím komponentem, takže vidíme, že podřadnost myši, nebo hlavně krysy, je v ruštině zakomponována. V čínštině, v souvislosti k odstavci výše, lze zmínit další čínské frazeologismy 鼠窃狗偷 *shuqiegoutou* (myš/krysa – krást – pes – krást), tedy že krysy a psi kradou (více o podřadnosti psa v příslušné kapitole), což lze použít pro popis falešné hry nebo použití nekalých prostředků v nejrůznějších sférách lidského konání, a také frazeologismus 老鼠过街，人人喊打 *laoshu guojie, renren han da* (myš/krysa – přecházet ulici – lidé – křičet – bít), tedy že myš, nebo v tomto případě spíše krysa, přechází přes cestu, a lidé křičí: „Zabijte ji!“, což se používá třeba v popisu situace, když někde prochází známý výtržník, nebo usvědčený zločinec a lidé kolem o jeho provinění vědí, načež se projevují.

Jak čínština, tak ruština reflektují ve svém jazyce i lovení myší. V ruštině je lovení myší metaforou pro aktivitu nebo aktivnost, proto *ловить мышей* znamená vyznat se velmi dobře v životě nebo nějakém konání, pokud o někom řekneme, že *мышей не ловит*, sdělíme vlastně adresátovi, že onen člověk je velmi pasivní. V čínštině se říká 狗逮老鼠 *gou dai laoshu* (pes – chytat – myš/krysa), kde myš je pouze pomocným komponentem (viz kapitola pes), kde pes, který chytá myši je metaforou člověka, který je podlézavý, a proto dělá něco, co mu jinak nepřísluší.

Ruština disponuje mnoha frazeologismy, které v čínštině ekvivalent nemají. S myším komponentem lze třeba vyjádřit tichost - *как мышь затаиться / замереть* nebo *сидеть тихо как мышь / мышка*. Myš je v ruském pojetí také chudá - *бедный / беден как церковная мышь* a mokrá, proto, pokud někdo třeba promokne, lze pro jeho popis použít frazeologismy *быть мокрым / потным как мышь* nebo *промокнуть как мышь*.

Čínština disponuje penzem frazeologismů, hojný je například 老鼠拉龟，无从下手 *laoshu la gui, wucong xiashou* (myš/krysa – táhnout – želva – nemít odkud – začít konat), tedy že myš nebo krysa chce odtáhnout želvu, ale protože zřejmě zalezla do krunýře, myš nebo krysa neví, za jakou část krunýř uchytit, je bezradná.

Jak je vidět, ruština a čínština se ve využití myších a krysích zoonymních idiomů liší, myš a krysa jsou v obou jazycích shodně malé, slabé, zbabělé a malé svojí morálkou, plná ekvivalence frazeologismů je ale přítomna v jediném případě.

4.14. PTÁK

Třída ptáků je velmi početná. Jak v ruštině, tak v čínštině existuje spousta frazeologismů, kde komponentem je konkrétní ptačí druh, v čínštině se nachází i nemalé množství frazeologismů s mýtickými ptáky, zejména s fénixem. Největší množství frazeologismů jak v ruštině, tak v čínštině, obsahuje pouze obecný komponent pták, tedy v ruštině *птица* či *птинец*, v čínštině 鸟 *niao* (*pták*). Právě o idiomech s tímto komponentem je tato kapitola. Na rozdíl od savců, nejsou ptáci vizuálně tolik odlišní (pomineme-li podtřídu běžců, z níž ruská a čínská frazeologie snad reflektují pouze pštrosa – *прятать голову в песок как страус*, 鸵鸟政策 *tuoniao zhengce* – pštrosí strategie) a mají společné penzum na první pohled viditelných rysů – křídla, létavost (všimněme si, že v obou jazycích lze letadlo pojmenovat jako železného ptáka – *железная птица*, 铁鸟 *tieniao*), apod. Srovnáme se savci, kde skutečně marně hledáme styčnou plochu mezi letouny a chobotnatci. Proto je tak velká skupina frazeologismů s obecným ptačím komponentem, kdežto obecný savčí komponent alespoň tedy v ruštině ani čínštině neexistuje.

Je pozoruhodné, že pták sám o sobě může v obou jazycích být personifikací. V čínštině můžeme o dobrém člověku říct, že je to 好鸟 *haoniao* (*být dobrý – pták*), o špatném naopak, že je 坏鸟 *huainiao* (*být špatný – pták*). Jakkoliv se ruská a čínská morálka mohou lišit, v tomto případě bychom si eventuálně mohli pomoci přímým překladem. V ruštině zase můžeme označit člověka s vysokým sociálním statusem idiomem *важная / крупная птица*³⁹, svobodného člověka idiomem *вольная птица / пташка* nebo *не велика птица*⁴⁰ pokud je to naopak. Stěhovavý nebo přelétavý člověk potom může být označen jako *перелетная птица*. Naivního člověka dále můžeme označit frazeologismem *желторотый*

39 Такé *птица высокого полета*

40 Такé *птица не высокого/низкого полета*

птенец. Pták nebo ptáče může být nositelem naivního nebo nezkušeného v obou jazycích, v ruštině například dále *неоперившийся птенец*, v čínštině za účelem vytvoření opačného významu – 笨鸟先飞 *benniaoxianfei* (*být hloupý – pták – dříve – létat*), doslovně, že hloupý pták začíná létat nejdříve, tedy že pokud pracujeme tvrdě, naše výchozí pozice je irelevantní. Naopak *стреляная птица* označuje velmi zkušeného člověka. V čínštině může zoonymní ptačí komponent označovat i dívku – 小鸟依人 *xiaoniaoyiren* (*být mladý – pták – záviset – člověk*), ptáčátko, které je závislé na člověku může být označením pro mladou a nevinnou dívku. Pták může být i personifikací pro vězně – 笼鸟槛猿 *longniaojianyuan* (*klec – pták – klec – op*), tedy nesvobodný je ten, kdo je jako pták ve voliére a op v kleci. V ruštině se tato personifikace používá i ve frazeologismech s významem rozpoznání charakteristiky jedince, a to hned v několika variantách: *видать / видеть / узнавать птицу по полету*, dále *видно птицу по полету*, atp.

Vidíme, že u ptáků je poměrně dost podobností v percepci ruštinou a čínštinou. Vzácně se setkáváme hned se dvěma případy vysokého stupně ekvivalence. Ruština i čínština například reflektují způsob konzumace ptáky klováním, po zrnkách, tedy malého množství. Ruské *есть / клевать как птичка* významově zcela odpovídá čínskému 小鸟吃米 *xiaoniaochimi* (*být malý – pták – jíst – rýže*)⁴¹. Pokud někdo jí málo nebo jen malá sousta, můžeme říct, že malý ptáček zobe zrnka rýže. Čínština ptáka v souvislosti zakomponovává například ještě do chengyu 人为财死, 鸟为食亡 *ren wei cai si, niao wei shi wang* (*lidé – pro – bohatství – zemřít, ptáci – pro – potrava – zemřít*), tedy že lidé umírají kvůli bohatství stejně přirozeně, jako ptáci (kteří jedí málo a sehnat potravu je pro ně problematické) pro potravu.

Další ekvivalencí jsou i idiomatická pojmenování pro pohled z výšky, rusky se k takovému pohledu přidá atribut *с высоты птичьего полета*, čínština potom používá nominativní idiom 鸟瞰图 *niaokantu* (*pták – výhled – schéma*), tedy prakticky doslova ptačí perspektiva.

41 Častější je však varianta 小鸡吃米 *xiaojichimi* (*být malý – kur – jíst – rýže*)

V ruštině i čínštině se vyskytují frazeologismy s komponenty ptáka a nebe. Ruské *жить как птица небесная / божия* znamená žít si jako v ráji, *питаться как птица небесная* oproti tomu znamená, jíst velmi málo – v nebi jeden jíst nepotřebuje. Čínské 在天愿做比翼鸟, 在地愿做连理枝 *zai tian yuan zuo bi yi niao, zai di yuan zuo lian li zhi* (prepoziční sloveso – nebe – přát si – být – vedle – křídlo – pták, prepoziční sloveso – země – přát si – být – být spojený – textura – větve), tedy přát si být ptáky na nebi, co letí blízko sebe, být stromy na zemi, co mají navzájem propletené větve. Což znamená přát si štěstí v manželství. Vidíme, že spojení ptáka a nebe v sobě obsahuje význam blaženosti, byť u druhého ruského idiomu to není na první pohled vidět. Zcela mimo tuto cestu dokazuje spojení ptáka a blahobytu (jehož je blaženost náplní) také například ruský idiom *только птичьего молока нет / не хватает / не достаает*.

Většina frazeologismů se však konceptuálně nijak nepřekrývá. Například v ruštině může být pták metaforou štěstí – *синяя птица* je idiomatickým názvem pro fortuna, ve spojení s verbem potom ustáleně *гоняться/знаться за синей птицей*. Také je, podobně jako králík či zajíc v čínštině bojácný - *пуглив / труслив как птица*, nebo hbitý či šikovný *проворный / быстрый / ловкий как птица*. Ruština také reflektuje ranní ptačí zvukové projevy, které nás mohou příjemně vzbudit – pokud někdo brzy ráno vstává, můžeme o něm říct, že je *ранняя птица*. V čínštině existují podobná pojmenování s komponentem kura (viz kapitola Kur), takže se jedná o částečnou ekvivalenci.

Pokud je někdo nebo něco nedostatkové, lze to v ruštině pojmenovat frazeologismem *редкая птица*, v čínštině, pokud se jedná o věc, lze použít chengyu 凤毛麟角 *fengmaolinjiao* (fénix – peří – jednorožec - roh) - tedy, je-li něco nedostatkové nebo vzácné, je to jako brk fénixe a roh jednorožce. Ptačí komponent v čínském frazeologismu má zcela jinou konotaci a nemluvíme v tomto případě o ekvivalenci v pravém slova smyslu. Fénixe ale mimochodem zná i ruská frazeologie – *птица Феникс* je někdo nebo něco, co se opět v nějakém smyslu slova obnovilo po nějakém neúspěchu, letargii, apod. V čínštině by pro frazeologismy s komponentem fénixe byla potřeba vlastní kapitola.

Zcela bez analogie se zoonymním komponentem v čínštině jsou také například idiomy *птичий язык*, který je ustáleným pojmenováním pro nějakou tajnou řeč a vyjádření pro nepevnou půdu pod nohama *на птичьих правах*.

Čínština disponuje četnými frazeologismy s ptačím komponentem, kde pták je nositelem například malého rozměru – 鸟枪换炮 *niaoqianghuanpao* (pták – puška – vyměnit – dělo), tedy vyměnit malou pušku (pták je malý, takže se střílí malou zbraní) na ptáčka za dělo, což je pochvalné vyjádření pro výrazné vylepšení nějakého řešení; také může pták být symbolem jara – 鸟语花香 *niaoyuhuaxiang* (ptáci – zpívat – květy – vonět), tedy ptáci zpívají, květy voní, což je vyjádření, které nalezneme jistě i v ruštině, ale nepovažujeme jej za frazém. Nebo se reflektuje rozlet ptáků – 如鸟兽散 *runiaoshousan* (jako – ptáci – šelmy – rozptýlit se), tedy rozptýlit se jako šelmy a ptáci (které dejme tomu něco vylekalo), což lze použít kdykoliv se nějaký kolektiv rozděluje po jednotlivcích. Například třída oktaviánů po maturitě.

Je vidět, že v ruštině a čínštině může mít komponent ptáka hned několik podobných významů (byť třeba v různých kontextech použití). Pták je v obou jazycích ztělesněním nezkušenosti nebo naivity. Oba jazyky si všímají i skutečnosti toho, že zobe, což v obou jazycích funguje jako metonymie malého příjmu potravy nebo příjmu potravy po malých soustech. Dokonce se používá ekvivalentní výraz s ptačím komponentem pro pojmenování pohledu shora. Protože je pták na obloze, kam odchází dobří mrtví i v ruské i v čínské kultuře, je pták v obou frazeologických systémech i symbolem blaženosti.

4.15. RYBA

Ryby jsou v biologické taxonomii nadtřídou. Jelikož však prakticky všechny druhy vykazují tvarové podobnosti, což je dáno přizpůsobením se pro život ve vodě (viz tvarová podobnost s parybami nebo savci kytovci), v obou frazeologiích, v čínštině dokonce násobně více než v ruštině, se vyskytuje obecný rybí komponent. Ne, že by frazeologismy přímo s druhovými komponenty nebyly – viz *худой как вобла*, *скользкий как угорь*, *карась – идеалист* nebo přirovnání vyjadřující

vysokou hustotu přítomných *как сельди в бочке*. Čínština si vystačí s jednoznačným komponentem 鱼 *yu* (*ryba*). S pomocí znaku *ryba*, který kromě ryb může označovat i jiná zvířata žijící ve vodě, však může být přítomen ve slovech⁴², která označují i docela jiná zvířata, např. 鱼狗 *yugou* (*ryba – pes*) – ledňáček, 鳄鱼 *e'yu* (*krokodýl/aligátor – ryba*) – krokodýl, aligátor, nebo dokonce humanoidy – 美人鱼 *meirenyu* (*být krásný – člověk – ryba*) – mořská panna. Nebo předmětů, které rybu tvarem připomínají, například 鱼雷 *yulei* (*ryba – hrom*) – torpédo. . Primárním významem je tedy ryba, sekundárním zvíře žijící ve vodě

Jak ruština, tak čínština reflektují, že ryba je především živočich, který patří do vodní říše. Ne nadarmo se v čínštině říká 鱼水情 *yushuiqing* (*ryba – voda – cit*), tedy cit mezi rybou a vodou, což je metafora pro velmi blízký vztah (zejména dvou osob opačného pohlaví). Voda je přirozené prostředí ryb, proto se v ruštině dá vyjádřit nesounáležitost subjektu k prostředí idiomem *быть / чувствовать себя как рыба на песке*, a naopak v případě velmi vyhovujícího prostředí lze toto vyjádřit idiomem *быть / чувствовать себя (где) как рыба в воде*. V čínštině je ekvivalent vhodnosti prostředí s rybím komponentem – 如鱼得水 *ruyudeshui* (*jako – ryba – dostat – voda*), tedy jako když se rybě dostane vody. V ruštině nalezneme dále ještě žertovně zabarvený idiom vyjadřující zbytečnost (*нужен*) *как рыбе / рыбке зонтик*, který také reflektuje svázanost rybiho života s vodou. Okrajově souvisí s touto tematikou i idiom *биться как рыба об лёд*, který lze použít v případě zápasu o návratu do vhodného prostředí nebo o další setrvání v něm, a který má částečný ekvivalent v čínštině – 鱼死网破 *yusiwangpo* (*ryba – zemřít – síť – poškodit*), tedy buď ryba protrhne síť, nebo zemře. Ke vztahu vody a ryby se váže i čínský frazeologismus 水至清则无鱼, 人至察则无徒 *shui zhi qing ze wu yu, ren zhi cha ze wu tu* (*voda – příliš – být čistý – spojka – nemít – ryby, lidé – příliš – zkoumat – nemít – následník*), tedy že v příliš čisté vodě nejsou ryby a příliš přísný (zkoumavý) člověk nemá přátele, dále třeba 鱼大水小 *yudashuixiao* (*ryba – být velký – voda – být malý*), kde ryba je metaforou pro člověka nebo funkční systém, pro kterého nebo pro který není vytvořen dostatečný funkční rámeček.

42 V čínštině jeden znak může a nemusí být roven slovu

V obou jazykových systémech se používá k popisu skutečností i motiv lovení ryb. *Ловить рыбу / рыбку в мутной воде*, což je mimochodem výraz plně ekvivalentní k čínskému 浑水摸鱼 *hunshuimoyu* (*být kalný – voda – lovit – ryby*), tedy lovit (brát) ryby v kalné vodě, tedy pohybovat se či konat v problematickém prostředí nebo na hraně rizika. V ruštině se lovení ryb týká i *на безрыбье и как рыба*, tedy vyjádření pro považování částečného naplnění úkolu za dostatečné vzhledem k nepříznivým okolnostem. V čínštině se lovení ryb týkají ještě frazeologismy 瞎子摸鱼 *xiazi mo yu* (*slepec – lovit – ryby*), slepci loví ryby, což je metafora k akci, kde konáme bez rozmyslu nebo akci, která nebude úspěšná, protože se k ní uchylujeme jaksi slepě. Dále se hojně používá frazeologismus, který z Evropy známe jako politický citát (čínština přejímá citáty osobností, které se následně idiomatizují – již od dob starých filozofů) – 授人以鱼不如授人以渔 *shouren yi yu buru shouren yi yu* (*dát – lidé – prepoziční sloveso – zápornka – vyrovnat se – dát – člověk – prepoziční sloveso – rybaření*), tedy že lepší, než dát lidem rybu, je lepší naučit je rybařit. Dále se k lovení ryb vztahuje 放长线, 钓大鱼 *fang chang xian, diao da yu* (*hodit – dlouhý – vlákno, chytat na háček – být velký, ryba*), tedy že kdo nahazuje daleko, chytí velkou rybu, což znamená, že dlouhý (dlouhodobý) plán vede k velkým výsledkům. Velmi využívaný je frazeologismus 三天打鱼, 两天晒网 *san tian dayu, liang tian shai wang* (*tři – dny – chytat ryby, dva – dny – sušit – sítě*), tedy tři dny rybařit a dva dny sušit sítě, což znamená polevit v započaté práci – sušení sítí je rovno lenošení. Okrajově se lovení ryb dotýká i 桶里射鱼 *tonglishayu* (*vědro – záložka v – střílet – ryba*), tedy dělat či udělat něco, co je velmi, velmi snadné.

Samostatnou kategorií v kognitivní lingvistice by mohla být analýza, jak se dají dělit potraviny. Problematické jsou třeba kategorie ovoce – zelenina, maso – nemaso. V čínštině (jakkoliv se to v hovorovém jazyce postupně mění), jsou ryba a maso dvě kategorie. Tento rozpor je přitom přítomen i v ruštině - *ни рыба ни мясо*, který použijeme v případě, že je problematické někoho nebo něco zařadit do nějaké kategorie. Čínský ekvivalent se zvířecím motivem je 非驴非马 *feilüfeima* (*nebýt – osel – nebýt – kůň*). V čínštině se běžně ptáme hosta, zda má chuť na rybu nebo na maso. Velká hostina se dá označit 大鱼大肉 *dayudarou* (*být velký – ryba – být velký – maso*), tedy jako velká ryba a velké maso.

Částečné ekvivalence dosahuje ruština a čínština ve výrazech, které popisují konec (smrt) člověka ve vodě (nikoliv nutně utopením): jak ruské *рыб кормить*, tak čínské 葬身鱼腹 *zangshenyufu* (*pohřbit – tělo – ryby – břicho*), tedy pohřbit nebo být pohřben v rybích břichách, si dovedeme představit zejména ve zločineckém argotu, v ruštině ale může mít výraz stylisticky lehčí zabarvení.

Ruština ale disponuje i významy rybího konceptu, které jsou v čínštině nepřítomné. Například koncept mlčenlivosti ryby, který se sekundárně díky západnímu horoskopu sice rozšiřuje i v Číně, ale zatím není v jazyce ustálen. V ruštině lze říct *молчать / быть нем как рыба*. S tím souvisí i vyjádření nesmyslnosti s pomocí ryby, která vydá (což je nemožné) hlásku - *когда / скорее рак (на горе) свистнет и рыба запоёт*. O lidech, kteří se příliš neprojevují (a hlasový projev k extravertům patří), se vůbec v ruštině říká, že mají rybí krev - *рыбья кровь (в жилах) у кого*.

Ruština si všímá i rybího těla – je-li něco neúplné, nebo ledabylé, je to *на рыбьем меху*. Zajímavostí je, že menšina Chečenů na severovýchodě Číny z rybích kožek oblečení skutečně šila, a dodnes, jako atrakci pro turisty, i nadále šije.

V čínštině může být ryba nositelem hojnosti – 鱼米之乡 *yumizhixiang* (*ryby – rýže – marker atributivnosti – kraj*), kraj oplývající rybami a rýží je kraj hojný. Stejně může být ryba ale i laciná – 鱼目混珠 *yumuhunzhu* (*ryba – oči – zaměnit – perly*), tedy zaměňovat rybí oči za perly, což literárně vzato znamená nabízet náhražku za plnohodnotný produkt. Kromě hojnosti může ryba být metaforou pro dobré, například v chengyu 鱼龙混杂 *yulonghunza* (*ryby – draci – míchat – míchat*), kde ryba představuje dobré, a drak špatné. Znamená to, že dobré a špatné je vždy dobře promícháno, lze to vztáhnout i na lidi – v jednom celku jsou dobří i špatní lidé. Ryba má svoje místo ve frazeologii i jako koncept v tradiční čínské medicíně – 鱼生火, 肉生痰, 青菜豆腐保平安 *yu sheng huo, rou sheng tan, qingcai doufu bao pingan* (*ryby – způsobovat – oheň, maso – způsobovat – hlen, zelenina –*

doufu – zachovávat – klid), tedy že konzumace ryby způsobuje horkost, konzumace masa záněty, jen zelenina a doufu nepoškodí zdraví.

Jak ruština, tak čínština reflektují vztah ryby k vodě, a to dokonce v plné ekvivalenci dvou frazémů. V částečné ekvivalenci potom reflektují zápas ryby o přirozené prostředí, jehož absence může mít fatální následky – tento zápas se v obou jazycích shodně vztahuje k podobným zápasům o existenci nebo její určitou formu v určitém prostředí u člověka. Oba jazyky také mají ve své frazeologii zakomponován lov ryb, v jednom případě, tedy nebezpečné činnosti na kraji nebezpečí, dokonce ve vztahu plné ekvivalence, což je vzácnost. Částečné ekvivalence, a tedy i překrytí konceptů, oba jazyky dosahují v případě utonutí. Celkově je konceptuální podobnost percepce ryby v ruštině a čínštině vzhledem k rozdílům mezi jazyky poměrně vysoká, za „raritu“ můžeme označit i dva plné ekvivalenty v této kategorii, což je ale statisticky a vzhledem k tomu, že v čínštině existuje spousta chengyu s rybím komponentem, pro které v komparativních pracích není prostor, poměrně irelevantní skutečnost.

ZÁVĚR

Diplomová práce Ruské a čínské frazeologismy s animalismy je věnována srovnávací analýze vybraných ruských a čínských frazeologismů se zoonymními komponenty. Již existuje poměrně značné množství prací srovnávajících zoonymní nebo floronymní frazeologismy evropských jazyků, proto se téma srovnání této malé výseče ruské frazeologie s frazeologií čínského jazyka, jeví jako vhodný prostor k praktickému výzkumu. Už proto, že čínština se moderní frazeologií začala zabývat pod vlivem ruské lingvistiky.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První hlava se věnuje kognitivní lingvistice a jazykovému obrazu světa. Jsou v ní definovány termíny jako *kognitivní věda, kognitivní lingvistika, koncept a jazykový obraz světa*, které čtenář potřebuje chápat předtím, než započne se čtením druhé hlavy, která se týká frazeologie, která je tam vymezena, rozdělena a klasifikována. Ve druhé části jsou potom srovnávány vybrané ruské a čínské frazeologismy s komponenty *psa, vlka, vepře, tura, medvěda, lišky, kočky, osla, koně, myši a krysy, králíka a zajíce, kura, ptáka a ryby*. Ruské frazeologismy byly čerpány z Rusko-českého frazeologického slovníku (Stěpanova, Mokienko: 2007), čínské ze online slovníku chengyu.t086.com a aplikace Pleco, verze 3.2.16 pro iOS. Funkčnost zkoumaných jednotek byla prověřována ve fulltextových vyhledávačích google.com, mail.ru a baidu.com, které tak plnily funkci jazykového korpusu. Zatímco u ruských jednotek bylo prověřování idiomů díky překladovému slovníku nečetné, u čínských jednotek bylo nutné velmi často zkoumat použití frazeologismu ve větě pro jeho plné porozumění.

Celkem bylo nashromážděno přes 500 ruských a 2000 čínských frazeologismů, z čehož 268 ruských a 1523 čínských obsahuje jeden z výše zmíněných zoonymních komponentů. Z důvodu omezeného rozsahu práce a obrovské disproporce mezi počtem ruských a čínských jednotek bylo nakonec v práci použito všech 268 ruských (nepočítaje varianty) a 161 čínských jednotek, které byly z vysokého počtu vybrány pro vyšší frekvenci použití. Ta je dána přítomností jednotek v aplikaci Pleco, které primárně zpracovává živé výrazy, a nikoliv výrazy, které se používaly více v jiné než standardní čínštině.

Cílem práce bylo najít co největší možnou konceptuální podobnost zoonym v ruských a čínských frazeologismech. Nebylo by úplně vypovídající se zaobírat statistikou analyzující všechny nalezené čínské a ruské frazeologismy, a to jednak z důvodu naprosté převahy bezekvivalentních frazeologismů (přes 90%), jednak z důvodu kvantitativní disproporce a poměru v práci využitého počtu čínských frazeologismů. Papírový rusko-čínský frazeologický slovník (ЧЖОУ, ЧОУ, ЧЖАН: 1984) pokládá doslovné překlady frazeologismů za ekvivalentní, v praxi jsou ale použitelné jen v případě těch typů překladů, kde bychom chtěli zachovat autentičnost textu a originalitu prostředí v něm popisovaného. Tento způsob ekvivalence je v této práci zcela opomenut, a to z toho důvodu, že jednou s podmínek uznání výrazu za idiom je mj. ustálenost, dále potom opakovatelnost, čehož u těchto umělých výrazů není a nemůže být dosaženo.

Ruské a čínské zoonymní frazeologismy mají styčné plochy tam, kde je frazeologická dvojice přejata ze třetího jazyka nebo kulturního systému, anebo tam, kde je nějaká naprosto očividná a jasná podmíněnost jako například v případě životně důležitého vztahu ryby a vody - *быть / чувствовать себя (где) как рыба в воде* a proti tomu čínské 如鱼得水 *ruyudeshui* (jako – ryba – dostat – voda) nebo letu ptáka - *с высоты птичьего полета* a konceptuálně podobného 鸟瞰图 *niaokantu* (pták – výhled – schéma). V případě ryby, byť se nejedná o nejpočetnější skupinu frazeologismů, se setkáváme s největším počtem shod (vzácně i ekvivalencí). Dílem je to tím, že *ryba* je obecným nedruhovým komponentem, dílem prostředím, kde ryba žije, a podobným způsobem lovu, který je též ve frazeologismech reflektován. To všechno determinuje podobnou výchozí pozici pro metaforizaci. Mnoho shod nalezneme i u zvířat, kde je shoda v jejich využití u obou kultur, zejména u *psa* a *koně*. *Pes*, agresivní a hladový, je nejpočetnější komponent v ruských zoonymních frazeologismech, kůň je nejpočetnějším v Čínštině, ale s ruštinou jej pojí například percepce jako dopravního prostředku, metaforizace jeho pohybu, zkušenosti a hloupé chyby. Nejvíce se jazykové obrazy liší u *kočky*, která je v ruské kultuře považována především za mazlíčka a lovce myší. V čínské kultuře se kočka jako mazlíček stala rozšířenou teprve nedávno a počet frazeologismů s kočkou jako komponentem teprve čeká na svůj rozmach.

Srovnání frazeologismů jako jednotlivých jednotek v ruštině a čínštině nemá statistický význam, můžeme srovnávat jenom koncepty zvířat jako celky. Cílem této práce bylo ukázat, že shody mezi ruštinou a čínštinou jsou determinovány nikoliv jazykovou interakcí (která je též v podobně přejímání nebo kalků přítomna, leč statisticky zcela nevýznamně), ale shodami v jazykových obrazech světa, které nešly díky jasným biologickým a kognitivním principům vytvořit jinak, nežli podobně.

РЕЗЮМЕ

Темой этой дипломной работы является русская и китайская фразеологии с зоонимными компонентами. Для того, что бы охватить фразеологию одного языка нужна толстая монография. В китайском языке наблюдается латентная склонность постоянно увеличивать количество фразеологизмов в языке многими путями — например фразеология китайского языка заимствует больше цитат выдающихся личностей и превращает их в устойчивые выражения-идиомы, также извлекает выгоду из невообразимого количества носителей языка, которые естественно вносят вклад в фразеологию. Поэтому эта дипломная работа не ставит цели сделать комплексный компаративный анализ русской и китайской фразеологий, а сосредоточиться на сравнении выбранных фразеологизмов, содержащих в себе название животного в качестве компонента. Названия животных являются объединяющим компонентом, причем эта тематика была выбрана именно потому, что животные являются спутниками жизни человека во всех культурах, поэтому автор предположил, что идиомы с зоонимными компонентами должны быть присущими в обоих языках. Так как лингвокультуральная среда русского и китайского миров кардинально отличаются, следовательно будет отличаться и языковая картина мира. Поэтому обработанный в этой дипломной работе материал прямо призывал к анализу. Цель дипломной работы – сбор русских и китайских фразеологизмов с названием животных в качестве компонентов и письменный анализ тех идиомов из накопленного материала, в концептах которых имеются общие черты.

Дипломная работа состоит из теоретической и практической частей. Первая глава теоретической части посвящена когнитивной науке, лингвистике и языковой картине мира — эти термины читатель любой работы, касающейся фразеологии, должен понимать.

В Первой главе изложены отношения между концептом, языковой картиной мира и метафорой, которая является краеугольным камнем фразеологии.

Во второй главе представлена дефиниция фразеологии, также изложена история этой науки, названы имена самых известных основателей и пионеров фразеологии. Дальше изложен масштаб исследования этой науки. В работе дальше определено отношение фразеологии к другим гуманитарным наукам.

Ниже в работе указана глава, описывающая китайскую фразеологию. Надо упомянуть факт, что фразеология, как наука в нашем понимании не имела в китайской традиции своего места, а была заимствована из русской лингвистики, причем обозначающей фразеологию в Китае (熟语 *shuyu*) термин возник, исходя из русского термина.

Следующая глава посвящена определению, дефинициям и признакам единиц фразеологии, именно фраземе, идиому и фразеологизму. Ниже объясняются знаки и признаки фразеологизма — приведены признаки, определенные В. В. Виноградовым: 1) перенесенное значение, 2) экспрессивность, 3) незаменимость компонент фразеологической единицы с помощью отдельных семантических синонимов, 4) возможность семантической замены только фразеологизма как целого, вместо слова или выражения похожего значения. Дальше фразеологизмы разделены по семантической связанности на фразеологические сросты, фразеологические единицы, фразеологические сочетания и фразеологические выражения. В следующей главе сосредоточено внимание на классификации фразеологизмов по лексической структуре, по происхождению на коренно-русские общесловянизмы, восточные славянизмы и собственно-русские фразеологизмы; заимствованные фразеологизмы и фразеологические калки. Самым последним является разделение по стилистическому расслоению.

Особая глава выделена для классификации китайских фразеологизмов, которая резко отличается от всех классификаций, которые применяются в связи с фразеологизмами славянских языков. В работе, между прочим,

указывается, что понятия классификации китайских фразеологизмов не однозначны, и допускают ее расслоению разные подходы.

Дальше последует практическая часть. В ней сравниваются русские и китайские фразеологизмы с названиями *собаки, волка, свиньи, коровы, медведя, лисы, кошки, осла, коня, овцы и козы, мыши и крысы, зайца и кролика, курицы, птицы и рыбы*. Анализированные в этой дипломной работе русские фразеологизмы найдены в словаре Rusko-český frazeologický slovník (Stěpanova, Mokienko: 2007), китайские из онлайн словаря chengyu.t086.com и мобильном приложении Pleso, версия 3.2.16 для iOS. Функциональность проанализированных в работе единиц была проверена в полнотекстовых поисковиках google.com, mail.ru и baidu.com, которые исполняли функцию языкового корпуса. Между тем, как русские фразеологизмы не надо проверять в корпусе каждую единицу, у китайских единиц такая проверка в большинстве случаев является необходимой для их полного понимания. С целью сделать отвечающий критериям дипломной работы анализ, в вышеприведенных источниках найдено было больше 500-от русских и 2000 китайских фразеологизмов, заключающих в себе название животного в качестве компонента, причем 268 русских и 1523 русских фразеологических единиц заключало в себе один из анализируемых в работе компонентов. Из-за ограниченного масштаба дипломной работы и значительной диспропорции количества русских и китайских единиц, в работе использованы всех 268 русских единиц и 161 китайских единиц, критерием для выбора которых является частота использования или присутствие в приложении Pleso, которая охватывает те лексикологические единицы, которые используются в современном китайском языке, а не только в его аморфном предшественнике. Конечно, ни одну из вышеприведенных цифр нельзя считать конечной, так как язык является весьма динамическим феноменом, благодаря чему в нем постоянно возникают новые фразеологизмы, из которых одни закрепляются в языке, а другие исчезают, так как являются связанными метафорой, ссылающейся к ситуационному феномену. Также надо упомянуть, что существуют фразеологизмы в диалектах, языке интернета и других слоях языка, огромное количество которых бумажные словари или отредактированные электронные словари не

могут охватить. Особенно в китайском языке находятся многочисленные необработанные лингвистами фразеологизмы, поскольку Китай является многонациональной страной, где большинство населения считает своим родным языком либо стандартный китайский, либо его диалект.

Первым в нашей работе анализированным животным, является *кошка*. Найдено было 30 китайских и 10 русских фразеологизмов, содержащих в себе название этого животного. Диспропорция, где количество русских фразеологизмов превышает количество китайских, наблюдается довольно редко. В этом случае она вызвана разницей в восприятии кошки в качестве домашнего животного. В России кошка распространена, но в Китае количество кошек-питомцев увеличивается в настоящем, поэтому фразеологический запас языка пока не был расширен фразеологизмами с этим животным. И русский и китайский языки отражают отношения кошки и собаки, но их посредничеством называют другие образы. Также отражают некую скользкость поведения кошки в отношении к человеку и ленивость, но найти еще другие точки пересечения концепта *кошки* в русском и китайском невозможно. Кошка является примером значительной диспропорции понимания концепта в русском и китайском языках.

Собаке, второму анализированному концепту, посвящена самая длинная глава, потому что в русском найдено было 42 содержащих в себе данный компонент фразеологизма, что является самой большой группой анализированных фразеологизмов в этой работе и самой большой группой зоонимных идиом с одинаковым компонентом. Собака также является самым распространенным домашним питомцем в России. Китайских фразеологизмов было найдено 198, что свидетельствует о том, что собака является важным концептом в китайском языке. Его важность во фразеологии в будущем будет еще увеличиваться, так как собака также стала самым распространенным домашним питомцем в Китае, заменив сверчка и певчие птицы.

Общие черты концепта *собака* в русском и китайском можно наблюдать гораздо чаще, чем у других концептов. Точками соприкосновения считаются

фразеологизмы, отражающие бедность, агрессивность и преданность собак. Эти свойства собак являются источником многих метафор в обоих языках. Однако большинство концептов не имеет аналогии. Между тем, как собака в русском воспринимается более когнитивным способом, замечается ее архетипные отношения с кошкой и тот факт, что собака любит бродить, в китайском собака отражается, как жалостливое существо. Так как и в русской и в китайской культурах собака не располагает высоким социальным статусом, наблюдается в качестве компонента как составная часть вульгаризмов. И в русском и в китайском языках само название собака может в определенном контексте выражать негативную коннотацию.

Самым распространенным, учитывая параметр количества существующих идиомов, в китайской фразеологии зоонимным компонентом, является *конь (лошадь)*. Найдено было 381 китайских и 27 русских единиц, содержащих в себе данный компонент. И в русской и в китайской фразеологиях является источником многих фразеологизмов качество *коня (лошади)* как средства транспорта. Также в обоих языках учитываются концепты белого и темного (черного) коня (лошади), причем концепт белого коня в китайском заимствован из западных языков. Также и в русском, и в китайском наблюдаются фразеологизмы, выражающие антагонистские действия с помощью *коня* связанного компонента. Почти не отличаются восприятия коня как упрямого животного. С помощью настоящего компонента можно в обоих языках назвать ситуацию, когда кто-то ошибается или наоборот отличается сноровкой и опытностью. Русский язык обладает большим количеством идиом, отражающих вид коня, между тем как китайский вмещает фразеологизмы литературного типа, которые не ссылаются на типичное поведение данного животного, а на истории или личности с ним связанные.

Компонент *корова (бык, вол, теленок)* является в русской фразеологии почти настолько распространенным компонентом, как *конь*. Найдено было 22 русских и 137 китайских фразеологизмов, содержащих в себе этот тип. В общем говоря, русский и китайский концепты похожи друг на друга. Так как корова в обоих культурах является ключевым домашним животным, которое

используется для труда, в обоих языках наблюдаются идиомы, корнем которых метафора коровы, как сильного и трудолюбивого животного. Также в обоих языках отражается упрямство, которая связана с силой, мужественностью (быка и вола) и воинственностью. И в русском, и в китайском наблюдаются идиомы отражающие некую похотливость коровы. Сверх того, русский охватывает и свойства теленка, прежде всего его неуклюжесть.

Медведь вопреки ожиданиям не является очень часто использованным во фразеологии компонентом. В языке интернета, пропагандистских и других материалах *медведь* очень часто становится основной метафорой русского мира. Все что связано с медведем, является типично русским явлением. Фактически в словарях найдено было 11 русских и 20 китайских фразеологизмов с данным компонентом, включенным в свою структуру. И в русском и в китайском языках, медведь отражается как большое животное, обладающее огромной силой. Между тем, как в китайской фразеологии сила медведя отражается в его отчаянности, русские идиомы ссылаются на потенциал силы. Русский язык обладает богатым набором свойств медведя, использованным во фразеологии, кроме вышеприведенной силы в нем отражается и его неловкость и сонливость.

Осел является одним из компонентов, значения которых отличаются из-за разного культурного фона, то есть религии и мифологии. Русский язык обладает несколькими библизмами, включающими с себе компонент *осел*. Некоторые фразеологизмы исходят из античности — во время антики в Китае был свой успешный период, который стал питательной средой для собственных китайских фразеологизмов. В силу осуществления анализа, найдено было 8 русских и 24 китайских фразеологизма. Общим свойством осла в русской и китайской фразеологии является глупость. Между тем, как в русском осел считается упрямым, в китайском можно найти фразеологизмы, использующие метафору ленивого осла. В обоих языках отражается кричание по-ослиному как какофонический звук, но использование образов не совпадает. Китайский язык обладает набором

фразеологизмов, которые касаются типичных черт осла как животного только бегло.

Коза и овца в китайском являются единым компонентом. Русский обладает набором компонентов, которые в языковой картине мира представляют разные свойства, детерминированные не только присутствием компонента *коза* или *овца*, но и его пола. Такого разнообразия в китайском нет. Найдено было 25 русских фразеологизмов, принадлежащих к этой группе, и 54 китайских фразеологизма. В обоих языках наблюдаются фразеологизмы, в которых отражается форма животных, принадлежащих к этой группе, или их частей, которые являются носителями типичных черт, например, волосатость овцы в русском, волосатость желудка козы или овцы в китайском. И в русском, и в китайском присутствует библейский концепт “козла отпущения”. В обоих языках также наблюдается метафора стада овец или коз как человечества или группы человек. Также и в русском и в китайском языках можно найти фразеологизмы, где настоящие компоненты являются метафорой денег. Вопреки ожиданиям в китайском не находится широко как в русском укорененный концепт упрямства или глупости барана. В китайской фразеологии есть два идиома, использующие метафору забора для овец или коз.

Свинья не является очень часто использованным компонентом ни в русском, ни в китайском языках. Найдено всего по девять русских и китайских фразеологизмов. В обоих языках существует концепт свиньи, как жирного животного. Компонент свинья в обоих языках может иметь метафорическое значение телесной нечистоплотности и нечистоплотности в поведении и поступках человека. Между тем, как в русском использованы прежде всего фразеологические сравнения, в китайском наблюдаются более литературные фразеологизмы.

Волк наблюдается в русской фразеологии в количестве 14-и единиц и в китайской фразеологии в количестве 105-и единиц. Несмотря на определенную разницу в значении и в использовании, можно заявить, что и в русском и в китайском наблюдаются фразеологизмы, где компонент *волк*

имеет значение *голодного*. И в китайской и в русской фразеологии отражаются отношения волка и овцы, как отношения сильного и слабого или отношения охотника и добычи. И в русском, и в китайском также замечается волчье вытье. Между тем, как русский концепт отражает волчью опытность и одиночество, в китайском больше отражается агрессия и жестокость, свойства, которые можно считать усиленными свойствами собаки, которая биологически, в конце концов, происходит от волка. Концепты волка в обоих языках мнимо похожи друг на друга, но различия в этикете их использования в том или другом языке значительны, так что говорить о эквивалентности как в случае анализа двух европейских языков не очень подходящий вариант.

Лиса не является очень распространенным компонентом ни в русской, ни в китайской фразеологиях. Было найдено 6 русских и 54 китайские фразеологизма. Примарное значение данного компонента и в русском и в китайском языках - это хитрость. В китайском, лиса может быть метафорой для женской красоты (которая иногда взаимосвязана с хитростью), значит объектом жадности. В русском компонент *лиса* может иметь значение навязчивой алчности, и лиса является тем, кто жаден. В русском языке компонент лиса может нести значение непонятливости, в китайском лиса может быть метафорой для колеблющегося. Также находится в идиомах и в сопоставлении с компонентом собака, где является метафорой, означающей хулиганство.

Компонент *курица* найден в 20-и русских и 128-и китайских фразеологизмах. *Курица* и в русском и в китайском концептах изображает и слабость, и силу (которая проявляется агрессией). Оба языка, хотя русский почаще, отражает биоритмы курицы и относит их к человеку и времени, когда он ложится спать и когда просыпается. Оба языка изображают *курицу* в связи с деньгами, точнее говоря символизируют богатство, в китайском в этом контексте имеется в виду жадное богатство или скупость. Большинство анализированных идиом не имеет аналогии.

В настоящей работе мы проанализировали 12 русских и 8 китайских содержащих в себе компонента *заяц* или *кролик* (в китайском единый

компонент). При сравнении можно наблюдать, что в русском компонент *кролик* или *заяц* может быть носителем свойства, в то время, как в китайском он является скорее компонентом в литературных фразеологизмах, где свойство зоонимного компонента не так четко определено. В обоих языках *кролик* или *заяц* (*зайчик, зайка*) символизирует милость. Доминантным свойством, носителем которого *заяц* или *кролик* в русском языке является считается трусость. Также существуют метафоры, где кролик изображает нервность. В китайском, где бегство кролика не считается трусливостью, а прагматизмом, кролик считается быстрым животным. Сверх того, благодаря одному прагматизму считается хитрым.

Мышь и *крыса* (в китайском единый компонент) наблюдаются в настоящей дипломной работе в количестве 11-и русских и 13-и китайских фразеологизмов. В обоих языках отражается небольшой размер мыши или крысы, который переносится как метафора и на небольшой физически предмет или существо, но и на нравственность и мораль в поступках и поведении. Также в обоих языках отражается факт, что мышь или крыса могут являться добычей. В одном случае наблюдается даже полная эквивалентность между русским и китайским фразеологизмом, что нужно подчеркнуть в случае сравнения русского и китайского языков. В русском, кроме вышеприведенного, данный компонент может нести значение тихости, бедности и мокрости (из-за воды).

В работе проанализировано и сравнено 17 русских и 14 китайских фразеологизмов, содержащих в себе компонент *птица*. В русской и китайской фразеологии *птица* изображает несколько свойств, которые являются общими. Такими свойствами являются неопытность и наивность. В обоих языках отражают и способ приема пищи, то есть клевания. Поэтому птица является метафорой низкого приема пищи человеком. И в случае этого компонента наблюдается один случай полной эквивалентности, именно в наименовании вида сверху (*с высоты птичьего полета*). Так как птица связана с небом, значит местом, куда уходят и мертвые в русской и китайской традициях, наблюдаются в обоих языках фразеологизмы, где птица неким образом изображает *блаженство*.

Последним, проанализированным в настоящей работе компонентом, является *рыба*. И в русском, и в китайском отражается необходимость водной среды для рыбы, которая проявляется наличием двух эквивалентных единиц в русском и китайском. В обоих языках наблюдается метафора борьбы за бытие в качестве рыбы и ее борьбы за то, чтобы остаться в воде. В обоих языках одинаково отражается и рыбалка, как метафора для опасного действия на грани риска. В обоих языках можно найти и метафору для смерти в воде с употреблением рыбьего компонента. У компонента *рыба* наблюдается самое высокое количество фразеологических эквивалентов. Сходство языковой картины практически достигает такого же уровня, как между двумя европейскими языками. Надо подчеркнуть тот факт, что для нашего анализа данные по этому компоненту не важны. Сходства вызваны тем, что рыба является общим компонентом, у которого наблюдаются очевидные и несомнительные атрибуты, как вода, жизненная зависимость от нее, и так далее.

Прочитав практическую часть этой дипломной работы, можно увидеть, что концептуальное сходства являются самыми значительными именно у тех названий животных, которые либо являются общим зоонимным компонентом (*птица, рыба*), либо наблюдается большое количество содержащих в себе данный зоонимный компонент фразеологизмов в обоих языках, причем речь идет о названиях буквально тех животных, использование и история которых похоже в русской и китайской культурах друг на друга (*собака, корова*). Однако, в любом случае разницы преобладают над сходствами.

Данная работа отличается от остальных работ, посвященных фразеологии тем, что фразеология и сами фразеологизмы рассматриваются в ней с точки зрения русской и китайской картин мира. Для сравнения русской и китайской картины мира всегда нужно использовать разные источники информации, чем для анализа любых европейских языков, поэтому отличается и презентация результатов. По скромному мнению автора, основной частью таких работ является практическая часть.

BIBLIOGRAFIE

1. ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. Praha: nakl. Karolinum, 2007.
2. ČERMÁK, F., J. HRONEK a J. MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky: Přirovnání*. Praha: nakl. Academia, 1983.
3. ČERMÁK, F., J. HRONEK a J. MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky: Výrazy neslovesné*. Praha: nakl. Academia, 1988.
4. FILIPEC, J., F. ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: nakl. Academia, 1985.
5. GUTER, J. *Bohové a symboly staré Číny slovník čínské mytologie*. Praha: nakl. Brána, 2005.
6. LAKOFF, G., M. JOHNSON. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: nakl. Host, 2002.
7. LAKOFF, G. *Women, Fire and Dangerous Things: what Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press, 1990.
8. MOKIENKO, V. M., L. STĚPANOVA. *Ruská frazeologie pro Čechy: Czech and general phraseology*. 2. (rozš.) vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.
9. MOKIENKO, V. M., A. WURM. *Česko-ruský frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002.
10. NEBESKÁ, I., L. SAICOVÁ-ŘÍMALOVÁ, J. ŠLÉDROVÁ a I. VAŇKOVÁ. *Co na srdci, to na jazyku: Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: nakl. Karolinum, 2005.
11. SCHWARZOVÁ, M. *Úvod do kognitivní lingvistiky*. Praha: nakl. Dauphin, 2009.

12. STĚPANOVA, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.
13. STĚPANOVA, L. *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004.
14. VAŇKOVÁ, I. *Nádoba plná řeči*. Praha: nakl. Karolinum, 2007.
15. БЕЛЫХ, И. *Гендерная картина мира в китайском и корейском языках*. Биробиджан, 2013. Дипломная работа. Приамурский государственный университет имени Шолом-Алейхема.
16. ВИНОГРАДОВ, В. В. *Избранные труды: Лексикология и лексикография*. Москва: Наука, 1977.
17. КАРАУЛОВ, Ю. Н. *Общая и русская идеография*. Москва: Наука, 1976
18. КОЗЛОВА, Т. *Идеографический словарь русских фразеологизмов с названиями животных*. 4. (испр., доп.) изд. Москва: Дели и сервис, 2001.
19. КОРНИЛОВ, О. А. *Языковые картины мира как производные национальных менталитетов*. Москва: ЧеР, 2003.
20. МАСЛОВА, В. А. *Введение в когнитивную лингвистику*. Москва: Флинта, 2007.
21. ПОПОВА З. Д., И. А. СТЕРНИН. *Очерки по когнитивной лингвистике*. Воронеж: Истоки, 2001.
22. ПОПОВА З. Д., И.А. СТЕРНИН. *Когнитивная лингвистика*. Москва: Восток-Запад, 2007.
23. СЕРЕБРЕННИКОВ Б. А., Е. С. КУБРЯКОВА, В. И. ПОСТОВАЛОВА. и др. *Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира*. Москва: Наука, 1988.
24. СТЕПАНОВ Ю. С. *Константы. Словарь русской культуры*. Москва: СУММА, 1990.

25. СТЕПАНОВ, Ю. С. *Вводные статьи: Культура. Концепт. Константа* // СТЕПАНОВ Ю. С. *Константы. Словарь русской культуры*. Москва: Опыт исследования, 1997. С. 13–78.
26. ЦАО, Ю. *Фразеологизмы как наследие культуры (на материале русского и китайского языков)* Москва, 2003. Диссертация. Московский государственный университет имени М.В.Ломоносова.
27. ЧЖОУ, Ц, Л. ЧОУ а Ц. ЧЖАН. *Русско-китайский фразеологический словарь*. Хубэй жэньминь чубаньшэ, 1984.
28. ШАНСКИЙ, Н.М. *Фразеология современного языка*. 4. (испр., доп.) изд., Санкт Петербург: Спецлит, 1996.
29. BIEDULINA, O. *E'han chengyu bijiao yu e'han chengyu hanyi wenti yanjiu*. Jinhua shi, 2012. Shuoshi xuewei lunwen. Zhejiang Shifan Daxue.
30. SUN, W. *Hanyu shuyi xue*. Changchun shi: Jilin jiaoyu chubanshe, 1989.
31. ZHANG, L. *E'han chengyu yuyi ji jiegou de duibi fenxi: Сравнительная характеристика семантики и структуры русских и китайских фразеологизмов*. Jilin, 2008. Suoshi danwei lunwen. Jilin Daxue.

ČLÁNKY Z ODBORNÝCH ČASOPISŮ

1. YU, T. Qian tan e'han chengyu zhi bijiao he fanyi. *Shanghai Journal of Translators for Science and Technology*. 1994, č. 4, 14 – 16.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Slovníky a korpusy:

1. *Brks.info*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://bkrs.info/>
2. *A collection of Chinese corpora and frequency lists*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://corpus.leeds.ac.uk/query-zh.html>

3. *Google.cz*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <https://www.google.cz/>
4. *Грамота.py*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://gramota.ru>
5. *Český národní korpus*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>
6. *Mail.ru*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <https://mail.ru/>
7. *Word dictionary*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://www.mdbq.net/chindict/chindict.php>
8. *Slovník spisovného jazyka českého*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>
9. Национальный корпус русского языка. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: www.ruscorpora.ru
10. *Vdisk.weibo.com*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://vdisk.weibo.com/s/cLyBP0kTarp5>
11. *Zhonga.ru*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://www.zhonga.ru/>
12. *Baike.baidu.com*. [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://baike.baidu.com>

Ostatní:

1. *Could the world's oldest dog be Swiss?* [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://www.swissinfo.ch/eng/sci-tech/could-the-world-s-oldest-dog-be-swiss-/19738642>
2. *How Does Chinese Culture View Dogs?* [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://chineseculture.about.com/od/Chinese-Pop->
3. *Culture/fl/Dogs-in-China.htm*

4. *Akademik Moskalenko podožil kozla.* [online]. Stažení 30. 3. 2017.
Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=pA7e5Rj0laQ>
5. VAŇKOVÁ, I. *Člověk a jazykový obraz (přirozeného) světa.*
[online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3858>
6. *Cognitive science.* [online]. Stažení 30. 3. 2017.
Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2012/entries/cognitive-science/>
7. *Нет мнения? Ты вол!* [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z:
<https://otvet.mail.ru/question/8943125>
8. *Быки лезут драться.* [online]. Stažení 30. 3. 2017. Dostupné z:
<https://www.youtube.com/watch?v=f9PVG9Ex3sE>

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. ŠTEFANIDES Jan	Masarykova 1204, Rychnov nad Kněžnou	F130521

TÉMA ČESKY:

Ruské a čínské frazeologismy s animalismy

TÉMA ANGLICKY:

Russian and Chinese animal idiomatic phrases

VEDOUcí PRÁCE:

prof. Ludmila Stěpanova, CSc. - KSR

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Excerpce materiálů
2. Studium odborné literatury
3. Sběr materiálů pro odbornou práci
4. Analýza a klasifikace shromážděného materiálu
5. Vyvozování závěrů

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- FILIPEC, J., ČERMÁK, F.: Česká lexikologie. Praha 1985
STĚPANOVA, L. I.: Česká a ruská frazeologie, Diachronní aspekty. Olomouc 2004
STĚPANOVA, L. I.: Rusko-český frazeologický slovník. Olomouc 2007
MOKIENKO V. M., WURM, A.: Česko-ruský frazeologický slovník. Olomouc 2002
MOKIENKO V. M.: Slovjanskaja frazeologija. Moskva 1980
BIERICH A. K., MOKIENKO, V. M., STĚPANOVA L. I.: Russkaja frazeologija istoriko-etimologičeskij slovar. Moskva 2005
REN CHAOQI: Zhonghua chengyu da cidian. Wuhan 2006

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Štefanides Jan

Fakulta: Filozofická fakulta

Katedra: Katedra slavistiky

Název: Ruské a čínské frazeologismy s animalismy

Název anglicky: Russian and Chinese Zoonymic Idioms

Vedoucí práce: prof. Ludmila Stěpanova, CSc.

Počet slov znaků: 33 054 / 214 717

Počet titulů použité literatury: 31

Klíčová slova: ruská frazeologie, čínská frazeologie, zoonymní frazeologismus

Charakteristika práce: Práce se zabývá srovnáním ruských a čínských frazeologismů se zoonymním komponentem. V teoretické části jsou vysvětleny pojmy jako kognitivní věda, kognitivní lingvistika, frazeologie a frazeologismus. Je osvětleno prostředí ruské a čínské frazeologie, ukázáno několik možností klasifikace ruských a čínských frazeologismů. Dále se v práci nachází kapitola o ekvivalenci a překladu frazeologismů. V praktické části jsou srovnány ruské a čínské frazeologismy se zoonymními komponenty vybraných zvířat.

Thesis characteristics: This thesis aims to be a short practical study about Russian and Chinese zoonymic idioms. It consists of two parts: theoretical and practical. In the first part definitions of cognitive science, cognitive linguistics, phraseology, phrasem and other crucial terms are given. A brief information about nature of Russian and Chinese idioms and their possible classification are given there, too. The practical part displays an analysis of selected Russian and Chinese idioms, which include zoonymic components.